

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA

ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

ЗНАЧАЈ РЕГИОНАЛИЗАЦИЈЕ ЗА РАЗВОЈ НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ И РУРАЛНИХ ОБЛАСТИ ЗЕМАЉА ЧЛАНИЦА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

МАСТЕР РАД

Ментор:
Проф. Др Мања Ђурић Цакић

Кандидат:
Слађан Вукоман

Бања Лука, септембар 2024. године

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA

ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

THE IMPORTANCE OF REGIONALIZATION FOR THE DEVELOPMENT OF UNDERDEVELOPED AND RURAL AREAS OF EUROPEAN UNION MEMBER STATES

MASTER'S THESIS

Mentor:
Prof. Dr Manja Đurić Džakić

Candidate:
Sladan Vukoman

Banja Luka, September 2024.

Ментор: Проф. Др Мања Ђурић Џакић, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци.

Наслов: Значај регионализације за развој недовољно развијених и руралних области земаља чланица Европске уније

Резиме: Овај рад истражује значај регионализације за развој недовољно развијених и руралних области унутар земаља чланица Европске уније (ЕУ). Фокус је стављен на улогу регионалне политике у смањењу диспаритета између регија, подршци економском расту, очувању културне баштине и јачању социјалне кохезије. Регионализација се препознаје као кључни инструмент за постизање одрживог развоја, пружајући специфична рјешења за локалне изазове и подстичући сарадњу између регија.

Регионализација је кључни инструмент за остваривање одрживог развоја у недовољно развијеним и руралним подручјима Европске уније (ЕУ). Овај стратешки приступ не само да подстиче економски развој, већ доприноси и социјалној инклузији, очувању културне баштине и одрживом коришћењу ресурса. Регионализација пружа могућност за стварање нових радних места и подстицање локалног предузетништва, што доприноси укупном економском расту региона. Улагањем у инфраструктуру и образовање, регије могу постати привлачније за инвестиције и развој нових индустрија. Осим економских користи, регионализација игра значајну улогу у социјалној инклузији, подстичући равноправнији приступ образовању, здравственој заштити и другим јавним услугама. Ово је посебно важно за рурална подручја где су ове услуге често недовољно развијене. Социјална инклузија подразумева и подршку маргинализованим групама, као што су старији, млади и особе са инвалидитетом, чиме се осигурава да нико не буде изостављен из процеса развоја.

Очување културне баштине је још један значајан аспект регионализације. Овај приступ омогућава очување и промоцију локалних традиција, језика и обичаја, што доприноси културној разноликости Европске уније. Очување културне баштине је важно не само за културни идентитет региона, већ и за туризам који може бити значајан извор прихода. Туризам, заснован на аутентичним локалним културним искуствима, може привући посетиоце и створити економске могућности за локално становништво. Одрживо

коришћење ресурса је још један кључни аспект регионализације. Овај приступ подстиче одговорно управљање природним ресурсима, као што су вода, земљиште и шума, што укључује примену зелених технологија и промоцију обновљивих извора енергије. Ово доприноси смањењу еколошког отиска региона и очувању природне средине за будуће генерације.

Регионализација такође има за циљ смањење диспаритета међу регијама и унапређење равнотеже у развоју. Пружањем специфичних рјешења за локалне изазове, регионализација омогућава регијама да се развијају у складу са својим специфичним потребама и потенцијалима. ЕУ подржава ову политику кроз финансијску помоћ и промовисање сарадње између регија, чиме се постиже синергија између локалних иницијатива и ширег планирања. Ова подршка укључује различите фондове и програме који омогућавају регијама да реализују своје развојне пројекте и иницијативе. Истраживање ове теме фокусира се на улогу регионализације у развоју недовољно развијених подручја, анализирајући њен утицај на економски раст, социјалну укљученост и културну разноликост. Тиме се показује како регионализација може бити кључна стратегија за постизање одрживог и инклузивног развоја у Европској унији. Рурална подручја, која су често суочена са изазовима као што су одлив становништва, недовољна инфраструктура и ограничени економски ресурси, могу имати велике користи од регионализације. Кроз ову политику, руралне регије могу постати динамични центри развоја, привлачни за живот и рад, са бољим квалитетом живота за своје становнике.

У крајњем исходу, регионализација није само стратешки приступ развоју, већ и средство за постизање веће солидарности и јединства унутар Европске уније, омогућавајући свим регијама да допринесу и користе благодети укупног развоја.

Кључне ријечи: регионализација, недовољно развијена подручја, рурални развој, Европска унија, економска неједнакост, социјална кохезија, културна баштина

Научна област: Друштвене науке

Научно поље: Политичке и управне науке

Квалификациона ознака: S170

Тип одабране лиценце Креативне заједнице: CCBY – NC – ND.

Mentor: Prof. Manja Đurić Džakić, PhD, Faculty of Political Sciences, University of Banja Luka.

Title: The Importance of Regionalization for the Development of the Underdeveloped and Rural Areas of European Union Member States

Abstract: This paper explores the significance of regionalization for the development of underdeveloped and rural areas within the European Union (EU) member states. The focus is on the role of regional policy in reducing disparities between regions, supporting economic growth, preserving cultural heritage, and strengthening social cohesion. Regionalization is recognized as a key tool for achieving sustainable development, providing specific solutions to local challenges, and fostering cooperation between regions.

Regionalization is a crucial instrument for achieving sustainable development in underdeveloped and rural areas of the European Union (EU). This strategic approach not only promotes economic development but also contributes to social inclusion, the preservation of cultural heritage, and the sustainable use of resources. Regionalization offers the potential to create new jobs and stimulate local entrepreneurship, which contributes to the overall economic growth of regions. By investing in infrastructure and education, regions can become more attractive for investment and the development of new industries.

Beyond economic benefits, regionalization plays a significant role in social inclusion, promoting more equitable access to education, healthcare, and other public services. This is particularly important for rural areas where these services are often underdeveloped. Social inclusion also involves supporting marginalized groups, such as the elderly, youth, and people with disabilities, ensuring that no one is left out of the development process.

The preservation of cultural heritage is another significant aspect of regionalization. This approach allows for the conservation and promotion of local traditions, languages, and customs, which contributes to the cultural diversity of the European Union. Preserving cultural heritage is important not only for the cultural identity of regions but also for tourism, which can be a significant source of income. Tourism, based on authentic local cultural experiences, can attract visitors and create economic opportunities for local residents.

Sustainable resource use is another key aspect of regionalization. This approach encourages responsible management of natural resources, such as water, land, and forests, including the application of green technologies and the promotion of renewable energy sources. This contributes to reducing the ecological footprint of regions and preserving the natural environment for future generations.

Regionalization also aims to reduce disparities between regions and improve the balance of development. By providing specific solutions to local challenges, regionalization enables regions to develop according to their specific needs and potential. The EU supports this policy through financial assistance and the promotion of cooperation between regions, achieving synergy between local initiatives and broader planning. This support includes various funds and programs that enable regions to implement their development projects and initiatives. Research on this topic focuses on the role of regionalization in the development of underdeveloped areas, analyzing its impact on economic growth, social inclusion, and cultural diversity. It demonstrates how regionalization can be a key strategy for achieving sustainable and inclusive development in the European Union. Rural areas, often faced with challenges such as population decline, insufficient infrastructure, and limited economic resources, can greatly benefit from regionalization. Through this policy, rural regions can become dynamic centers of development, attractive for living and working, with an improved quality of life for their residents.

Ultimately, regionalization is not just a strategic approach to development but also a means of achieving greater solidarity and unity within the European Union, allowing all regions to contribute to and benefit from overall development.

Keywords: regionalization, underdeveloped areas, rural development, European Union, economic inequality, social cohesion, cultural heritage.

Scientific field: Social sciences

Scientific domain: Political and administrative sciences

Qualification mark: S170

Creative Commons license type selected: CCBY – NC – ND.

Желим изразити најдубљу захвалност на вашој неизмјерној подршци и менторству током процеса писања мог мастер рада. Ваша стручност, преданост и вођство били су кључни фактори који су допринели успјешном завршетку мог истраживања.

Хвала вам што сте дијелили своје дубоко знање и искуство, доприносећи не само мом академском развоју већ и ширењу мог разумијевања теме којом сам се бавио. Ваша подршка била је кључна за мој напредак, и за то сам бескрајно захвалан.

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
Циљ истраживања	4
Методе истраживања	5
Хипотетички оквир истраживања	6
Научна и друштвена оправданост истраживања	7
1. ПРОЦЕС ЕВРОПСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА	9
1.1. Настанак ЕУ	12
1.2. Уговор из Мадрихта	15
1.3. Уговор из Амстердама	19
1.4. Уговор из Нице	20
1.5. Уговор из Лисабона	21
1.6. Изазови и перспективе ЕУ у 21. вијеку	24
2. РЕГИОНАЛНА ПОЛИТИКА ЕУ	26
2.1. Настанак ЕУ регионалне политике	29
2.2. Европски фонд за регионални развој	32
2.3. НУТС класификација	35
2.4. Хрватска као примјер примјене НУТС класификације	38
3. СКУПШТИНА ЕВРОПСКИХ РЕГИОНА	41
4. ПОЈАМ И ВРСТЕ РЕГИОНАЛИЗАЦИЈЕ	44
4.1. Класификације	46
4.2. Облици	47
4.3. Типови	49
4.4. Правно-историјски оквир европског регионализма	50
4.5. Политичка регионализација	52

4.6. Значај регионализације	53
4.7. Циљеви регионализације	54
4.8. Препреке за регионализацију	56
4.9. Економски аспект регионализације	57
5. ПОЈАМ ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈЕ И ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈЕ	58
5.1. Појам централизације	59
5.1.1. Предности и недостаци централизације	59
5.2. Појам децентрализације	60
5.2.1. Предности и недостаци децентрализације	61
5.3. Регионална децентрализација	62
5.4. Децентрализација - Улога државе и тржиште	63
6. ЛОКАЛНА САМОУПРАВА И РЕГИОНИ	64
6.1. Развој локалне самоуправе	66
6.2. Карактеристике локалне самоуправе	68
6.3. Типологија локалне самоуправе	70
6.4. Финансирање локалне самоуправе	72
7. НЕРАЗВИЈЕНЕ РУРАЛНЕ ОБЛАСТИ И ЗНАЧАЈ КОЈИ РЕГИОНАЛИЗАЦИЈА ИМА ЗА ЊИХ	74
7.1. Фокус на руралним областима	79
7.2. Специфичне политике за подршку пољопривреди и руралном предузетништву	80
7.3. Подстицање образовања и запошљавања	82
7.4. Смањење друштвених неједнакости у руралним областима	85
8. ЗАКЉУЧАК	86
9. ЛИТЕРАТУРА	88
10. ПРИЛОЗИ	98

УВОД

Регионализација представља кључни инструмент у остваривању одрживог развоја, посебно када је ријеч о недовољно развијеним и руралним подручјима унутар земаља чланица Европске уније (ЕУ). Ова тема има значајну улогу у пружању одговора на изазове са којима се суочавају мање развијена подручја, чиме се ствара равнотежа између урбаних центара и руралних заједница. Регионализација, као стратешки приступ, не само да подстиче економски развој већ и доприноси социјалном укључивању, очувању културне баштине и одрживом коришћењу ресурса. У контексту ЕУ, регионализација се спроводи кроз политику која има за циљ смањење диспаритета између регија и унапређење равнотеже у развоју. Недовољно развијена подручја често се суочавају с ограниченим приступом инфраструктури, образовању и тржиштима рада, што кулминира економском и социјалном неједнакошћу. Регионализација има улогу да пружи специфична рјешења за локалне изазове, узимајући у обзир посебности сваког подручја.

У овом контексту, регионална политика ЕУ не само да пружа финансијску подршку за пројекте развоја, већ и промовише сарадњу између регија, стварајући синергију између локалних иницијатива и ширег регионалног планирања. Кроз ове напоре, регионализација не само да подстиче економски раст, већ и доприноси очувању културне разноликости и јачању социјалне кохезије. У наставку, анализираћемо кључне аспекте значаја регионализације за развој недовољно развијених и руралних области унутар ЕУ, сагледавајући како ова политика утиче на економске, социјалне и културне димензије локалних заједница.

Предмет истраживања

Овај рад фокусира се на проучавање улоге регионализације у контексту развоја недовољно развијених и руралних подручја унутар земаља чланица Европске уније. Нагласак ће бити стављен на механизме спровођења регионалне политике и њихов утицај на ове специфичне области, с циљем идентификације кључних фактора који доприносе или ограничавају њихов одрживи развој.

- 1) Предмет истраживања: Регионализација у политичкој и управној организацији европских држава.
- 2) Процес регионализације је у неким европским државама изразито развијен док у појединим нема напретка иако је то један од приоритета Европске Уније (ЕУ). Постоји потреба за додатним истраживањем о ефекту који процес регионализације ствара на државну управу, друштво као и социо-економске факторе који произилазе као резултат већег, односно, мањег степена регионализације.
- 3) Конкретно се истражује ефекат који регионализација као процес производи у политичкој и управној организацији Европских држава.
- 4) Процес регионализације у Европској унији (ЕУ) важан је из више разлога:

Регионализација има за циљ смањење диспаритета и промовисање кохезије међу државама чланицама и регионима ЕУ. Фокусирајући се на регионални развој, ЕУ настоји да ријеша економске, социјалне и територијалне неједнакости. Помаже да се премости јаз између економски напредних региона и оних који заостају, промовишући солидарност међу државама чланицама.

Други разлог значаја процеса регионализације се огледа кроз економски развој. Регионализација подстиче економски раст и конкурентност промовишући инвестиције и развој у мање развијеним регионима. Циљ је максимизирање потенцијала сваког региона и стварање могућности за пословање, иновације и отварање нових радних мјеста. Ово доприноси уравнотеженијој и просперитетнијој европској економији у цјелини.

Наредни разлог значаја регионализације се огледа у демократском представљању. Регионализација помаже да се осигура да гласови и интереси различитих региона буду адекватно заступљени у процесима доношења одлука у ЕУ. Омогућава веће учешће и укључивање регионалних актера, као што су нпр. регионалне владе, у обликовању политика и програма ЕУ. Ово помаже у јачању демократије и легитимитета у ЕУ осигуравањем инклузивнијег процеса доношења одлука.

Важност процеса регионализације се огледа и у културној и друштвеној интеграцији. Регионализација омогућава културну разноликост и друштвену интеграцију унутар ЕУ. Препознаје јединствено културно наслеђе и идентитете различитих региона,

промовишући њихово очување и промоцију. Оснаживањем региона, регионализација подстиче активно укључивање и учешће локалних заједница, подстичући осјећај припадности и солидарности унутар ЕУ.

Коначно, важност регионализације се огледа и у ефикасној имплементацији политика. Регионализација олакшава спровођење политика и програма ЕУ тако што их прилагођава специфичним потребама и условима сваког региона. Омогућава ефикаснију алокацију ресурса, циљане интервенције и бољу координацију између регионалних, националних институција и институција на нивоу ЕУ. Ово повећава ефикасност и утицај политика ЕУ, доприносећи укупном успјеху Уније.

5) Када је ријеч о сарадњи, Европска Унија (ЕУ) има неколико програма намјењених прекограничној сарадњи који доприносе развоју локалних заједница. Ови програми имају за циљ да подстичу сарадњу између сусједних региона преко државних граница и рјешавају заједничке изазове. Неки од тих програма су:

- Интерег (ИНТЕРРЕГ): Интерег је низ програма финансирања који промовишу прекограничну, транснационалну и међурегионалну сарадњу унутар ЕУ. Програм подржава пројекте који имају за циљ јачање економске, социјалне и територијалне кохезије рјешавањем заједничких проблема са којима се суочавају сусједни региони. Интерег програми пружају финансијску помоћ за активности као што су: развој инфраструктуре, подршка пословању, заштита животне средине, културна размјена и истраживачка сарадња. О резултатима Интерег програма говори и Огњен Мирић: “У периоду од 2000. до 2006. године буџет програма ИНТЕРРЕГ III износио је 5,8 милијарди евра, од чега је 66% средстава потрошило шест земаља, Шпанија, Немачка, Грчка, Италија, Француска и Португалија. Нове државе чланице које су постале 2004. године потрошили су 8% укупног буџета. Упркос ограниченим средствима (74 милиона евра по програму), програми су имали изузетан ефекат привлачења додатних средстава (на сваких уложених 100 евра привуче се додатних 165 евра). Ово је омогућило инвестиције које готово сигурно не би биле реализоване без Интерег програма. Овај вид регионалне сарадње омогућио је партнерство, размјену искустава и добрих пракси. Средства су у овом

периоду била концентрисана на четири врсте дјелатности: саобраћај, регионалну сарадњу, туризам и помоћ малим и средњим предузећима.” (Мирић, О. (2009.)

Циљ истраживања

Главни циљ овог истраживања јесте пружити дубље разумијевање утицаја регионализације на недовољно развијена и рурална подручја унутар Европске уније. Конкретно, истраживање има за циљ анализирати ефекте регионалних политика на економски раст, социјалну инклузију, очување културне баштине, као и одрживо коришћење ресурса у овим специфичним контекстима. Додатно, истраживање ће идентификовати изазове с којима се суочавају ова подручја у процесу регионализације.

- 1) Анализа модела регионализације: Ово укључује проучавање класификација у структурама регионалне управе, овлашћењима и одговорностима регионалних власти и процесима доношења одлука. Циљ је да се оствари већи степен научног разумјевања о институционалним оквирима и механизмима регионализације.
- 2) Разумјевање регионалног развоја: Спознати утицај регионализације на регионални развој у европским земљама. Ово укључује истраживање социо-економских ефеката политика регионализације, процјену ефикасности стратегија регионалног развоја и идентификацију фактора који доприносе успјешним исходима регионалног развоја.
- 3) Процјена динамике управљања и моћи: Циљ је истражити динамику управљања и моћи између централних и регионалних власти. Истраживање ће довести до спознаје како регионализација утиче на расподјелу моћи, процесе доношења одлука и механизме одговорности. Настоји да разумије интеракцију између централизације и децентрализације у контексту регионализације.

Када је ријеч о практичној користи која ће бити остварена реализацијом истраживања можемо издвојити следеће:

- 4) Промовисање демократског управљања: Друштвени циљ је да се процијени како регионализација доприноси демократском управљању на локалном нивоу. Циљ је спознати у којој мјери регионализација побољшава учешће грађана, подстиче транспарентност и одговорност и промовише инклузивне процесе доношења одлука.

- 5) Унапређење благостања грађана: Спознаја и разумијевање утицаја регионализације на побољшање благостања грађана у европским земљама. Подразумијева сазнање о пружању јавних услуга на регионалном нивоу, процјену квалитета здравствене заштите, образовања и инфраструктуре, као и анализу приступа запошљавању и социјалним приликама.
- 6) Подршка одрживом развоју: Потпуније разумијевање како регионализација доприноси одрживом развоју у европским земљама. Увид о ефекту интеграције еколошких разматрања у регионалне политике, промоцију обновљивих извора енергије и развој одрживог саобраћаја и урбаног планирања са циљем постизања еколошки одрживих и отпорних региона.

Методе истраживања

Методологија мог истраживања неће укључивати анкете и интервјуе; уместо тога, ослонићу се на анализу доступних извора података, истраживачких извештаја и релевантне литературе о регионализацији и развоју. Кроз компаративни приступ, поредићу различите регионе унутар ЕУ како бих идентификовао сличности, разлике и обрасце развоја. Осим тога, бавићу се и анализом политичких докумената и стратегија ЕУ које се односе на регионални развој, пружајући увид у планиране политике и мере подршке на нивоу ЕУ. Овакав приступ омогућиће ми да дубље разумијем динамику регионалног развоја, истражујући факторе без употребе традиционалних метода анкетирања и интервјуисања.

- 1) Анализа садржаја: Ово укључује преглед релевантних научних чланака, књига, извјештаја и политичких докумената како би се стекло темељно разумјевање постојећег знања, теорија у вези са регионализацијом у земљама Европске уније. Помаже у идентификацији истраживачких празнина, теоријских оквира и методологија коришћених у претходним студијама.
- 2) Компаративна анализа: Упоредно истраживање укључује систематско поређење више региона или земаља да би се идентификовале сличности, разлике и обрасци у њиховим искуствима регионализације. Овај приступ помаже да се анализирају како различити

фактори, као што су политички системи, историјско наслеђе или друштвено-економски контексти који утичу на исходе регионализације.

- 3) Аналитички метод: Анализа формулације, имплементације и евалуације регионалних политика у европским земљама односно проучавање политичких докумената и анализу утицаја регионалних политика на различите аспекте као што су економски развој, структура управљања и социјална кохезија.

Метод анализе и синтезе: Анализа сложених политичких система европских држава односно њихове саставне дијелове, а затим интеграцију тих дијелова да би се стекло свеобухватно разумијевање или развили нови увиди о политичкој и управној организацији европских држава.

Хипотетички оквир истраживања

- а) Радна хипотеза: Регионализација има значајну развојну улогу као политички и управни процес у организацији Европских држава.

- б) Помоћне хипотезе:

1) Регионализација побољшава партиципацију грађана и локалну демократију.

- Претпоставка је да када се моћ и овлашћења за доношење одлука децентрализују на регионалне нивое управљања, то може довести до повећаног ангажовања и укључивања грађана у политичке процесе и побољшања локалне демократије.

2) Регионализација подстиче прекограничну сарадњу и европске интеграције.

- Претпоставка је да регионализација подстиче сарадњу и интеграцију између сусједних региона и доприноси укупном процесу европских интеграција.

3) Регионализација утиче на однос између централних власти и регионалних власти.

- Претпоставка је да када се доношење одлука децентрализује на регионалне нивое, то може имати значајан утицај на динамику и интеракцију између централних власти (као што су националне владе) и регионалне власти.

4) Регионализација утиче на очување културе и права мањина.

- Претпоставка је да када се доношење одлука децентрализује на регионалне нивое, то може имати импликације на заштиту и промоцију културне разноликости и мањинских права унутар земље или региона.

5) Регионализација доприноси бољем одређењу политика и прилагођеним рјешењима.

- Претпоставка да када се доношење одлука децентрализује на регионалне нивое, то може довести до ефикаснијих процеса креирања политике и развоја рјешења која су посебно прилагођена потребама и карактеристикама различитих региона.

6) Регионализација смањује регионалне диспаритете и промовише уравнотежен развој.

- Претпоставка да када се доношење одлука децентрализује на регионалне нивое, то може да допринесе смањењу економских, друштвених и развојних разлика између различитих региона унутар земље или региона.

Научна и друштвена оправданост истраживања

- 1) Научна оправданост истраживања се огледа у разумијевању структуре управљања: Европа је разнолик континент са различитим политичким системима и административним структурама. Истраживање регионализације помаже да се разумије како се моћ дистрибуира и примјењује у овим земљама.
- 2) Промовисање демократије и партиципације грађана односно истраживања у овој области помажу да се процијени ефикасност регионализације у промовисању демократије, подстицању учешћа грађана и обезбјеђивању одговорне управе на локалном нивоу.
- 3) Рјешавање регионалних неједнакости: Европа показује значајне регионалне разлике у погледу економског развоја, инфраструктуре и друштвеног благостања. Истраживање регионализације омогућава идентификацију политика и стратегија које могу помоћи у рјешавању ових неједнакости и промовисању уравнотеженог регионалног развоја.
- 4) Управљање културном и језичком разноврсношћу: Европа је позната по својој језичкој и културној разноликости. Процес регионализације узима у обзир ове

различитости, пружајући могућности за културно и језичко очување и промовисање права мањина.

- 5) Европске интеграције и кохезија: Европска унија (ЕУ) има за циљ да промовише интеграцију и кохезију међу својим државама чланицама. Истраживање регионализације у европским земљама пружа увид у регионалне политике ЕУ и њихов утицај на политичке и управне структуре држава чланица. Развој политика: Резултати истраживања о регионализацији могу дати податке о развоју политика и процесима доношења одлука на различитим нивоима власти

1. ПРОЦЕС ЕВРОПСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА

Процес европских интеграција представља сложен и динамичан ток догађаја који је обликовао савремену политичку, економску и друштвену сцену Европе. Европска унија (енг. *European Union*) себе сматра моделом ефикасног и легитимног управљања који би требало да буде узор другим земљама и регионима. Осим тога, ЕУ активно тежи да промовише развој истинске (интра)регионалне економске и политичке сарадње, изградњу режима који се односе на одређена питања, као и стварање заједничких институција за консултације и доношење одлука у својој непосредној околини и шире, како између свјетских региона тако и између њих и ЕУ.¹

Када је реч о Западном Балкану, регионална интеграција и сарадња међу државама су кључни за политику Европске уније према овом делу Европе. То значи да је регионална сарадња основни критеријум за пријем земаља у ЕУ. Овај критеријум је дефинисан у Споразуму о стабилизацији и придруживању (ССП)², који означава почетак формалних односа између ЕУ и земаља у Процесу стабилизације и придруживања. Процес је започет 1999. године и представља основу за све будуће односе ЕУ са државама Западног Балкана. Циљ је да се државе у регији подстакну на успостављање простора слободног протока људи, робе, услуга и капитала, слично као у ЕУ.³

Од својих скромних почетака као заједничког тржишта за угаљ и челик 1951. године, до формирања Европске уније као политичког ентитета са све већим утицајем на глобалној сцени, овај процес је био обиљежен сталним проширивањем и јачањем институционалних веза међу државама чланицама. Примјеном различитих споразума, као што су Римски уговори 1957. године који су основали Европску економску заједницу (ЕЕЗ)

¹ Börzel, Tanja A., Risse, T. (2009). Diffusing (inter-)regionalism: the EU as a model of regional integration, Berlin. str 1.

² Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), <https://www.dei.gov.ba/bs/stabilization-agreement> (pristup 03.09.2024.)

³ Беширевић, Н., Цујзек, И., (2013). Регионална политика Европске уније према Западном Балкану: досег и ограничења. Политичка мисао: часопис за политологију, Број 1. стр. 156.

и Европску заједницу за атомску енергију (ЕУРАТОМ)⁴, те каснијих реформи и проширења, европске интеграције су еволуирале у сложен систем заједничких политика, стандарда и вриједности. Данас, Европска унија представља јединствени ентитет са широким пољем надлежности које се протеже од трговине и економије до заштите животне средине и људских права.

Регионална политика ЕУ представља инструмент финансијске солидарности и кохезије, с циљем смањења развојних разлика међу регијама у земљама чланицама. Ова политика фокусира се на побољшање животних и радних услова у најслабије развијеним дијеловима Уније, као и на смањење разлика у богатству између различитих регија.⁵

Централна идеја процеса европских интеграција није само стварање економске заједнице, већ и изградња заједничког политичког идентитета који промовише мир, стабилност и просперитет широм континента. Уз подршку стратешких политика које су усвојене током времена, процес европских интеграција континуирано се прилагођавао изазовима модерног доба. Овај процес није био само линеаран напредак, већ је често укључивао кризе и тешке преговоре који су резултирали новим договорима и реформама. Један од кључних елемената европских интеграција јесте принцип супранационалности, који омогућава да институције ЕУ доносе одлуке које обавезују државе чланице, чиме се постиже хармонизација законодавства и политика. Овај принцип је од суштинског значаја за стварање заједничког тржишта, слободног протока роба, услуга, капитала и људи унутар ЕУ, што доприноси економском расту и развоју.

Поред економских аспеката, процес европских интеграција такође наглашава значај политичке стабилности и сигурности. Европска унија је постала важан фактор у очувању мира на континенту, промовишући дијалог и сарадњу међу својим чланицама, што је посебно важно у контексту недовољно развијених и руралних области које су често биле жртве претходних сукоба и политичких превирања. У погледу утицаја на недовољно

⁴ Organizacija osnovana 1957. godine kako bi nadgledala upotrebu i razvoj nuklearne energije u EU, s ciljem da se osigura njena bezbjedna i isključivo mirnodopska upotreba. EURATOM, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/euratom> (pristup 03.09.2024.)

⁵ Кеснер Шкреб, М. (2009.) Регионална политика Европске уније, Загреб: Финансијска теорија и пракса. стр. 103.

развијене и руралне области, европске интеграције пружају значајне могућности кроз фондове и програме који подржавају економски развој, инфраструктурне пројекте, образовање, као и унапређење квалитета живота. Ови фондови често представљају кључни извор финансирања за локалне иницијативе и предузетничке подухвате, што помаже у смањењу економских диспаритета између урбаних центара и руралних подручја.

Такође је важно истаћи да процес европских интеграција није само питање економског и политичког уједињења, већ и промовисања заједничких вриједности као што су демократија, владавина права, људска права и одрживи развој. Процес европских интеграција такође подразумијева континуирано прилагођавање и рјешавање изазова који произилазе из различитих перспектива и интереса држава чланица. То се често постиже кроз сложен сет преговора, компромиса и реформи који рефлектују динамичност политичке ситуације у Европи. У контексту недовољно развијених и руралних области, важно је препознати да се економска и социјална кохезија често сматрају кључним циљем европских интеграција. Ови региони често имају специфичне изазове као што су висока стопа незапослености, недостатак инфраструктуре и ограничени приступ основним услугама. Европска унија стога развија политике и програме који циљају на побољшање животних услова у овим регионима, укључујући инвестиције у инфраструктуру, подршку малим и средњим предузећима, те образовање и обуку радне снаге.

Примјери фондова као што су Структурни фондови и Кохезиони фонд пружају финансијску подршку за пројекте који јачају регионални развој и конкурентност, смањујући тако економске неједнакости између различитих дијелова Европске уније. Ови фондови су кључни инструменти за остваривање циљева европске политике регионалног развоја и доприносе одрживом расту и инклузији. У условима раста и економског просперитета, асиметрија у интеграционој архитектури Европске уније није стварала веће проблеме.⁶

Криза је открила нове изазове са којима се европска економија суочава и довела до дилема о даљој интеграцији. Глобална економска криза је открила фундаменталне

⁶ Žarković, N.(2016). Evropska unija - kriza i izazovi razvoja i opstanka, Acta Economica, godina XIV, broj 24, str. 169.

слабости Европске уније. Европска унија је у озбиљној кризи и заостаје у развоју у односу на водеће економије света. Промоција регионалне интеграције "јасно је спољнополитички циљ ЕУ који директно произлази из њене интерне идентитетске структуре", чија је сврха "репродукција саме себе заговарањем сопственог модела регионалне интеграције".⁷ Суштински проблем Европске уније је што она није држава, већ заједница држава које имају сопствене буџете, са врло мало фискалне интеграције, недовољним степеном политичке интеграције и са малом мобилношћу радне снаге. И то ствара проблем у функционисању Европске уније, посебно у условима економских криза, јер постоје ограничене могућности дјеловања на превазилажењу криза и асиметричних шокова.

1.1. Настанак ЕУ

Први корак ка европској интеграцији инициран је од стране двије мале земље у Европи - Белгије и Луксембурга - потписивањем Белгијско-Луксембуршке економске уније (БЛЕУ) 1921. године.⁸ Европска унија (ЕУ)⁹ настала је као резултат вишедеценијског процеса интеграције између европских земаља након Другог свјетског рата. Главни циљ формирања ЕУ био је стварање стабилности и просперитета на континенту, како би се избјегле катастрофе које су обиљежиле прву половину 20. вијека, као што су ратови и економска нестабилност. Један од првих корака ка интеграцији била је Европска заједница за угаљ и челик (ЕЗУЧ), коју су 1951. године основале Белгија, Француска, Италија, Луксембург, Њемачка и Холандија.¹⁰ Према Уговору о оснивању Европске заједнице за угаљ и челик, Савјет, "као типична међудржавна институција", састављен је од представника чланица, при чему свака држава делегира по једног члана своје владе. Чланови Савјета наизмјенично обављају дужност предсједника, у периоду од

⁷ Smith, K.. (2003). European Union Foreign Policy in a Changing World, Cambridge. str.95.

⁸ Laermans, H., Roosens, P. (2007). Regionalization and regional economic cooperation european integration: Ekonomska misao i praksa, vol.16, br.2. str. 194.

⁹ "Унија се темељи на вриједностима поштовања људског достојанства, слободe, демократије, једнакости, владавине права и поштовања људских права, укључујући права припадника мањина. Те су вриједности заједничке државама чланицама у друштву у којем превладавају pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i ravnopravnost žena i muškaraca." Čl. 2. Klaus-Dieter Borchardt. (2011). Abeceda prava Evropske Unije.Luksemburg. https://archive.europa.ba/wp-content/uploads/2015/05/delegacijaEU_2012081612071809bos.pdf str.19. (pristup 03.07.2024)

¹⁰ Бодирожа, М. (2008). Европска унија од Рима 1957. до Луксембурга. Бања Лука. стр. 25.

три мјесеца, према абecedном реду држава чланица.¹¹ Ова заједница имала је за циљ да интегрише тржиште угља и челика у региону, што је допринијело смањењу потенцијала за будуће конфликте међу чланицама.

Наредни значајан корак били су Римски уговори потписани 1957. године, који су формирали Европску економску заједницу (ЕЕЗ) и Европску заједницу за атомску енергију (ЕУРАТОМ). Када је за усвајање аката Савјета ЕЕЗ потребна квалификована већина, гласови чланова су расподијељени на следећи начин: Белгија има 2 гласа, Њемачка 4, Француска 4, Италија 4, Луксембург 1, а Низоземска 2 гласа. Да би акти Савјета били усвојени, потребно је најмање 12 гласова ако је приједлог дошао од Комисије. У осталим случајевима, такође је потребно 12 гласова, али уз подршку најмање четири члана Савјета.¹² ЕЕЗ је постепено проширила област економске интеграције на шире подручје, укључујући слободан проток роба, услуга, капитала и радне снаге међу чланицама.

Процес европских интеграција наставио се кроз различите фазе проширења и јачања институционалних веза међу државама чланицама. Лисабонски уговор, који је ступио на снагу 2009. године, представља кључни документ који је реформисао институционални оквир ЕУ, јачајући улогу Европског парламента и проширујући подручја надлежности Уније. Поред економске димензије, ЕУ је такође постала важан актер у глобалним питањима као што су заштита животне средине, борба против климатских промјена, миграције и безбједност. Ови изазови захтијевају заједнички приступ како би се постигли ефикасни резултати. ЕУ се нарочито од 1992. године развија и као политичка заједница.¹³ Европска унија је еволуирала из једноставног економског савеза до комплексног политичког фактора који промовише заједничке вриједности, стабилност и просперитет на континенту. Заједнички принципи и вриједности који леже у основи живота у ЕУ су: слобода, демократија, једнакост и владавина права, те

¹¹ Ђурић Џакић, М. (2021). Организациона структура и рад Савјета Европске уније, Бања Лука: ФПН, Графид. стр. 8.

¹² Ђурић Џакић, М. (2021). Организациона структура и рад Савјета Европске уније, Бања Лука: ФПН, Графид. стр. 11.

¹³ Јадранка, Ј., Ђуровић, С. (2011). Европеизација Србије: Грађанско друштво. стр.46.

промовисање мира и стабилности.¹⁴ Њен настанак и развој су рефлексија тежње европских народа ка заједничкој будућности, бољем животу, уређенијем друштву и јединственом тржишту ради добробити свих грађана ЕУ. Овај пројекат (ЕУ) има јединствени карактер, што објашњава како је нова држава суверенитета настала на крају антагонистичког процеса. Овај нови облик суверенитета формиран од стране Европске уније указује на трансформацију концепта суверенитета од његовог формирања до данас.¹⁵

Након више од педесет година постојања и неколико таласа проширења, Европска унија данас броји 27 чланица, које заједно имају преко 455 милиона становника (ПРИЛОГ 1.). Концепција Европске уније од њеног оснивања до данас значајно се промијенила. Од почетне економске заједнице прерасла је у снажну политичку заједницу са особинама државности.¹⁶ Према Драгану Ђурићу Европска унија је најважнији, најинтензивнији и досад најуспешнији облик удруживања држава. Тренутно не постоји ниједна слична заједница у свету с којом би се могла упоредити, због чега је јединствена по много чему у савременом друштву.¹⁷

Табела 1. Еволуција процеса европских интеграција са кључним догађајима и уговорима

ПЕРИОД	КЉУЧНИ ДОГАЂАЈИ И УГОВОРИ	ДЕТАЉИ
1945-1951	Европска сарадња послје Другог свјетског рата	Оснивање Европске заједнице за угљ и челик (ЕЗУЧ)
1957	Римски уговори	Оснивање Европске економске заједнице (ЕЕЗ)
1957-1967	Прва фаза европских интеграција	Хармонизација економске политике, слободна трговина
1973	Приступање Уједињеног Краљевства, Данске и Ирске	Проширење ЕЕЗ
1986	Јединствени европски акт	Унапређење интеграција,

¹⁴ European Union, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history_en (pristup 03.07.2024)

¹⁵ Atatüre, S. (2008). The historical roots of European Union: Integration, characteristics, and responsibilities for the 21st century. *European Journal of Social Sciences* 7(2). str.19.

¹⁶ Алтић М. (2007). Хрватска у Европској унији: Регионализација као интеграција и геополитичка моћ. прегледни рад. стр. 362.

¹⁷ Ђурић, Д. (2009). Кохезиона политика и претприступна подршка Европске уније. Подгорица. стр. 13.

	(ЈЕА)	слободно кретање добара и људи
1992	Уговор из Мастрихта (ЕУ)	Стварање Европске уније (ЕУ), заједничка валута (евро)
2004	Велико проширење ЕУ	Приступање земаља Централне и Источне Европе ЕУ
2007	Уговор из Лисабона	Јачање институционалних капацитета ЕУ
2013	Приступање Хрватске ЕУ	Посљедње проширење ЕУ до данас
2016	Референдум о Брегзиту (Велика Британија)	Одлука Велике Британије да напусти ЕУ
2020	Почетак примене новог буџета ЕУ и опоравка (НехтГенерационЕУ)	Реаговање на пандемију ЦОВИД-19 и економске изазове
Тренутно	Континуирано прилагођавање европских институција	Стратешко планирање будућности ЕУ, политичке реформе

Извор: Ауторски рад

1.2. Уговор из Мастрихта

Уговор из Мастрихта, који је потписан 1992. године, представља кључни документ у процесу европских интеграција јер је значајно унаприједио институционални оквир Европске заједнице и утемељио основе за стварање Европске уније (ЕУ) какву данас познајемо. Од тог тренутка, Европска економска заједница преименована је у Европску унију, што је донијело политичку димензију.

Уговором из Мастрихта постављени су циљеви за успостављање економске и монетарне уније, увођење јединствене валуте, развој заједничке спољне и безбедносне политике, формирање заједничке одбрамбене политике, увођење грађанства Уније, те блиску сарадњу у области правосуђа и унутрашњих послова. Такође је основан Одбор регија, поред Европског привредног и социјалног одбора, који има савјетодавну улогу те

Европски омбудсман.¹⁸ Према Уговору из Мастрихта, како би се осигурало постизање циљева из овог Уговора, у складу са одредбама овог Уговора, Савјет:¹⁹

- осигурава координацију општих економских политика држава чланица;
- доноси одлуке;
- додјељује Комисији, актима које Савјет доноси, овлашћења за провођење правила која Савјет утврђује.

Уговор из Мастрихта формално је успоставио Европску Унију као политички субјект, уз постојеће економске заједнице. Овај корак је значио ширење надлежности Уније изван економске сфере, обухватајући и политичке и социјалне аспекте.

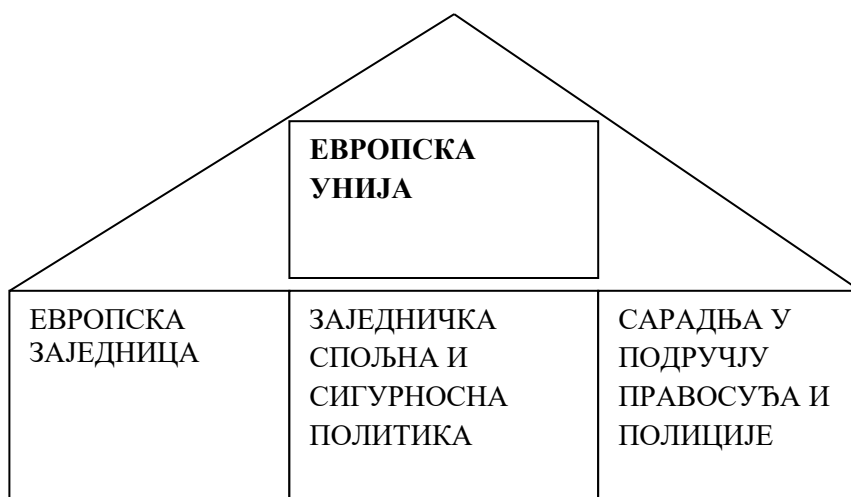
Према Илији Џомбићу, уговор је успоставио концепт "три стуба" ЕУ. Први стуб чине три заједнице: Европска заједница за угаљ и челик, Европска економска заједница и Европска заједница за атомску енергију. Други стуб обухвата заједничку спољну и безбедносну политику, док трећи стуб покрива правосудну и унутрашњу сарадњу.²⁰

¹⁸ Копрић, И., Муса, А., Лалић Новак, Г. (2012). Европски управни простор. Институт за јавну управу. Загреб. стр. 7

¹⁹ Ђурић Џакић, М. (2021). Организациона структура и рад Савјета Европске уније, Бања Лука: ФПН, Графид. стр. 16.

²⁰ Џомбић, И. (2010). Европска унија: прошлост, садашњост, будућност. Сарајево: стр. 31.

Слика 1. Стубови Европске уније након Мастрихта

Извор: Копрић, И., Муса, А., Лалић Новак, Г.. (2012). Еуропски управни простор. Институт за јавну управу. Загреб. стр 8.

Мастрихтски споразум је такође успоставио темеље за Економску и монетарну унију (ЕМУ), која је кулминирала увођењем заједничке европске валуте, еура²¹, и успостављањем Европске централне банке (ЕЦБ). Уговор је дефинисао строге критеријуме за земље које желе да се придруже ЕМУ и усвоје еуро као своју валуту, укључујући стабилност цијена, јавне финансије и стабилну валуту.

Мастрихтски споразум је проширио улогу Европског парламента као једине институције ЕУ која је директно изабрана од стране грађана. Уговор је први пут формално укључио социјалну политику у области надлежности ЕУ, укључујући радне услове, једнакост између полова и права радника. Уговор из Мастрихта је такође увео концепт грађанства ЕУ, што је омогућило грађанима држава чланица да уживају одређена права на нивоу Уније, као што су слобода кретања и боравка унутар ЕУ, право гласа и право на

²¹ Евро је започео као valuta 1. јануара 1999. године, обухватајући више од 300 милиона људи у Европи. У првих неколико година био је невидљив у облику готовине, користећи се искључиво за računovodstvene svrhe i elektronska plaćanja. Тек је од 1. јануара 2002. године eurogotovina postala stvarnost, zamjenjujući nacionalne novčanice i kovanice kao što su belgijski franak i nemačka marka itd. Danas su euronovčanice i eurokovanice zakonsko sredstvo plaćanja u većini država članica Evropske unije. Evropska Centralna banka, <https://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/index.hr.html> (pristup 03.07.2024)

заштиту конзулата других чланица у трећим земљама. Такође, овај споразум је отворио пут за проширење ЕУ, омогућавајући новим чланицама да се придруже на основу испуњења одређених критеријума, укључујући политичку стабилност, поштовање демократских принципа и правну државу.

Значајан дио Уговора из Мастрихта посвећен је унапређењу унутрашњег тржишта ЕУ, што је постало кључна тачка за економски раст и конкурентност Европе. Хармонизација регулатива и уклањање препрека трговини унутар ЕУ били су централни циљеви овог споразума.

Уговор је представио оквир за заједничку спољну и безбједносну политику ЕУ, што је омогућило Унији да дјелује као јединствени играч на међународној сцени, промовишући мир, стабилност и људска права широм свијета.

Након потписивања Уговора из Мастрихта, европске институције су прошле кроз низ реформи како би се прилагодиле новим надлежностима и изазовима. Ове реформе укључивале су јачање улоге Европског парламента, ефикасније одлучивање у Савјету ЕУ и унапрјеђење транспарентности и одговорности у раду европских институција.

Уговор из Мастрихта је био кључни корак ка стварању модерног политичког и економског ентитета какав је данас Европска унија. Мастрихтски уговор је резултат процеса са циљем да се до 1999. године установи заједничка валута и укључи у Европску Монетарну Унију (ЕМУ) у његов Протокол о статусу Европског система централних банака. Док је овај корак "ефективно елиминисао монетарни суверенитет чланица Заједнице", проширио је компетенције новоосноване Европске централне банке (ЕЦБ), а заједничка валута би додатно ујединила државе чланице Заједнице.²²

Његове одредбе су омогућиле Унији да се носи са изазовима глобализације, унаприједи економски раст и стабилност, као и да промовише заједничке вриједности и интересе својих чланица.

²² Graziatti, L. (2018). The Treaties of Maastricht, Amsterdam, and Nice. Article in MEST Journal, str. 112.

Такође, Економски и финансијски одбор (Economic and Financial Committee) је основан са циљем унапријеђења координације политика држава чланица у пуној мјери потребној за функционисање унутрашњег тржишта.²³

1.3. Уговор из Амстердама

Уговор из Амстердама (1997) био је трећа велика измјена споразума закључених у оквиру Уговора из Рима (1957).²⁴ Уговор из Амстердама, представља још један од значајнијих докумената у процесу европских интеграција који је даље развијао и реформисао Европску унију (ЕУ), проширујући њене надлежности и јачајући сарадњу међу државама чланицама. Међутим, аутор Љерка Минтас - Ходак наглашава да “уз сва постигнућа, уговор из Амстердама остаће упамћен због двије значајне последице које је изазвао у даљем функционисању ЕУ. 1. увео је још већу нејединственост (флексибилност) унутар ЕУ и 2. пропустио је спровести институционалне реформе ЕУ за проширење на државе Централне и Источне Европе.”²⁵

У погледу процеса одлучивања, повећан је број случајева у којима се у Савјету министара одлучује квалификованом већином, чиме је додатно ојачана улога Европског парламента. Ови кораци имали су за циљ унапријеђење ефикасности, демократичности и транспарентности Европске уније, што је допринијело њеном легитимитету.

Уговор из Амстердама такође је дао значајан допринос уклањању административних препрека унутар ЕУ, што је олакшало слободно кретање људи, робе, услуга и капитала. Ово је допринијело јачању унутрашњег тржишта и подстакло економски раст широм Европе. Споразум је истакао важност јачања сарадње у области правосуђа и унутрашњих послова, што је омогућило ефикасније супротстављање

²³ Ђурић Џакић, М. (2021). Организациона структура и рад Савјета Европске уније, Бања Лука: ФПН, Графид. стр. 62.

²⁴ Wil James. (2005). CIVITAS Institute for the Study of Civil Society. Treaty of Amsterdam. <https://www.civitas.org.uk/content/files/TR.4.Treaty-of-Amsterdam.pdf> (pristup 04.07.2024)

²⁵ Минтас-Ходак, Љерка. (2004). Повијест еуропских интеграција.// Увод у Еуропску унију / Уредила Љерка Минтас-Ходак. Загреб: МАТЕ д.о.о. Загреб, Загребачка школа економије и менаџмента - Центар за еуропске студије, стр. 26-27

пријетњама као што су тероризам, организовани криминал и нелегална миграција. Ово је резултирало успостављањем заједничких правила и стандарда у области правде, полиције, борбе против дроге и права азила.

Уговор из Амстердама такође је нагласио важност одрживог развоја и заштите животне средине као кључних елемената политика ЕУ. Овај споразум је увео принципе одрживости у различита подручја активности Уније, укључујући пољопривреду, индустрију, транспорт и енергетику, чиме је постављен оквир за интеграцију еколошких питања у све политике ЕУ.

Амстердамским уговором дошло је до важних промјена у институционалној структури Уније и поједностављења процеса доношења одлука. Европски парламент је добио додатне надлежности, а поступак саодлучивања проширен је на нове области. Такође је предвиђено да Европски парламент мора одобрити избор председника Комисије, поред гласања за чланове Комисије. Број чланова Европског парламента сада је ограничен на 700.²⁶ Амстердамски споразум је повећао транспарентност и демократску одговорност институција ЕУ, јачајући улогу Европског парламента и отварајући процесе одлучивања према већем учешћу националних парламената и цивилног друштва. Чињеница је, да овај уговор из Амстердама био значајан корак ка даљој интеграцији и јачању Европске уније.

1.4. Уговор из Нице

Уговор из Нице, потписан 2001. године, представља кључни документ у реформи институционалног оквира Европске уније (ЕУ), чији је циљ био припрема Уније за проширење на нове чланице Централне и Источне Европе.

Уговор поставља сљедеће кључне циљеве:²⁷

- Извршена је нова расподела броја представника држава чланица унутар институција и органа Европске уније.

²⁶ Ugovor iz Amsterdama, <https://ius.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2021/10/Dodatni-materijal-br.2-Ugovori.pdf> str. 338 (pristup 03.07.2024)

²⁷ Џомбић, И. (2010). Европска Унија: прошлост, садашњост, будућност, Сарајево, Фридрих Еберт-Штифтинг, стр. 82-83.

- Овлашћења председника Европске комисије су повећана. Сада има одговорност за вођење Комисије, што укључује доношење одлука о унутрашњој организацији, именовању председника и решавању питања оставки чланова Комисије.
- Уведен је процес претходног обавјештавања за случајеве кршења основних права у државама чланицама. Када се такви случајеви појаве, Савјет прво консултује државу чланицу и тек након што јој достави обавјештење може, ако је потребно, донијети додатне одлуке
- Одлуке Савјета сада се доносе квалификованом већином уместо једногласно.

Уговор је донио неколико важних измјена у начину функционисања органа Европске уније. Очувана је пракса пондерисаних гласова у Савјету ЕУ, али је број гласова за све државе повећан како би се лакше одредила потребна већина. Према Уговору из Нице, четири најнасељеније државе – Њемачка, Француска, Италија и Уједињено Краљевство – имале су по 29 гласова, док је Малта имала најмање, са само три гласа.²⁸ Уговор из Нице је био кључни корак у европским интеграцијама, прилагођавајући институционални оквир ЕУ новим околностима и припремајући је за даље проширење и ефикасно управљање унутар Уније.

1.5. Уговор из Лисабона

Уговор из Лисабона, усвојен 2007. године, значајан је документ за разумијевање регионализације у контексту развоја недовољно развијених и руралних подручја у земљама чланицама Европске уније (ЕУ).²⁹ Овај уговор представља кључни корак ка јачању регионалне политике ЕУ и промовише децентрализацију власти ради ефикаснијег управљања ресурсима и подстицања равномернијег регионалног развоја.

²⁸ Ugovor iz Nice. <https://ius.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2021/10/Dodatni-materijal-br.2-Ugovori.pdf> str. 343 (pristup 04.07.2024)

²⁹ The Treaty of Lisbon <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon> (pristup 04.07.2024)

Један од кључних елемената Уговора из Лисабона јесте увођење концепта "територијалне кохезије" као циља европске политике кохезије. Овај концепт наглашава потребу за смањењем економских, социјалних и територијалних диспаритета унутар ЕУ, чиме се подржава равномернији развој свих региона. Регионализација се стога посматра као средство за остваривање овог циља, омогућавајући локалним и регионалним властима већу аутономију у доношењу одлука и прилагођавању политика специфичним потребама њихових подручја. У контексту недовољно развијених и руралних области, Уговор из Лисабона је подстакао јачање политика које подржавају ове регионе. То укључује финансијску подршку кроз Структурне фондове и Кохезиони фонд, који се користе за улагања у инфраструктуру, образовање, запошљавање и друге развојне пројекте. Такође, овај уговор је омогућио успостављање иницијатива као што су Стратегија ЕУ за регионе у брдским и планинским подручјима, као и рурални развој путем Програма за рурални развој.

Важно је истаћи да Уговор из Лисабона није само правни документ, већ је и политички инструмент који подстиче сарадњу између различитих нивоa власти и актера на локалном, регионалном и националном нивоу. Ово партнерство је кључно за ефикасно спровођење политика које могу побољшати квалитет живота у недовољно развијеним и руралним подручјима, чиме се доприноси укупном економском и социјалном просперитету унутар ЕУ.

Уговор из Лисабона такође је ојачао улогу регионалних и локалних власти у процесу доношења одлука, што је кључно за прилагођавање политика и програма развоја специфичним потребама недовољно развијених и руралних подручја. Овај принцип субсидијарности подразумијева да се одлуке требају доносити на најближем могућем нивоу грађанима, чиме се оснажују локалне заједнице да преузму одговорност за свој развој.

Уговор из Лисабона је преговаран уз позадину нове стратегије проширења, засноване на консолидацији постојећих обавеза, бољој комуникацији с грађанима, строжој условној повезаности и разматрању капацитета ЕУ да интегрише нове чланице. Увео је неке промјене у члану 49 Уговора о Европској унији, који прецизира основне процедуре за

приступање нових чланица. Ове промјене се односе на промоцију вриједности ЕУ, бољу информисаност националних и европских парламената те експлицитно навођење услова за улазак које је поставио Европски савјет. Овај допринос, с једне стране, прегледа нову стратегију проширења. С друге стране, испитује у којој мјери нове одредбе уговора одражавају мање повољну климу и да ли оне могу представљати значајну промјену у пракси.³⁰

У контексту Европске уније, регионализација подстиче синергију између различитих региона и држава чланица, чиме се стварају услови за бољу координацију политика, размјену најбољих пракси и заједничко рјешавање заједничких изазова као што су демографске промјене, рурална депопулација и економска ревитализација. Примјена Уговора из Лисабона такође је омогућила јачање механизма мониторинга и евалуације регионалне политике ЕУ, што доприноси транспарентности и ефикасности у коришћењу финансијских средстава. Кроз ове механизме, ЕУ може боље пратити напредак у остваривању циљева територијалне кохезије и прилагођавати политике према стварним потребама локалних заједница.

Они који су подржавали Лисабонски уговор тврдили су да је он унаприједио одговорност пружајући бољи систем контроле и равнотеже, и да је дао више моћи Европском парламенту, који је имао значајан утицај у законодавној грани Уније. Многи критичари Лисабонског уговора тврдили су да је он привлачио утицај ка центру, формирајући неједнаку расподелу моћи која је игнорисала потребе мањих земаља.³¹

У погледу будућности, изазови као што су климатске промјене, дигитална трансформација и социо-економске неједнакости захтијевају свеобухватну и инклузивну регионалну политику. Уговор из Лисабона и даље ће бити кључни оквир за развој и примјену ових политика, те ће се наставити радити на јачању синергије између различитих нивоа власти и друштвених актера како би се осигурало одрживо и равномјерно просперитетно друштво у цијелој Европској унији.

³⁰ Piedrafita, S. (2008). The Treaty of Lisbon: New Signals for Future Enlargements. str. 1.

³¹ Kenton, W. (2021). Lisbon Treaty: History, Impact and Opinions. <https://www.investopedia.com/terms/l/lisbon-treaty.asp> (pristup 04.07.2024)

1.6. Изазови и перспективе ЕУ у 21. вијеку

Криза кроз коју пролази Европска унија последњих година, економска и мигрантска криза као и излазак Велике Британије из Европске уније, наводи на размишљање о даљој будућности и формама те заједничке будућности 27 држава чланица. Управо ово је разлог због којег је Европска комисија припремила Бијелу књигу о будућности Европе – Разматрања и сценарији за ЕУ-27 до 2025. године. Овим документом покренута је расправа о будућности Европске уније, нудећи пет сценарија према којима државе чланице могу наставити сарадњу, али са различитим новима интеграције, зависно о којем се сценарију ради.³²

У 21. вијеку, Европска унија се суочава са бројним изазовима и перспективама који обликују њен даљи развој и улогу у глобалној арени. ЕУ се суочава са растућом конкуренцијом на глобалном тржишту, посебно од стране економских сила попут Кине и Сједињених Америчких Држава. Изазови укључују постизање одрживог економског раста, смањење незапослености, повећање продуктивности и јачање индустријске конкурентности. Дигитализација и дигитална трансформација представљају кључне факторе у овом процесу, уз потребу за регулативним оквиром који подржава иновације и дигиталну инфраструктуру. Старење становништва и депопулација руралних подручја представљају дугорочне демографске изазове за ЕУ. Ово поставља питања одрживости социјалних система, здравствене заштите и пензијских система.

ЕУ се суочава са потребом за политикама које подстичу равномјеран демографски развој и интеграцију миграната у друштво. Унутар ЕУ, политички изазови укључују јачање политичке интеграције између чланица, управљање миграцијама и избјегличким кризама, као и јачање унутрашње безбједности и одговора на тероризам. Излазак Уједињеног Краљевства из Европске уније, познатији као “Брегзит” је додатно нагласио потребу за реформама унутар ЕУ и питања повјерења између институција ЕУ и

³² Ђурић Џакић, М. (2020). Европска унија на пресеку прошлости и будућности – прилог расправи о будућности Европске уније, Бања Лука: Дефендологија 45/46. стр 122.

националних влада. На референдуму одржаном 23. јуна 2016. године, Уједињено Краљевство је гласало за излазак из Европске уније са 51,9% гласова за и 48,1% против.³³

Још један ризик за Европску унију, који можда стоји иза Бреگزита, јесте тренутни пораст популизма. Пораст популизма на нивоу чланица је интензивираан на основу популистичког дискурса политичких лидера и национализма држава. Популисти покушавају да манипулишу масама у корист раста у анкетама и стицања популарности маса говорећи о националним принципима, суверенитету државе и ограничавању одлучивања унутар државе правилима која дођу из Брисела.³⁴

Климатске промјене и заштита животне средине постају све ургентнија тема за ЕУ. Постизање циљева одрживог развоја и смањења емисије гасова са ефектом стаклене баште захтијева координисане акције на нивоу ЕУ и глобално. Одржива енергија, заштита биодиверзитета и адаптација на климатске промјене су кључни елементи дугорочне стратегије ЕУ.

Такође, Унија се суочава са изазовима у међународним односима, укључујући односе са Русијом, Кином, Сједињеним Америчким Државама и другим глобалним актерима. Питања као што су трговински споразуми, безбједносна сарадња и дипломатија постају све комплекснија у контексту глобалних промјена и мултиполарног свјетског поретка. Једна од кључних перспектива је даљи развој унутрашње политичке интеграције ЕУ. Након изласка Велике Британије из Уније, поставља се питање како даље јачати јединство међу преосталим чланицама и побољшати ефикасност одлучивања у заједничким питањима попут миграција, безбједности и економских реформи.

Друга перспектива се односи на улогу ЕУ у глобалној арени. С обзиром на промјене у геополитичком поретку, ратом у Украјини, растуће изазове као што су климатске промјене и трговински ратови, ЕУ се све више суочава са потребом да

³³ Van Reenen, J. (2016). Brexit's Long-Run Effects on the U.K. Economy, Brookings Papers on Economic Activity, str. 367. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/02/brexit-long-run-effects-john-van-reenen.pdf>. (pristup 05.07.2024.)

³⁴ Ionelia, B. (2019). Challenges and opportunities for European Union in the XXIst century. CES Working Papers – Volume XI, Issue 1. str. 4.

дефинише свој положај као глобалног играча који промовише мултилатерализам, слободну трговину и одрживи развој.

Економски развој је такође кључан фактор. ЕУ се труди да подстиче иновације, дигиталну трансформацију и раст малих и средњих предузећа као мотора економске активности. Усредсређеност на обновљиве изворе енергије и смањење угљен-диоксида значајни су за циљ постизања одрживог развоја у складу са глобалним стандардима. Са друге стране, демографске промјене унутар ЕУ захтијевају пажњу у смислу политика које ће подржати одрживу демографску равнотежу и социјалну правду, посебно у контексту старења популације и миграција.

Перспективе ЕУ у 21. вијеку укључују јачање унутрашње солидарности, иновација и технолошки напредак, те дубљу интеграцију кроз јачање европских институција. Будућност Европе је у рукама грађана, а 'Нова' Европа треба да буде у фокусу, идентификујући се са грађанима из сваке европске државе и са европским вриједностима. Овај проблем ће помоћи Европи да пређе ову кризу и врати поверење грађана у ЕУ.³⁵

Исто тако, ЕУ се настоји позиционирати као лидер у глобалним питањима одрживости, демократије и правде. Кључ за успјех лежи у адаптивности, транспарентности и спремности да се одговори на динамичне изазове савременог свијета.

2. РЕГИОНАЛНА ПОЛИТИКА ЕУ

Регионална политика усмјерена је на побољшање услова живота и рада грађана у најслабије развијеним дијеловима Уније, као и на смањење разлика у богатству између различитих регија.³⁶ Такође, регионална политика је једна од најстаријих заједничких политика Европске уније. Регионална политика Европске уније осмишљена је да смањи привредне и социјалне разлике међу државама чланицама кроз подршку регионалном развоју. Када се расправља о овој политици, важно је разумијети да се не односи само на

³⁵ Ionelia B. (2019). Challenges and opportunities for European Union in the XXIst century. CES Working Papers – Volume XI, Issue 1. str. 13.

³⁶ Кеснер Шкреб, М. (2009). Регионална политика Еуропске уније, Загреб: Финансијска теорија и пракса. стр. 103.

развој унутар специфичних региона, већ на напор да се повежу сви региони Уније смањењем постојећих разлика у развоју.³⁷

Потреба за смањивањем економских разлика међу регијама држава чланица дефинисана је Уговором о Европској економској заједници из 1957/1958. године. Регионална политика је формализована Јединственим европским актом из 1967/1968. године и касније Уговором о Европској унији из 1992/1993. године. Један од главних циљева Уније према Јединственом европском акту био је постизање економске и социјалне кохезије, док је Уговором о Европској унији регионална политика постала заједничка политика.

Регионална политика Европске уније (ЕУ) представља кључни механизам за смањење економских, социјалних и територијалних диспаритета између различитих региона унутар ЕУ. Главни циљ ове политике је промовисање равномјерног развоја свих региона и подстицање конкурентности, запошљавања и одрживог раста.

Табела 2. Средства за регионални развој расподјељују се путем следећа три фонда:

Европски фонд за регионални развој (The European Regional Development Fund, ERDF) подржава пројекте који се фокусирају на развој опште инфраструктуре, иновација и инвестиција у циљу креирања нових радних мјеста. Овај фонд је доступан најугроженијим регијама ЕУ. Основан је 1975. године и представља највећи од три постојећа фонда.

Европски социјални фонд (The European Social Fund, ESF) фокусира се на пројекте који се односе на стручно образовање, запошљавање и стварање нових радних мјеста. Средства су доступна свим земљама ЕУ. Фонд је основан 1958. године.

Кохезиони фонд (The Cohesion Fund)) служи за финансирање еколошке и саобраћајне инфраструктуре, као и за развој обновљивих извора енергије. Фонд је основан 1994. године како би се убрзала економска, социјална и територијална конвергенција земаља чланица Уније.

Извор: Кеснер Шкреб, М. (2009.) Регионална политика Еуропске уније, Загреб: Финансијска теорија и пракса. стр. 104

Европски социјални фонд (ЕСФ) је главни инструмент Европе за инвестирање у људе. Помаже људима да пронађу запослење или оснују бизнисе, подржава рањивије

³⁷ Мирић, О. (2009). Регионална политика Европске уније као мотор економског развоја, Београд: Европски покрет. стр. 16.

групе, унапређује образовање и чини јавне услуге ефикаснијима.³⁸ Како истиче Драган Ђурић, регионална и кохезиона политика имају за циљ подршку солидарности и смањење развојних разлика међу регијама. На разлике у развоју не утиче само тржиште, већ и примјена заједничких политика ЕУ. Зато се путем ових политика врши редистрибуција финансијских средстава из заједничког буџета Европске уније.³⁹

Регионална политика Европске уније такође се фокусира на подршку иновацијама, истраживању и технолошком напретку како би се подстакао дугорочни економски раст и стварање нових радних мјеста. Кроз различите програме и иницијативе, ЕУ подстиче предузетнички дух и развој малих и средњих предузећа у мање развијеним регионима, чиме се доприноси њиховој економској отпорности и конкурентности. Уз то, регионална политика ЕУ има значајан утицај на инфраструктурни развој, посебно у руралним подручјима и регионима са посебним природним или географским карактеристикама. Инвестиције у транспортну инфраструктуру, обновљиве изворе енергије, дигиталну повезаност и заштиту животне средине играју кључну улогу у подизању квалитета живота грађана и унапрјеђивању њихових животних услова. Још један важан аспект регионалне политике ЕУ је подршка социјалном укључивању и борби против сиромаштва. Перспективе регионалне политике ЕУ укључују даље усавршавање постојећих инструмената и политика како би се боље одговорило на специфичне изазове 21. вијека, као што су климатске промјене, дигитална трансформација и демографске промјене.

Регионална политика је кључна инвестициона политика Европске уније. Она обухвата све регионе и градове у ЕУ с циљем подршке стварању радних мјеста, унапређењу конкурентности предузећа, подстицању економског раста и одрживог развоја, те побољшању квалитета живота грађана.⁴⁰ Иако се односи на регије и градове, регионална политика је изричито усмјерена на све регије и градове умјесто на индивидуалне. Ово указује на специфичну одлику ЕУ регионалне политике: за разлику од уобичајеног разумијевања регионалне политике, она обухвата цјелокупно економско

³⁸ European Social Fund (ESF), <https://cohesiondata.ec.europa.eu/funds/esf/14-20#> (pristup 06.07.2024.)

³⁹ Драган Ђурић. (2009). Кохезиона политика и претприступна подршка Европске уније. Подгорица. стр. 9.

⁴⁰ Lammers, K. (2018). European regional policy.

https://www.arlinternational.com/sites/default/files/dictionary/2021-12/european_regional_policy.pdf. str.3. (pristup 06.07.2024.)

подручје ЕУ, а не само изабране области. Ипак, ЕУ регионална политика има просторну компоненту, јер, иако се спроводи на цјелокупном територијалном обиму, ниво подршке значајно варира у зависности од локације у питању.

Постоји континуирана борба за контролу инструмената регионалне политике између регионалних, националних и европских актера, при чему већина моћи остаје у државама чланицама. У раним годинама ЕЗ, средства су углавном давана државама чланицама које су их распоређивале регионима према својим критеријумима. Данас се елигибилне регије одређују према јединственој заједничкој мапи, али критеријуми за елигибилност и даље могу бити под утицајем политичке манипулације и преговарачких процеса.⁴¹

Јачање партнерстава између ЕУ, националних влада, локалних/регионалних власти и цивилног друштва кључно је за успјешно спровођење политика које ће подржати одрживи и инклузивни развој свих региона Европске уније. Кроз све ове мјере и стратегије, регионална политика ЕУ настоји да промовише солидарност, одрживи развој и економску конкурентност, чиме доприноси јачању интегритета и јединства Уније.

Уз динамичне изазове попут демографских промјена, дигитализације и глобализације, даље унапређивање регионалне политике остаје кључно за будући просперитет Европске уније.

2.1. Настанак ЕУ регионалне политике

Европска комисија (ЕК) посветила је мало пажње регионалним проблемима све до средине 1970-их (1975. године). Имплементација Европског фонда за регионални развој (ЕФРР), новог механизма за смањење интеррегионалних диспаритета у Европи, означила је почетак нове политике. Ова регионална политика укључила је каснију сарадњу ЕК са тада девет чланица, у области гдје су те чланице имале искључиве надлежности. Пут такозване Европске регионалне политике – или, у модерним терминима, Европске

⁴¹ Selcen, O. (2004). Regional Policy of the European Union. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/7252> str. 113 (pristup 06.07.2024.)

политике регионалне кохезије (ПРК) – био је дуг и спор.⁴² Развој регионалне сарадње је кључан за макроекономску политику ЕУ, која подстиче, охрабрује и мотивише повезивање сусједних држава кроз заједничке пројекте, било билатерално или мултилатерално. Ова сарадња је основни принцип политичке стабилности, економског развоја и сигурности унутар Европске уније. Свака од ових компоненти је важна за све земље региона и има прекограничну димензију, која укључује регионалне контакте и захтијева сталну комуникацију и отворен однос.⁴³

Званично је политика регионалног развоја у Европској заједници покренута у формулацији „ефективне политике о регионалним структурама“ (*Effective policies on regional structures*), са оснивањем Европског фонда за регионални развој (ЕРДФ) 1975. године, уз много правне елаборације и каснијих прецизирања и софистицирања и модификација. Од самог почетка, увијек је наглашавано да је заједничка регионална политика Европске уније мотивисана превасходно економским разлозима, који, за разлику од прилагођавања циљева и политика, у суштини нису битно мијењани у већ подужем периоду. Они прате аргументацију која је од оснивања Заједнице (касније Уније) развијана у прилог заједничкој регионалној политици, а касније постојано допуњавана.⁴⁴

Регионална политика Европске уније (ЕУ) има своје коријене у потреби за смањењем економских и социјалних диспаритета међу чланицама и унапређењем равномјерног развоја. Основни принципи регионалне политике су се развијали кроз различите фазе европске интеграције, од оснивања Европске заједнице за угаљ и челик (ЕЗУЧ) 1951. године, преко Римских уговора 1957. који су успоставили Европску економску заједницу (ЕЕЗ), до формирања Европске заједнице 1972. године. У тим раним фазама, фокус је био на економској интеграцији и стварању заједничког тржишта, али су се брзо показале потребе за политикама које би подржале неразвијене регионе и помогле им да искористе предности јединственог тржишта. То је резултирало усвајањем

⁴² Mancha-Navarro, T., Garrido-Yserte, R. (2008). Regional policy in the European Union: The cohesion-competitiveness dilemma, ScienceDirect. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1757780223005243> (pristup 06.07.2024.)

⁴³ Бахтић, С., Чолаковић, Н., Мулић, М. (2017), Кохезијско јачање као кључ економског просперитета држава Западног Балкана, Часопис за економију и тржишне комуникације, Бања Лука, стр. 38.

⁴⁴ Вујошевић, М., Зековић С., Маричић Т. (2014). Нови европски регионализам и регионално управљање у Србији. Београд. стр. 57.

Структурних фондова 1975. године, који су представљали кључни механизам за пружање финансијске помоћи регионима који заостају у економском развоју. У наредним деценијама, европска регионална политика је еволуирала кроз различите реформе, укључујући усвајање Јединственог европског акта 1986. године, који је додатно ојачао механизме за подршку регионалном развоју.

Потписивање Мастрихтског споразума 1992. године и формирање Европске уније означили су још један корак напријед у интеграцији, са регионалном политиком која је постала саставни дио циљева одрживог развоја, социјалне кохезије и конкурентности на глобалном тржишту. Кроз процес проширења ЕУ на нове чланице 2004. и 2007. године, регионална политика је прилагођена како би се подржали нови чланови и њихови специфични развојни изазови.

Кључни документ који је обликовао савремену регионалну политику ЕУ је Уговор из Лисабона 2007. године, који је нагласио важност територијалне кохезије као циља европске политике кохезије. У посљедњих неколико деценија, регионална политика Европске уније се континуирано прилагођавала новим изазовима и промјенама у геополитичком и економском окружењу. Посебно су значајни били кораци ка јачању територијалне кохезије и подршци мање развијеним регионима, као и онима који су погођени структурним промјенама, као што су деиндустријализација или прелазак на зелену економију. У ЕУ постоје значајне регионалне разлике, које обухватају друштвену и територијалну хетерогеност. Ова разноврсност често је придружена диспаритетима који утичу на нивое развоја у различитим географским подручјима и регионима ЕУ. Ови диспаритети постоје не само између, већ и унутар чланица ЕУ.⁴⁵

Данас је концепт региона и тема регионализације у оквиру регионалне политике Европске уније постала веома популарна, при чему се често занемарују њене различите особености. С једне стране, концепт „региона“ није присутан у правним системима и институцијама многих држава, док неке земље развијају концепте који су толико

⁴⁵ Hunter A. EU regions with legislative powers: Exploring the appetite, capacity and direction for EU policy influencing and delivery. str. 10.
https://epc.eu/content/PDF/2021/EPE_EA_Basque_EU_regions_with_legislative_powers_clean3.pdf (pristup 06.07.2024.)

различити да их је тешко објединити у једну категорију. С друге стране, све државе чланице Европске уније деле заједнички „европски“ концепт региона, који је осмишљен за планирање и спровођење развојних политика.⁴⁶

Један од кључних елемената савремене регионалне политике ЕУ јесте принцип партнерства између ЕУ, националних влада и локалних/регионалних власти, као и са цивилним друштвом и приватним сектором. Ова сарадња омогућава боље усклађивање циљева политике са стварним потребама и специфичностима сваког региона. Уз то, стратегије паметне специјализације постале су важан дио регионалне политике ЕУ, фокусирајући се на идентификацију и подршку кључним секторима и јачање њихове конкурентности на глобалном тржишту. Ово промовише иновације, истраживање и развој као основу за дугорочни економски раст и стварање радних мјеста.

Даљи развој регионалне политике ЕУ захтијева флексибилан и адаптиван приступ, уз очување принципа солидарности и одрживог развоја. Кроз ефикасну употребу доступних фондова и подршку иновацијама, ЕУ ће наставити да игра кључну улогу у јачању кохезије међу својим чланицама и промовисању просперитета широм континента.

Регионална политика ЕУ се фокусира не само на економски развој, већ и на изазове попут климатских промјена, дигитализације и социјалне инклузије. Уз помоћ Структурних и Кохезионих фондова, као и других инструмената као што су Инвестициони план за Европу и Иницијатива за повезивање Европе, ЕУ настоји да створи услове за одрживи развој свих својих региона, јачајући тиме своју улогу као лидера у глобалном економском и социјалном развоју.

2.2. Европски фонд за регионални развој

Европски фонд за регионални развој (ЕФРР) је кључни инструмент Европске уније (ЕУ) који се користи за подршку економском развоју, побољшање животног стандарда и смањење економских разлика између региона унутар ЕУ. Фонд помаже мање развијеним државама чланицама или регијама Уније. Земље чланице могу користити средства за

⁴⁶ Мирић, О. (2009). Регионална политика Европске уније као мотор економског развоја, Београд: Европски покрет. стр. 24.

побољшање конкурентности малих и средњих предузећа, производње, иновација и истраживања, као и за развој регионалне и локалне инфраструктуре.⁴⁷ Основан је са циљем да допринесе територијалној кохезији, што значи смањење разлика у развоју између најразвијенијих и најмање развијених региона.

ЕФРР има два главна циља:⁴⁸

- Улагање за раст и запошљавање — јача се тржиште рада и регионална привреда;
- Европска територијална сарадња, с циљем јачања прекограничне, транснационалне и међурегионалне сарадње унутар ЕУ.

Европска територијална сарадња, ЕТС (*European Territorial Cooperation, ETC*) је успостављен дио оквира политике кохезије Европске уније, који доприноси главном циљу подстицања равномјерног развоја јачањем прекограничне, транснационалне и интеррегионалне сарадње. Тренутно, Циљ ЕТС обухвата 52 прекогранична програма, 13 транснационалних програма и један програм за интеррегионалну сарадњу, што утиче на више од 500 милиона Европљана.⁴⁹

Један од програма кроз које се реализује Европска територијална сарадња је Интерег (INTERREG) програм. Интерег је кључни инструмент Европске уније (ЕУ) који јача сарадњу између региона и земаља у оквиру ЕУ. Као дио Кохезионе политике ЕУ, Интерег има виталну улогу у промоцији регионалног развоја, кохезије и смањења економских разлика. За период 2021-2027, Интерег је фокусиран на суочавање са актуелним изазовима као што су климатске промјене, дигитална трансформација и социјална инклузија.⁵⁰

⁴⁷ EUROPSKI FOND ZA REGIONALNI RAZVOJ (European Regional Development Fund – ERDF), <https://www.eu-projekti.info/eu/fond/europski-fond-za-regionalni-razvoj-european-regional-development-fund-erdf/> (pristup 06.07.2024.)

⁴⁸ Informativni članci o Europskoj uniji, Europski fond za regionalni razvoj (EFRR), <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/95/europski-fond-za-regionalni-razvoj-efrr-> (šristup 06.07.2024.)

⁴⁹ Bachtler, J., Mendez, C., Vironen, H. (2014). Regional development and policy in Europe, Madrid: EPRC. str. 75.

⁵⁰ INTERREG, <https://interreg.eu/about-interreg/> (pristup 06.07.2024.)

Табела 3. Приоритети финансирања ЕФРР од 2021. до 2027. године

Фонд ће омогућити инвестиције како би се Европа и њени региони учинили конкурентнијим и паметнијим, кроз иновације и подршку малим и средњим предузећима, као и дигитализацију и дигиталну повезаност
Фонд ће омогућити инвестиције како би се Европа и њени региони учинили зеленијим, нискоугљеничним и отпорним
Фонд ће се посветити повезаним унапређењем мобилности
Фонд ће омогућити инвестиције како би се Европа и њени региони подржавали запошљавање, образовање, вјештине, социјалну инклузију и једнаку приступачност здравственој заштити, као и унапређењем улоге културе и одрживог туризма
Фонд ће омогућити инвестиције како би се Европа и њени региони подржали локално вођени развој и одрживи урбани развој широм ЕУ

Извор: European Commission, European Regional Development Fund
https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/erdf_en (pristup 06.07.2024.)

ЕФРР се користи за суфинансирање пројеката у свим државама чланицама ЕУ, при чему се дио средстава финансира из заједничког буџета ЕУ, док и националне владе доприносе својим удјелом. (ПРИЛОГ 2., ПРИЛОГ 3.). Фонд такође промовише принцип партнерства између различитих нивоа власти, цивилног друштва и приватног сектора у процесу планирања, спровођења и евалуације пројеката. Важно је истаћи да ЕФРР игра кључну улогу у спровођењу регионалне политике ЕУ, пружајући подршку стратешким инвестицијама које доприносе дугорочном развоју и јачању конкурентности региона. Кроз ефикасно коришћење фондова, ЕУ настоји да створи услове за уравнотежен и одржив развој свих својих региона, доприносећи тако јачању интегритета и солидарности унутар Уније. Сви региони и државе-чланице ће такође концентрисати најмање 8% своје алокације на урбани развој који ће бити реализован кроз локалне развојне партнерства са различитим алатима. Операције под Европским фондом за регионални развој се такође очекује да допринесу 30% укупних финансирања климатским циљевима.⁵¹

ЕФРР представља кључни механизам Европске уније који се користи за подршку развоју инфраструктуре, технолошких иновација и одрживог економског раста широм ЕУ. Овај фонд омогућава да се стратешки важни пројекти реализују на локалном и регионалном нивоу, уз фокус на унапређење животног стандарда грађана, стварање

⁵¹ European Commission, European Regional Development Fund
https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/erdf_en (pristup 06.07.2024.)

радних мјеста и повећање конкурентности. Управљање ЕФРР-ом захтијева блиску сарадњу између ЕУ институција, националних влада, регионалних и локалних власти, као и других заинтересованих страна. Овај приступ омогућава да се фонд усмјери ка подручјима са специфичним потребама, као што су рурална подручја или региони који су погођени економским преструктурирањем.

Кроз ЕФРР, ЕУ такође промовише принципе одрживог развоја и заштите животне средине, подстичући инвестиције у еколошки прихватљиве технологије и инфраструктуру. Ово доприноси дугорочном смањењу еколошких ризика и прилагођавању климатским промјенама, чиме се штити природно окружење и унапрјеђује квалитет живота у регионима широм Европе. Даљи развој ЕФРР-а ће зависити од динамичног прилагођавања новим изазовима као што су дигитализација, енергетска транзиција и демографске промјене. Очекује се да ће овај фонд наставити да игра кључну улогу у подржавању интеграције и солидарности међу различитим регионима ЕУ, доприносећи тако укупном економском просперитету и социјалној кохезији унутар Уније.

2.3. НУТС класификација

НУТС (*Nomenclature of Territorial Units for Statistics, NUTS*) се заснива на одлуци (ЕК) бр. 1059/2003 Европског парламента и Савјета од 26. маја 2003. године о успостављању заједничке класификације територијалних јединица за статистику (НУТС).⁵² Номенклатура територијалних јединица за статистику представља тројну хијерархију намијењену за потребе регионалне статистике у земљама ЕУ-27, ЕФТА и кандидатским земљама. Ова хијерархија има како аналитичке, тако и политичке циљеве.⁵³ То је стандардна класификација територијалних јединица коју користи Европска унија за статистичке сврхе. Ова класификација помаже у стандардизацији и упоређивању статистичких података између различитих региона ЕУ, што је од кључног значаја за планирање, анализу и праћење политика развоја. Главни циљ НУТС класификације је

⁵² The NUTS, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32003R1059> (pristup 07.07.2024.)

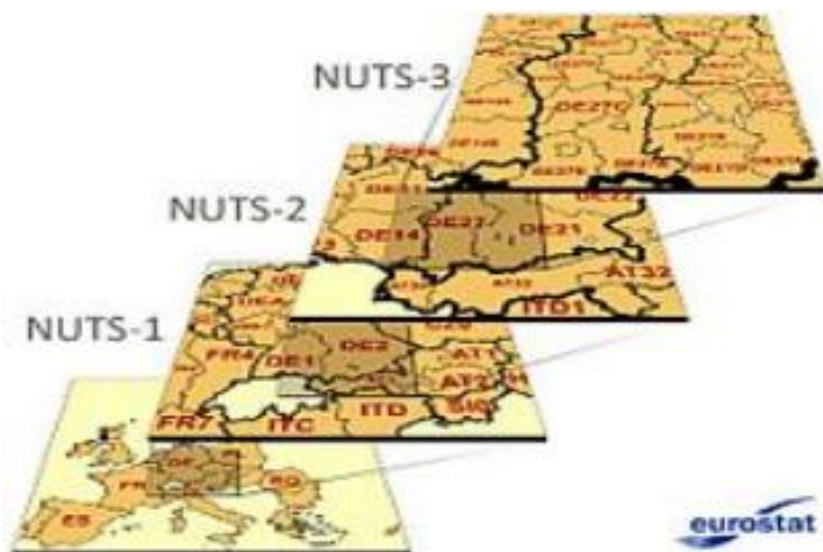
⁵³ Hautdidier, B. (2011). What's in a NUTS? Visualizing hierarchies of Europe's administrative/statistical regions. *Environment and Planning A*, volume 43. str. 1754.

подјела територије ЕУ на хијерархијски структуриране јединице које омогућавају детаљно праћење социо-економских карактеристика региона.

НУТС се састоји од три нивоа:⁵⁴

- НУТС 1: главни социо-економски региони
- НУТС 2: основни региони за примену регионалних политика
- НУТС 3: мали региони за специфичне дијагнозе

Слика 3. Дијаграм три основне подјеле НУТС система развијеног од стране Еуростат-а.

Извор: ЕУРОСТАТ

Систем НУТС служи за административно-статистичку подјелу простора ЕУ на регије, регионалне и субрегионалне јединице. При формирању НУТС нивоа, узимају се у обзир критеријуми попут хомогености статистичких јединица, природно-географске разноликости и историјске традиције, али је најважнији критеријум број становника. НУТС I ниво обухвата регије са бројем становника од три до седам милиона, НУТС II ниво регије са 800 хиљада до 3 милиона становника, док НУТС III ниво покрива регије са

⁵⁴ The NUTS classification (Nomenclature of territorial units for statistics), <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts> (pristup 07.07.2024.)

150 до 800 хиљада становника. Према подацима ЕУРОСТАТ-а, у ЕУ постоји 98 регија на НУТС I нивоу, 272 регије на НУТС II нивоу, и 1.315 регија на НУТС III нивоу.⁵⁵

Ова стандардизација омогућава ЕУ да прикупља, анализира и објављује податке о популацији, економији, запошљавању, социјалним услугама, животној средини и другим кључним областима, како на нивоу ЕУ тако и на нивоу појединачних држава чланица. (ПРИЛОГ 4.). Коришћење НУТС класификације олакшава упоређивање статистичких података између различитих региона ЕУ, пружа основу за планирање и спровођење политика ЕУ и помаже у доношењу информисаних одлука у вези са алокацијом ресурса и подршком развоју региона широм Европе.

НУТС класификација је витални алат за разумијевање социо-економских динамика унутар Европске уније и омогућава детаљно праћење промјена на територији ЕУ. Како би била што прецизнија и релевантнија, класификација се континуирано ажурира и прилагођава новим административним промјенама или потребама анализе. Осим што служи као основа за статистичко праћење, НУТС класификација је кључна и за спровођење различитих политика ЕУ. На примјер, приликом алокације средстава из Структурних фондова и Кохезионог фонда, територијална јединица којој припада регион одређује колики дио средстава ће добити, узимајући у обзир степен економске развијености и специфичне изазове са којима се тај регион суочава. Осим тога, НУТС класификација игра важну улогу и у анализи регионалне конкурентности, идентификацији кључних сектора за развој, као и у планирању стратегија за унапрјеђење инфраструктуре и услова живота у различитим дијеловима ЕУ. На примјер, ако се идентификује да одређени регион има високу стопу незапослености, могу се усмјерити специфични програми обуке и подршке за запошљавање како би се побољшала економска ситуација. Кроз примјену НУТС класификације, ЕУ такође може пратити напредак у остваривању циљева одрживог развоја, укључујући смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште, побољшање енергетске ефикасности и заштиту биодиверзитета. То омогућава ефикасно управљање ресурсима и приоритизацију акција које су неопходне за постизање дугорочне одрживости

⁵⁵ Малдини, П. (2014). Политички и административни аспекти регије: регионализам, регионализација и регионална политика, Дубровник: Зборник Свеучилишта у Дубровнику бр.1. стр.143.

у регионима широм Европе. НУТС класификација није само статистички алат већ кључни инструмент за управљање и развој ЕУ, обезбјеђујући транспарентност, прецизност и праведну дистрибуцију ресурса у циљу унапрјеђења живота свих грађана ЕУ.

2.4. Хрватска као примјер примјене НУТС класификације

Хрватска је изузетно хетерогена земља; регионалне разлике у економском и социјалном развоју су велике и без јасно дефинисане регионалне политике вјероватно ће се наставити повећавати у будућности. Хрватска је започела развијати своју регионалну политику прије неколико година, углавном под спољним притиском, како би испунила захтјеве за приступање ЕУ.⁵⁶

НУТС класификација подијељена је у више нивоа, што омогућава детаљно разматрање развоја и потреба различитих региона унутар чланица ЕУ. Када је ријеч о Хрватској, примјена НУТС класификације има кључну улогу у развоју недовољно развијених и руралних области. Статистички показатељи на основу НУТС класификације користе се за спровођење кохезионе политике Европске уније, која има за циљ смањење економских и социјалних разлика међу регијама како би се осигурао уједначенији развој. Ови подаци, као што су БДП по становнику и стопа незапослености, користе се за доношење одлука о финансирању развојних програма кроз структурне фондове и Кохезиони фонд. Кохезиона политика фокусира се на НУТС II ниво и регионе, а услови коришћења средстава зависе од специфичних циљева политике и статистичких података. Регионализација је кључна јер утиче на структуру статистичких података који одређују програме подршке. Република Хрватска је 2007. године дефинисала три НУТС II регије (Сјеверозападна, Панонска и Јадранска Хрватска), што је потврђено од стране Европске комисије. Ове регије су формиране груписањем жупанија, које су административне јединице нижег нивоа, будући да ниједна жупанија, укључујући Град Загреб, нема више од милион становника. Тиме је успостављена административна подјела у складу са ЕУ

⁵⁶ Rašić. I. (2003). Introduction of Nomenclature of Territorial Units for Statistics in Croatia str. 3.

критеријумима за све нивое НУТС класификације (НУТС I – цијела Хрватска, НУТС II – наведене три регије и НУТС III – жупаније).⁵⁷

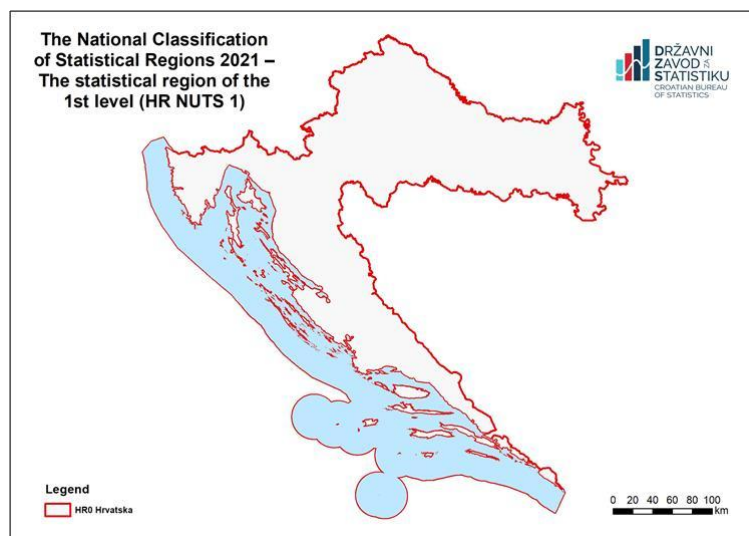
Табела 4. Просјечна величина статистичких региона на појединачним нивоима НУТС.

НИВО	НУТС I	НУТС II	НУТС III
ПРОСЈЕЧНА ВЕЛИЧИНА СТАНОВНИШТВА	4.437.460	887.492	211.308

Извор: Rašić. I. (2003). Introduction of Nomenclature of Territorial Units for Statistics in Croatia str. 3.

Огњен Мирић истиче да је утврђивање НУТС региона у Хрватској обављано у уским круговима и да није било много јавне расправе о тој теми.⁵⁸ Хрватска примјењује НУТС класификацију како би боље разумјела социоекономске карактеристике својих регија и омогућила циљано планирање развојних стратегија.

Слика 4. Статистички регион првог нивоа (НУТС 1) представља Републику Хрватску као административну јединицу.

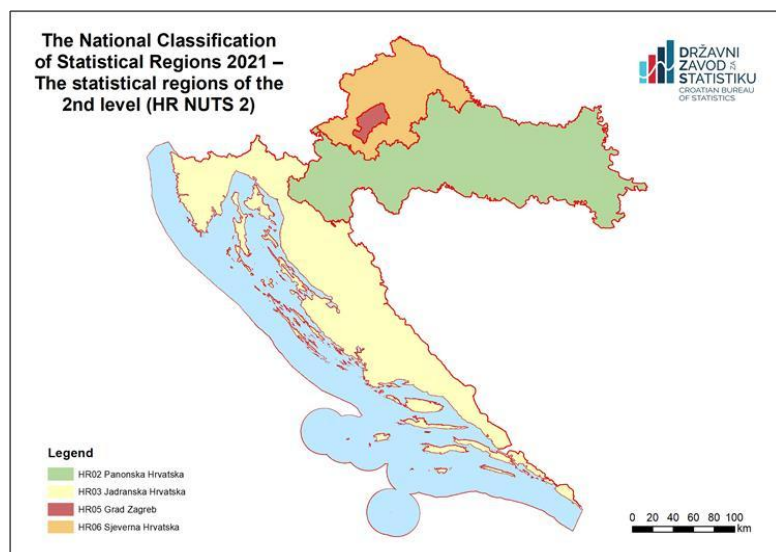

Извор: Državni zavod za statistiku - The NUTS classification in Croatia, <https://dzs.gov.hr/highlighted-themes/prostorne-klasifikacije-i-subnacionalne-statistike-2-694/the-nuts-classification-in-croatia/699> (pristup 09.07.2024.)

⁵⁷ Малдини, П. (2014). Политички и административни аспекти регије: регионализам, регионализација и регионална политика, Дубровник: Зборник Свеучилишта у Дубровнику, стр. 143.

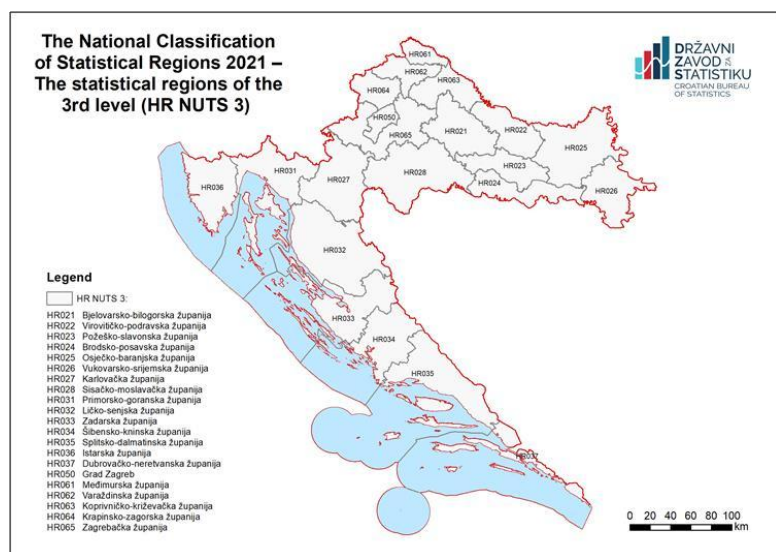
⁵⁸ Мирић, О. (2009). Регионална политика Европске уније као мотор економског развоја, Београд: Европски покрет. стр. 27.

Слика 5. Статистички регион другог нивоа (НУТС 2) састоји се од 4 јединице које су формиране груписањем жупанија као административних јединица нижег нивоа.

Извор: Državni zavod za statistiku - The NUTS classification in Croatia, <https://dzs.gov.hr/highlighted-themes/prostorne-klasifikacije-i-subnacionalne-statistike-2-694/the-nuts-classification-in-croatia/699> (pristup 09.07.2024.)

Слика 6. Статистички регион трећег нивоа (НУТС 3) састоји се од 21 административне јединице, 20 жупанија и град Загреб.

Извор: Državni zavod za statistiku - The NUTS classification in Croatia, <https://dzs.gov.hr/highlighted-themes/prostorne-klasifikacije-i-subnacionalne-statistike-2-694/the-nuts-classification-in-croatia/699> (pristup 09.07.2024.)

3. СКУПШТИНА ЕВРОПСКИХ РЕГИОНА

Скупштина европских региона, основана 1985. године са сједиштем у Стразбуру, представља више од 300 европских региона, укључујући и оне изван Европске уније. Њена главна сврха је јачање политичких органа који заступају регионалне институције у институцијама ЕУ и унапређење међурегионалне сарадње.⁵⁹

Скупштина Европских региона, СЕР (*Assembly of European Regions, AER*) представља важан међурегионални орган у Европи који омогућава сарадњу и уско партнерство између различитих региона.⁶⁰ Основана је са циљем да унаприједи дијалог и сарадњу између различитих нивоа управљања у Европи, промовише знање и дјеловање о регионалним питањима и заснива се на принципима и концептима који промовишу европске вриједности.

Ова организација омогућава својим чланицама да размјењују најбоље праксе, иницирају заједничке пројекте и усмјеравају регионалне политике у складу са захтјевима Европске уније. Мисија СЕР-а је да: промовише принцип субвенционости и регионалне демократије; повећа политички утицај региона у Европским институцијама; подржи регионе у процесу европске интеграције и глобализације; олакша међурегионалну сарадњу у широј Европи и ван ње.⁶¹ Као форум за размјену идеја и искустава, Скупштина Европских региона промовише идеју регионалног управљања и кохезије у Европи, тежећи ка универзалном приступу и поштовању различитих културних, етничких и економских димензија регионалног развоја. Ова организација је од изузетног значаја у изградњи мостова између региона и европских институција, чиме доприноси јачању демократије и управљања у Европи.

⁵⁹ Мирић, О. (2009). Регионална политика Европске уније као мотор економског развоја, Београд: Европски покрет. стр. 24.

⁶⁰ Skupština evropskih regiona, AER, formirana je prije nekoliko decenija, u zaista radikalno drugačijem svijetu. Osnivački regioni su se sastali u Loven-le-Neveu 14-15. juna 1985. godine i stvorili AER, koji je na početku bio poznat kao CRE/CER (Savjet evropskih regiona / Conseil des Régions d'Europe). <https://aer.eu/the-history-of-aer/> (pristup 10.07.2024.)

⁶¹ Assembly of European Regions (AER). (2010). Public Consultation on the future Culture programme. Contribution by the Assembly of European Regions (AER) https://ec.europa.eu/assets/eac/dgs/education_culture/more_info/consultations/culture-2010/eu-orgs/fr-aer_fr.pdf (pristup 10.07.2024.)

Скупштина Европских региона представља платформу на којој региони могу да изразе своје ставове и интересе у различитим областима, укључујући економију, образовање, здравство, околину и транспорт. Њена активност обухвата организовање конференција, семинара и радионица на којима се размењују идеје и приједлози за унапрјеђење регионалних политика и програма. Као заступник интереса региона на европском нивоу, Скупштина игра важну улогу у контексту процеса доношења одлука у Европској унији. Њен рад доприноси бољем разумијевању потреба и изазова са којима се региони сусрећу, али и упућује на значај њиховог укључивања у формулисање и имплементацију европских политика. Поред тога, Скупштина Европских региона активно сарађује са другим међурегионалним и међународним организацијама како би подстакла међурегионалну сарадњу и размјену искустава. Она промовише концепт кохезије и уједињених приступа развоју који укључују све регије у постизању заједничких циљева у остваривању одрживог развоја и инклузивног раста. Њени чланови укључују регионалне власти из различитих држава чланица Европске уније (ЕУ) и других европских земаља које нису њене чланице. Предсједник Скупштине Европских региона је личност изабрана између представника чланица, а улога предсједника је да представља организацију у различитим међународним форумима и да координира рад организације.

Одлуке у Скупштини Европских региона се доносе демократски, на основу консензуса међу чланицама. Главни инструменти за доношење одлука укључују гласање, рад у радним групама и комитетима, како би се размјенили ставови и припремиле пропозиције за сазивање скупштине. Како би се подржала сарадња и размјена искустава између региона, Скупштина организује редовне сједнице, конференције и друге догађаје на којима регионалне власти могу да се упознају, промовишу идеје и усвоје заједничке иницијативе. Ове активности служе за јачање међурегионалне сарадње и заједничког гласа региона у европским и међународним оквирима.

Скупштина омогућава регионалним властима да заступају своје интересе на европском нивоу и учествују у процесима доношења одлука у Европској унији. Ово укључује борбу за боље услове за економски развој, инфраструктуру, образовање, здравство и околину.

Мисија Скупштине европских региона је да буде глас региона Европе. Циљеви Скупштине европских региона су промовисање регионалних интереса у Европи и шире и подстицање међурегионалне сарадње ради промовисања размјене искуства и развоја регионалне политике.⁶²

Перспектива Скупштине европских региона о креирању регионалних политика укоријењена је у територијама, културама, историјама и животима грађана. Она ради на подршци и унапрјеђењу политичког креирања политика базираних на мјесту. Ове одлуке и задужења одражавају значај и улогу Скупштине европских региона у подршци регионалном развоју и интеграцији у Европи.

Табела 5. Приоритети и активности Скупштине европских региона

Промовисање модернизације и интернационализације управљања на регионалном нивоу
Промовисање иновација, раста и запошљавања у регионима Европе
Суочавање са изазовима демографских промјена, здравља, миграција и социјалне искључености
Обезбјеђивање одрживог развоја и сузбијање деградације животне средине
Промовисање демократије кроз разноврсност културе, медија и образовања
Стварање безбједног окружења за грађане

Извор: Assembly of European Regions (AER), https://ec.europa.eu/enrd/enrd-static/networks-and-networking/eu-organisations/eu-organisations/en/assembly-of-european-reagions_en.html (pristup 11.07.2024)

Организација игра значајну улогу у лобирању за интересе региона код европских институција, укључујући Европски парламент и Европску комисију. Ово укључује активности за доношење и унапрјеђење регионалних политика, финансирање и добијање инфраструктурних пројеката. Кроз своје програме и активности, Скупштина пружа обуку и развој капацитета за регионалне власти, што им помаже да ефикасније управљају својим

⁶² AER Statute, <https://aer.eu/aer-statute/> (pristup 26.07.2024.)

ресурсима и програмима, као и да се адаптирају на међународне стандарде и захтјеве. Скупштина такође омогућава дијалог и сарадњу са академским институцијама, истраживачким центрима и цивилним друштвом, што доприноси бољем разумијевању и анализи регионалних динамика и потреба.

4. ПОЈАМ И ВРСТЕ РЕГИОНАЛИЗАЦИЈЕ

Регионализација се уопштено схвата као стварање новог нивоа у територијалној организацији државе; оснивање нових институција које могу имати различите облике, одговорности и овласти, али које су постављене изнад постојећих локалних институција.⁶³ Појам је флексибилан и може обухватити регије које су само подређени нивои централне власти, или може означавати територијалне ентитете који имају уставни статус у оквиру европског регионализма. Перо Малдини каже да је регионализација процес успостављања регија као административно-управних и/или политичких јединица унутар националне државе. То укључује децентрализацију, тј. пренос дијела власти с државног нивоа на регионални ниво.⁶⁴

Ово је значајан појам у контексту управљања територијалним јединицама и стратегијама развоја, а њен циљ је да омогући ефикасно управљање ресурсима и развој региона у складу са њиховим специфичним потребама и карактеристикама. Регионализација може бити различитог типа, укључујући административну, економску, политичку и културну регионализацију. Сваки од ових видова има своје карактеристике и циљеве.

⁶³ Чехулић Вукадиновић, Л., Аулић, Јб. (2012). Регионална политика Европске уније, Бања Лука: Сварог 4/12, стр.71.

⁶⁴ Малдини, П. (2014). Политички и административни аспекти регије: регионализам, регионализација и регионална политика, Дубровник: Зборник Свеучилишта у Дубровнику бр.1. стр. 140.

Табела 6: Врсте регионализације

Врста регионализација	Опис
Административна регионализација	Подјела државе на административне јединице (области, окрузи, општине) ради ефикаснијег управљања ресурсима и услужним пословима.
Економска регионализација	Идентификација и класификација економских региона на основу индустријских и економских карактеристика ради развоја стратегија за економски раст.
Политичка регионализација	Подјела државе на регионалне парламенте ради повећања политичке аутономије и учешћа грађана у локалним одлукама.
Културна регионализација	Различите мјере заштите и промовисања културних и етничких идентитета унутар државе или региона, стимулисање мултикултурног дијалога и учешћа.

Извор: Ауторски рад

Дејан Шупут наглашава да процес регионализације и регионалног развоја траје у већини европских држава већ деценијама. Међутим, овај процес није исти у свим европским државама, нити међу чланицама ЕУ. Постоје значајне разлике у облику, начину спровођења програма регионалног развоја и интензитету регионализације међу различитим државама.⁶⁵

Регионализација је комплексан процес који може укључивати различите нивое аутономије за регионалне јединице у држави. Регионализација може бити резултат

⁶⁵ Šuput, D. (2011). Regionalizacija u Evropi – nema jedinstvenog modela, Nova srpska politička misao, časopis za političku teoriju i društvena istraživanja, <http://www.nspm.rs/politicki-zivot/regionalizacija-u-evropi-nema-jedinstvenog-modela.html> (pristup 11.07.2024.)

потребе за ефикаснијим управљањем ресурсима и услужним пословима на локалном нивоу, усклађивањем развојних потреба различитих дијелова земље или усаглашавањем са културним и етничким идентитетима. Примјена различитих видова регионализације зависи од политичких, економских и културних контекста у конкретној држави.

У земљама са јаким регионалним разликама у развоју, као што је Хрватска, регионализација може помоћи у јединственом распореду ресурса и подстиче бољи економски развој мање развијених области. Исто тако, у мултиетничким државама, регионализација може служити као механизам за уважавање и заштиту различитих културних и језичких права.

Кроз историју, регионализација је играла важну улогу у формирању државних структура и управљању територијом, док данас представља основу за модерни управљачки систем који стреми да обезбиједи равноправан развој свих својих дијелова. С обзиром на сложеност и разноврсност њених аспеката, регионализација остаје кључни елемент у савременим друштвима који траже боље рјешење за управљање, економски развој и остварење мултикултурне хармоније.

4.1. Класификације

Регионализација не постоји свуда, нити се примјењује на исти начин или у истој мјери. У неким европским земљама региони су стекли огроман политички утицај, док у другима обављају искључиво административне функције као децентрализована подјела државе. Неки региони су основани искључиво као примаоци средстава ЕУ или како би спровели европске регионалне пројекте. Ипак, упркос његовој недавној појави и разноврсности, регионални феномен јасно је постао кључан политички фактор живота.⁶⁶

Класификација врста регионализације може се извести према различитим критеријумима и аспектима које регионализација узима у обзир.

⁶⁶ The Parliamentary Assembly of The Council of Europe (CoE), Regionalisation in Europe, str. 5., <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=11725&lang=EN> (pristup 12.07.2024.)

Једна од најчешћих подјела класификације су:⁶⁷

- према карактеристичним регионалним обиљежјима (географским, културним, социоекономским, етничким);
- према политичким критеријумима (договором или одредбом политичких актера);
- или на основу административних критеријума (структура, број становника, БДП по становнику).

Према основи подјеле:

- Физичка регионализација: Темљеи се на природним карактеристикама територије као што су рељеф, клима, хидрографија итд;
- Функционална регионализација: Базира се на економским, социјалним или политичким функцијама и интеракцијама унутар регије;
- Административна регионализација: Дефинисана је према административним границама или подјелама територије које користи држава или локалне власти;
- Културна регионализација: Базира се на културним обиљежјима као што су језик, религија, обичаји и традиције.

Класификација врста регионализације помаже разумјети различите приступе и методологије које се користе у процесу организовања територија ради бољег управљања, анализе или планирања развоја. Свака од наведених врста има своје предности и ограничења те се често комбинују како би се добио свеобухватан увид у комплексност регионалне структуре.

4.2. Облици

Постоје различити облици регионалне структуре, од административних система с мало аутономије за локалне јединице, до (кон)федералних система гдје федералне

⁶⁷ Малдини, П. (2014). Политички и административни аспекти регије: регионализам, регионализација и регионална политика, Дубровник: Зборник Свеучилишта у Дубровнику бр.1. стр. 140.

јединице имају потпуну самосталност и дијеле суверенитет с матичном државом. Конкретни облици зависе од специфичних историјских, политичких и културних карактеристика сваке земље.⁶⁸

Аутор Елвир Садиковић истиче да свијест о специфичном регионалном идентитету често резултира појавом регионализма као политичког феномена, који се у Европи испољава кроз различите регионалне покрете и странке. Регионализам се у Европи први пут јавља крајем 18. вијека, током Француске револуције 1789. године.⁶⁹

Постоје различити облици регионализације и њихове класификације којима је, теоријски посматрано, посвећена значајна пажња. Тако Јован Комшић разликује три типа регионализације: регионализацију без стварања регионалног нивоа, регионалну децентрализацију и политичку регионализацију.⁷⁰

Облици регионализације обухватају још различите начине и стратегије дијелења и управљања територијом унутар једне државе или у ширим географским контекстима. Функционална регионализација се заснива на везама и врстама интеракција које постоје између различитих дијелова територије. Региони се дефинишу на основу функционалних веза као што су транспортне мреже, економски коридори или области утицаја различитих сервиса или институција.

Формална регионализација као облик, се односи на јасно дефинисане и званично препознате административне или политичке јединице, као што су покрајине, окрузи или општине. Овај вид регионализације често одражава политичке и правне структуре земље.

Идентитетска регионализација се дефинише на основу културних, етничких или идентитетских карактеристика становништва које их насељава. Овај облик регионализације може обухватити различите језичке, религијске или етничке групе.

⁶⁸ Малдини, П. (2014). Политички и административни аспекти регије: регионализам, регионализација и регионална политика, Дубровник: Зборник Свеучилишта у Дубровнику. стр 140.

⁶⁹ Садиковић, Е. (2010). Феномен регионализма и регионализација Европе, Факултет Политичких наука, Сарајево. Годишњак., стр. 88.

⁷⁰ Комшић, Ј. (2007). Принципи европског регионализма, Нови Сад: Пхилиа. стр.130.

Физичко-географска регионализација се заснива на природним карактеристикама као што су климатски, геолошки састав или природни ресурси. Региони се дефинишу на основу сличности у физичкој природи и могу укључивати области са сличним климатским условима или природним ресурсима.

4.3. Типови

Сваки тип регионализације представља различите приступе у дијелењу територије на функционалне, административне или културне јединице, са циљем да се управља регионалним развојем, ресурсима и потребама становништва. Ова стратегија је кључна за стварање одговарајућих услова за економски раст, заштиту културног наслеђа и усаглашавање политичких и административних процеса у различитим дијеловима земље или у ширим глобалним контекстима.

Административна регионализација односи се на подјелу територије на административне јединице, као што су покрајине, окрузи или општине. Циљ је управљање и организација различитих дијелова земље ради ефикасног пружања услуга становништву. Са друге стране, економска регионализација фокусира се на идентификацију и развој различитих економских региона, који могу бити засновани на индустријским специјализацијама, развојним коридорима или инфраструктурним мрежама. Циљ је стимулисање економског раста и развоја. Такође, културна и идентитетска регионализација подразумијева заједничке културне, етничке или језичке карактеристике становништва. Расправе о регионализацији и регионима у Европи носе веома широку палету. Понекад се регионализација идентификује са регионалном аутономијом у облику подршке федерализму, са политиком регионализације или, минимално, са регионалном децентрализацијом. У свим овим случајевима, заступници регионализације додељују четири заслуге: промоција економског развоја; децентрализација; приближавање демократије грађанима и поштовање регионалног и локалног идентитета.⁷¹

⁷¹ Oprescu, M. (2022). Regional Development's Perspectives in Europe. *Strategii Manageriale*, str. 186.
http://www.strategiimanageriale.ro/images/images_site/articole/article_63839bfdb9ed5d446c06e5e8f1237afb.pdf
(pristup: 13.07.2024.)

Овакви типови регионализације могу укључивати заштиту и промовисање културног наслеђа и идентитета. Исто тако, физичко-географска регионализација заснована је на природним карактеристикама територије као што су климатски услови, географски рељеф и природни ресурси. Такође неизоставна политичка регионализација се односи на територије на основу политичких, правних или управних критеријума. Укључује различите политичке јединице као што су регионалне управе, административни окрузи или законске зоне. Ови типови регионализације могу се користити одвојено или комбиновано у различитим контекстима и циљевима управљања територијом и развоја региона.

4.4. Правно-историјски оквир европског регионализма

Модерни регионализам потиче од раног 19. вијека, када су неколико малих европских земаља прво установиле царинске уније, а затим формирале трговинске алијансе са Француском, која је имала користи од преференцијалног приступа британском тржишту. Када је мултилатерални трговински систем успостављан након Другог свјетског рата, размишљање о регионализму било је укључено у Општи споразум о тарифама и трговини (ГАТТ), који је овластио стварање зона слободне трговине и царинских унија.⁷²

Европски регионализам је дубоко утемељен у правним и историјским оквирима који су обликовали еволуцију регионалног управљања и сарадње у Европи. Овај концепт има своје коријене у богатој историји регионалних односа и уједињавања, која су се развијала у различитим периодима и контекстима. Један од најважнијих историјских оквира за европски регионализам је процес уједињавања који је започет крајем Другог свјетског рата и постепено се развијао кроз разне интеграционе процесе. Основни циљеви ових процеса били су стимулисање економског развоја, повећање политичке стабилности и усаглашавање различитих политика у земљама региона. Примарни правни оквир за европски регионализам представљају уговори и споразуми који су потписани између различитих европских држава. Најзначајнији од њих је Римски уговор из 1957. године,

⁷² Kang, Y. (2016). Development of Regionalism: New Criteria and Typology. Journal of Economic Integration, Korea Institute for International Economic Policy, Sejong-si, str. 235. https://www.e-jci.org/upload/JEI_31_2_234_274_2013600097.pdf (pristup 14.07.2024.)

koji je osnova za osnivanje Evropske ekonomske zajednice (EEZ) i kasnije Evropske unije (EU). Ovim ugovorom ustanovljen je okvir za saradnju u oblastima kao što su trgovina, investicije, zajednička agrikultura i politika kohezije. Pravni okvir evropskog regionalizma obuhvata i pravila i procedure koje uređuju funkcionisanje institucija EU, kao što su Evropska komisija⁷³, Savjet EU⁷⁴ i Evropski parlament.⁷⁵

Ove institucije imaju značajnu ulogu u donošenju odluka koje utiču na evropski regionalni razvoj, законодавство и политику.

Историјски гледано, европски регионализам представља резултат жеље за миром, стабилношћу и просперитетом на континенту који је дуго био растрзан конфликтима и дипломатским активностима. Кроз уговоре и институционалне реформе, европски регионализам је постао основа за изградњу заједничке идентитетске основе и економске интеграције која се обавезује да ће одговорити на изазове глобализације и међународне сарадње у 21. вијеку.

Европски регионализам је такође утемељен на различитим принципима. Принцип субвенционисаности подразумева да одлуке треба да се донесу на најближем могућем нивоу управљања, гдје је ефикасност највећа и најприлагођенија потребама грађана. Овај принцип омогућава регионалним и локалним властима у Европи да имају значајан утицај у одлукама које се тичу њихових области.

Солидарност је други кључни принцип у европском регионализму који је усмјерен на пружање подршке и помоћи регионима и државама који се налазе у тежим економским или друштвеним условима. Овај принцип је особито изражен у политици коhezije EU, која

⁷³ Evropska komisija je izvršno tijelo Evropske unije. Njene glavne uloge uključuju: predlaganje novih propisa i programa, praćenje njihove provedbe, upravljanje budžetom EU-a. https://commission.europa.eu/about-european-commission_hr (pristup 14.07.2024.)

⁷⁴ Evropski savjet se sastoji od šefova država ili vlada država članica EU-a, zajedno sa njegovim predsjednikom i predsjednikom Evropske komisije. On određuje opšte političke smjerove i prioritete EU-a. <https://www.consilium.europa.eu/en/> (pristup 14.07.2024.)

⁷⁵ Parlament, kao jedina institucija EU-a koja se direktno bira, ima zadatak da predstavlja interese građana. Pored toga što donosi nove zakone, Parlament također nadgleda rad drugih EU institucija kako bi osigurao njihovu demokratsku funkcionalnost i promoviše demokratiju i ljudska prava, kako u Evropi, tako i globalno. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/hr/in-the-past> (pristup 14.07.2024.)

има за циљ да смањи економске разлике између региона и унаприједи њихову равноправну интеграцију у јединственом европском тржишту.

Промјене кроз вријеме у правном историјском оквиру су одраз различитих фаза интеграције и развоја Европске уније, укључујући проширења, уговоре и реформе које су обликовале европску интеграцију дубље унутар регионалних и међународних контекста. Кроз своје историјске и правне основе, европски регионализам је постао модел за сарадњу и усаглашавање који се примјењује не само у Европи, већ и у другим дијеловима свијета као инспирација за регионалне интеграције и управљање међународним односима.

4.5. Политичка регионализација

Политичка регионализација је сложен процес који се односи на организацију државе или друштва у регионалне јединице како би се ефикасније управљало и задовољиле специфичне потребе и интереси различитих региона. Иако економски мотиви још увијек доминирају у европској регионализацији, политички мотиви, попут заштите језичког и културног идентитета етничких заједница, такође имају значајну улогу. Регионализацију треба схватити не само као облик територијалне организације државе, већ и као процес изградње сложене друштвене структуре са различитим нивоима одлучивања, уз обезбеђену аутономију локалних и регионалних институција.⁷⁶

Овај процес може укључивати различите стратегије и приступе, укључујући административно раздвајање, децентрализацију власти или јачање аутономије регионалних ентитета. У многим државама, регионализација може бити политички споран процес. Постоје различити приступи, као што су административна раздвајања, али и додјелљивање повећаних властитих права регионалним владама. Неке државе се ослањају на историјске, етничке или економске разлике између различитих дијелова земље као основу за регионалну подјелу. Политичка регионализација може донијети предности као што су боље прилагођена јавна политика, повећана учешћа грађана у одлучивању и унапрјеђење ефикасности управљања. Ипак, постоје и изазови у вези са овим процесом, укључујући могућност политичке дисхармоније, регионалне превласти или

⁷⁶ Садиковић, Е. (2010). Феномен регионализма и регионализација Европе, Факултет Политичких наука, Сарајево. Годишњак., стр. 91.

децентрализације која може ослабити уједињавање државе. Главни циљеви политичке регионализације укључују ефикасније управљање, демократско учешће и економски развој. Осим тога, процес регионализације је такође процес који је вођен политиком кроз оно што се може назвати 'регионализам', или политички вођена интеграција на макро-регионалном нивоу. Већина ових регионалних споразума се углавном фокусира на економске односе, посебно на споразуме о слободној трговини. Стога је интензитет економских односа између земаља које припадају истој макро-регији јако потпомогнут политичким одлукама у погледу слободног кретања роба и капитала.⁷⁷

Ипак, политичка регионализација носи и одређене изазове и потенцијалне проблеме. Ту се прије свега мисли на ризик од сепаратизма, који кроз јачање аутономије региона може довести до захтјева за већом независношћу или чак сепаратизмом у најекстремнијим случајевима, што може дестабилизovati земљу. Подјела државе на више административних јединица може повећати административне трошкове и комплексност управљања, посебно у земљама са слабом административном инфраструктуром. Понекад политичка регионализација може бити искоришћена за политичку манипулацију или стварање нових центара моћи који нису у интересу цјелокупног друштва. Политичка регионализација представља дубоко интегративан процес који захтијева пажљиво балансирање између децентрализације власти и одржавања националног јединства, како би се постигла боља ефикасност, демократско учешће и економски развој.

4.6. Значај регионализације

Регионализација има вишеструки значај. Са становишта регија, њен циљ је афирмација и очување регионалних специфичности, посебно културних, као и заштита регионалних интереса, укључујући социоекономске и политичке аспекте, као што је већа аутономија у односу на државну власт. Са становишта државе, сврха регионализације је

⁷⁷ ESPON. ULB – Public Seminar – May 2 2012. The European Union and the Regionalization of the World. https://archive.espon.eu/sites/default/files/attachments/TIGER_Seminar_020512_draft.pdf (pristup 16.07.2024.)

постизање равнотеже и равномјерног развоја свих делова земље, као и побољшање повезаности између средишње државне власти и локалних власти.⁷⁸

Регионализација има значајан потенцијал за развој недовољно развијених и руралних области земаља чланица Европске Уније. Ове области се често сусрећу са различитим изазовима у односу на економију, инфраструктуру и квалитет живота, што захтијева специфичне приступе и стратегије за њихов напредак. Такође, регионализација може повећати конкурентност и привлачење инвестиција у ове области. Усмјеравање инвестиција у инфраструктуру, образовање и обуку, како би се развили локални потенцијали, може значајно унаприједити економски раст и развој.

Исто тако, регионализација може допринијети и спријечити миграцију становништва из руралних у урбане области. Подстицањем развоја у руралним заједницама, могу се створити услови за бољи квалитет живота и могућности за младе људе да остану у својим заједницама и допринесу њиховом напретку. Регионализација може допринијети и унапрјеђењу социјалне коегзистенције и укључивости у руралним областима.

У контексту Европске Уније, регионализација игра кључну улогу у остваривању циљева кохезије и уједначеног развоја свих региона. Подржавање најмањих и најслабијих региона у земљама чланицама помаже у смањењу економских разлика и стварању услова за равноправни приступ развојним могућностима за све грађане. Зато је битно да се приступ регионализацији осмисли са добро координисаним механизмима управљања и сарадње, како би се остварили најбољи резултати за све учеснике у развоју руралних области земаља чланица Европске Уније.

4.7. Циљеви регионализације

Циљеви регионализације су многобројни и могу варирати од државе до државе. Најважнији су политички, економски и модернизацијски циљеви регионализације.

⁷⁸ Малдини, П. (2014). Политички и административни аспекти регије: регионализам, регионализација и регионална политика, Дубровник: Зборник Свеучилишта у Дубровнику. стр. 140.

Политичке циљеве регионализације препознајемо у италијанској (предупређивање централизма и ауторитаризма) и шпанској регионализацији (изградња демократске државе). Економски циљеви регионализације могу бити повећање економске ефикасности, економски развој, урбанизација, финансирање јавних инвестиција, уклањање економских неједнакости кроз регионалну солидарност, јачање конкурентности итд. Регионализација може имати за циљ и модернизацију и рационализацију управљачког процеса. Такав случај је са француском регионализацијом која је била једна од кључних компоненти модернизације државе.⁷⁹

Циљеви регионализације су разноврсни и такође зависе од конкретних потреба и контекста у којем се примјењује. У основи, регионализација има за циљ да унаприједи управљање територијалним развојем и промовише одржив раст и равномјерни развој различитих региона унутар једне државе или региона. Један од основних циљева регионализације је стимулисање економског раста и развоја у различитим регионима. Ова мјера омогућава фокусирање на специфичне економске могућности и потребе сваког региона, што доприноси стварању нових радних мјеста и повећању животног стандарда.

Регионализација има за циљ да смањи разлике у развоју између различитих дијелова једне државе или региона. Подршка најмањим и најслабијим регионима омогућава да се створе услови за равноправан приступ развојним могућностима и ресурсима. Усмјеравање развојних напора у специфичне руралне или недовољно развијене области доприноси унапређењу инфраструктуре, образовања, здравствене заштите и општег квалитета живота за становнике тих региона.

Регионализација може допринијети повећању конкурентности региона и цијеле државе на међународном нивоу. Подршка специфичним секторима и индустријама у различитим регионима помаже у њиховом развоју и прилагођавање глобалним економским трендовима.

⁷⁹ Петровић, Р. (2022). Појам и врсте региона, регионализације и регионалних држава, Београд: Администрација и јавне политике 2/22 стр. 33.

Промовисање одрживог развоја је битан аспект регионализације. Укључивање еколошких, социјалних и економских аспеката у стратегије развоја региона помаже у заштити животне средине и биодиверзитета, што је од суштинског значаја за буџете и будућност руралних заједница. Регионализација има за циљ да подржи равномјеран и одржив развој свих региона унутар једне државе или региона, обезбјеђујући тако појединцима и заједницама равноправан приступ развојним могућностима и ресурсима.

4.8. Препреке за регионализацију

Препреке за регионализацију су саставни дио овог процеса. Најчешћа препрека је страх од тога да ће регионализација угрозити јединство државе. Тако се већина држава не усуђује да створи велике и снажне регионе плашећи се да не постану сувише независни у обављању одређених послова. Ту је, затим, и страх да ће држава стварањем региона изгубити начине и средства за спровођење својих јавних политика.⁸⁰

Регионализација, иако има значајне потенцијалне користи, суочава се са неким значајним препрекама које могу усложнити њену имплементацију и успјех. Једна од највећих препрека је политичка позиција или недостатак политичке воље за промјене у државној или регионалној администрацији.

Имплементација регионализације може захтијевати значајна финансијска средства, посебно у почетној фази када је потребно изградити инфраструктуру и капацитете за управљање новим регионалним јединицама. Ово може бити изазовно, посебно у државама са ограниченим буџетом. Промјене у административним структурама и процедурама могу бити споре и компликоване. Такође, у неким случајевима, различите регионалне групе могу имати јаке културне или идентитетске везе са централном влашћу или са својим тренутним административним статусом. Промјена статуса може изазвати супротстављање због страха од губитка културног или политичког идентитета. Различити региони у држави могу имати различите интересе и потребе који се понекад могу сукобити. Управљање овим конфликтима и налажење компромисних рјешења може бити изазовно.

⁸⁰ Петровић, Р. (2022). Појам и врсте региона, регионализације и регионалних држава, Београд: Администрација и јавне политике 2/22 стр. 33.

У неким државама, устав или закони могу ограничити могућности за дјелење власти или усмјеравање одређених компетенција на регионални ниво. Прије него што се регионализација имплементира, битно је превазићи ове препреке и планирати одговарајуће мјере за управљање потенцијалним изазовима.

Кроз добру координацију, консултације и укључивост свих заинтересованих страна, могу се створити услови за успјешну регионализацију која ће донијети користи свим регионима и њиховим становницима.

4.9. Економски аспект регионализације

Модел економске регионализације посвећен је убрзаном развоју економски неразвијених дијелова неке земље, како би се елиминисала економска неуједначеност, односно хармонизовала привреда на нивоу цијеле земље. Акценат је, прије свега, на економској аутономији региона, али се у оквиру овог модела препознају и елементи политичке аутономије.⁸¹

Економски аспект регионализације односи се на управљање економским развојем у различитим регионима унутар једне државе или регионалног блока. Ова стратегија има за циљ да унаприједи економску активност, стимулише инвестиције и подигне животни стандард у свим дијеловима територије. Регионализација омогућава да се развојни програми прилагоде специфичним потребама и могућностима сваког региона. На овај начин, инвестиције и развојне активности могу се усмјерити тамо гдје је најпотребније и најважније за постизање економског раста.

Регионализација има за циљ да смањи разлике у развоју између богатих и сиромашнијих региона. Ово укључује улагање у инфраструктуру, образовање, здравствене услуге и друге секторе који могу потакнути раст и створити равноправне услове за развој. Један од битних економских циљева регионализације је да повећа конкурентност региона на домаћем и међународном тржишту.

⁸¹ Петровић, Р. (2022). Појам и врсте региона, регионализације и регионалних држава, Београд: Администрација и јавне политике 2/22 стр. 35.

Економски регионализам обухвата институционалне аранжмане дизајниране да олакшају слободан проток роба и услуга, као и да координирају спољне економске политике између земаља у истом географском региону. Економски регионализам може се посматрати као свјесни покушај да се управљају могућности и ограничења створена драматичним повећањем међународних економских веза од краја Другог свјетског рата. Примјери економског регионализма укључују слободне трговинске зоне, царинске уније, заједничка тржишта и економске уније.⁸²

Подршка специфичним индустријама и секторима у различитим регионима може довести до стварања нових радних мјеста, побољшања квалитета производа и услуга, и повећања извоза. Регионализација може стимулирати инвестиције у регионе који су раније били мање атрактивни за инвеститоре. Побољшање инфраструктуре и улагања у развојне пројекте могу учинити регионе конкурентнијим за инвестиције и привући нови капитал. Економска регионализација се односи на процес у коме се економска активност све више концентрише унутар регионалног територијалног простора, што подразумијева смањење економског фокуса на локалном или глобалном нивоу. То значи да регионализација наглашава регионални ниво као кључни за организовање економске активности.⁸³

Економски аспект регионализације носи са собом значајне могућности за стимулисање развоја, унапрјеђење конкурентности и смањење социо-економских разлика унутар различитих региона.

5. ПОЈАМ ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈЕ И ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈЕ

Централизација је процес у коме се одлуке и функције концентришу и управљају са једног централног мјеста или вишег нивоа у систему. Децентрализација, супротно томе,

⁸² Chung-in Moon. Economic regionalism. International relations <https://www.britannica.com/topic/economic-regionalism> (pristup 22.07.2024.)

⁸³ Jones, A. (2018). Economic Regionalization. London.. str. 7.

подразумијева делегирање одлука и одговорности на ниже нивое у организационом или управном систему.

5.1. Појам централизације

Централизам је начин управљања гдје се све функције власти налазе у рукама једне особе или централних органа, са максималном концентрацијом одлучивања и контроле. Апсолутни централизам искључује мјесне органе власти, док релативни централизам подразумева ограничена овлашћења тих органа. Централизам такође означава подређеност органа који морају извршавати наредбе надређеног централног органа. Овај систем је омогућио настанак националних држава у XVI веку и био је карактеристичан за социјалистичке политичке системе у XX вијеку, али и многе демократске државе су веома централизоване као нпр. Француска и Хрватска.⁸⁴

У контексту Европске Уније, овај приступ може значити да се важне одлуке и алокација ресурса доносе на нивоу што даље од руралних области, што може узроковати изазове као што су ограничени приступи финансијама и ресурсима који су кључни за развој ових заједница. Овакав централизовани приступ управљању може довести до ситуације гдје су одлуке и стратегије развоја формираније без довољног улаза и учешћа од стране локалних заједница у руралним областима. Ово често може резултовати униформним приступом који не узима у обзир специфичне потребе и карактеристике различитих региона. Централизација може довести до учесталости бирократских процедура и спорих одлука које могу успорити напредак у руралним областима.

5.1.1. Предности и недостаци централизације

Основна предност централизације је да је стварно политичко јединство заједнице чвршће и сигурније, да се тенденције распарчавања дјелотворно предупређују, да се јача осјећај припадности заједници, у управи, правосуђу и законодавству, да централизација дјелује против неједнакости и неправичности, и на крају, централизација дјелује против

⁸⁴ Centralizam. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/centralizam> (pristup 15.08.2024.)

свих партикуларистичких захтијева и локалних интереса којима су интереси заједнице подређени.⁸⁵ Централизација има потенцијал да обезбиједи координацију, конзистентност и ефикасно управљање националним ресурсима и политикама. Ипак, може ограничити локалну аутономију и способност за прилагођавање специфичним потребама различитих региона или заједница.

Централизација управљања у земљама чланицама Европске Уније има своје предности и недостатке у контексту развоја недовољно развијених и руралних области. Предности укључују ефикасније управљање ресурсима и стандардизацију одлука које могу довести до конзистентнијег развоја на широком географском подручју. Осим тога, централизација омогућава и боље координације у реализацији великих инфраструктурних и развојних пројеката који могу значајно утицати на економски раст и животни стандард. С друге стране, недостаци централизације укључују могућност занемаривања специфичних потреба и услова који владају у руралним областима.

5.2. Појам децентрализације

Децентрализација је процес преношења овлашћења за доношење одлука или извршну власт на ниже нивое власти. Тим процесом долази до вертикалне подјеле власти и ограничавања политичке моћи, што повећава ефикасност јавне управе. Политичка, фискална, управна и тржишна децентрализација разликују се по својим аспектима. Степен децентрализације упућује на степен регионалне аутономије.⁸⁶

Анамарија Муса истиче да се децентрализација појављује као кључан аспект развоја политичког и управног система. Повећање овлашћења и одговорности за пружање јавних услуга, смањење оптерећења централне управе, пренос одлучивања на ниже нивое, укључивање грађана и побољшање положаја корисника услуга, те већа ефикасност у управљању, сви су разлози који се сматрају као аргументи у корист децентрализације.⁸⁷

⁸⁵ Аксић, С. (2015). Основ централизације и децентрализације као уставних принципа. Прегледни рад, број 1., стр. 6.

⁸⁶ Бајо, А., Клеменчић, И., Приморац, М. (2016). Асиметрична децентрализација... ХКЈУ-ЦЦПА, 16(4), стр. 33

⁸⁷ Муса, А. (2012). Агенцификација као нова и додатна централизација... ХКЈУ – ЦЦПА., бр. 4., стр. 1198.

Овакав приступ омогућава већу аутономију и самоуправљање локалних заједница у одлукама које се односе на њихове специфичне потребе и услове.

Децентрализација може потакнути локални развој, иновације и ефикасност у управљању ресурсима, пружајући могућност за брже и флексибилније реаговање на проблеме и изазове који се јављају у различитим дијеловима земље. Децентрализација такође може повећати учешће грађана у доношењу одлука и управљању њиховим заједницама, што може јачати локалну демократију и одговорност. Овакав приступ обично укључује пренос одређених функција и ресурса, као што су образовање, здравство, инфраструктура и економски развој, на локалне управе или регионалне власти, што може довести до бољег усклађивања политика са специфичним потребама и интересима грађана у различитим дијеловима земље или регионима. Децентрализација је процес који на овај или онај начин обиљежава савремени свијет. Иван Копрић наглашава да је децентрализација процес који на различите начине утиче на савремени свијет. У европским земљама са стабилним демократијама, овај процес се одвија постепено. Децентрализација се дешава унутар оквира политичких вредности демократизације, као и управно-техничких и економских принципа рационалности, ефикасности и економичности.⁸⁸

5.2.1. Предности и недостаци децентрализације

Децентрализација има значајне предности за развој недовољно развијених и руралних области земаља чланица Европске Уније. Управљање процесом децентрализације омогућава економичност, снижење трошкова и бољи однос између постигнутих реформских резултата и уложених средстава.⁸⁹

Првенствено, она омогућава већу аутономију локалним управама да прилагоде политике и програме специфичним потребама својих заједница. Ова флексибилност може стимулисати локалне иницијативе и креативна рјешавања проблема, што је посебно важно

⁸⁸ Копрић, И. (2008). Управљање децентрализацијом као нов приступ развоју сустава локалне самоуправе. Хрватска јавна управа, год. 8., бр. 1., стр. 96.

⁸⁹ Копрић, И. (2008). Управљање децентрализацијом као нов приступ развоју сустава локалне самоуправе. Хрватска јавна управа, год. 8., бр. 1., стр. 106.

у контексту разноврсности и различитости потреба у различитим регионима. Децентрализација такође може допринијети повећању учешћа грађана у процесима одлучивања и управљања, што је кључно за јачање локалне демократије и одговорности у управљању јавним ресурсима. Овакав приступ обично резултује бољим усмјеравањем ресурса ка најпотребнијим подручјима и пројектима, што би могло да повећа ефикасност и утицај развојних програма на локалном нивоу.

С друге стране, недостаци децентрализације укључују потенцијал за недовољно координисане или неусаглашене активности међу различитим регионима, што може довести до неједнаких услова и резултата у развоју. Такође, локалне управе могу бити мање способне да ефикасно управљају сложеним и финансијски захтјевним пројектима и програмима, што може ограничити њихове могућности за инфраструктурни и економски напредак.

Успјешно усмјерена децентрализација може представљати моћан механизам за унапрјеђење развоја недовољно развијених и руралних области у земљама чланицама Европске Уније, али захтијева балансиран приступ и посвећеност уређивању и примјени адекватних политичких и институционалних мјера.

5.3. Регионална децентрализација

Регионална децентрализација подразумијева пренос власти, одговорности и ресурса са централних нивоа на регионалне нивое управљања. Постоје различити облици примјене савремених принципа организације власти и управе, од веома централизованих унитарних држава са slabим локалним властима, које функционишу као административне јединице, до веома децентрализованих федерација са ограниченим овластима централне власти и готово самосталним покрајинама или федералним јединицама.⁹⁰

Овај приступ је усмјерен на јачање регионалне аутономије и капацитета за одлучивање у областима које дјелују на регионалном нивоу, као што су неке области у земљама чланицама Европске Уније. Регионална децентрализација има за циљ да

⁹⁰ Малдини, П. (2014). Политички и административни аспекти регије: регионализам, регионализација и регионална политика, Дубровник: Зборник Свеучилишта у Дубровнику. стр.134.

промовише боље усмјеравање развојних политика и ресурса ка специфичним потребама и карактеристикама различитих региона.

Овакав приступ обично укључује стварање регионалних управа или органа који могу доносити одлуке у вези са локалним развојем, инфраструктуром, економијом и услугама. Предности регионалне децентрализације укључују боље прилагођавање политика и програма специфичним потребама регионалних заједница, већу учешће грађана у одлучивању и управљању, као и боље коришћење локалних ресурса за стимулисање развоја. Такође, омогућава уређење равномјернијег развоја различитих региона, што је особито важно у контексту недовољно развијених и руралних области. Међутим, недостаци регионалне децентрализације могу укључити сложеност у координацији између различитих регионалних управа, потенцијал за конфликте интереса између различитих региона, као и могућност за неједнаке услове и резултате у развоју. Одговарајући дизајн и управљање регионалном децентрализацијом су кључни за постизање равномјерног и одрживог развоја у свим дијеловима земље.

5.4. Децентрализација - Улога државе и тржиште

Децентрализација је кључна за регулисање односа између државе и тржишта у економским и друштвеним системима. Она укључује пренос одлука, одговорности и ресурса са централних нивоа власти на локалне или регионалне нивое управљања. Иако је очување јединственог тржишта и његових институција важно, централна тема децентрализације из економског аспекта је брига о међурегионалној и интерперсоналној једнакости. Нека подручја имају више ресурса од других, док су нека заостала због историјских разлога. Због тога је потребна државна интервенција како би се обезбедио трансфер ресурса у заостала подручја и пружио минималан ниво основних услуга свим грађанима.⁹¹

У овом контексту, држава има улогу да стимулише и регулише процесе децентрализације, креирајући законе, политике и институције које омогућавају пренос одлука и одговорности на локалне управе и заједнице. Држава такође игра кључну улогу у

⁹¹ Мијатовић, Б. (2002). Економско финансијски аспекти регионализације Србије. Београд. 71. стр.

осигуравању правне и институционалне структуре која подржава децентрализацију, што укључује развој локалних управних капацитета, пружање техничке помоћи и обуку, како би се осигурало да локалне управе могу ефикасно управљати преузетим одговорностима.

Оваква државна улога је кључна за стварање услова у којима децентрализација може допринијети ефикасности, иновацијама и усавршавању управљања јавним ресурсима. Тржиште игра важну улогу у контексту децентрализације тако што омогућава приватним и јавним актерима да директно учествују у процесу управљања и развоја. Децентрализација стимулише конкуренцију, иновације и усмјеравање ресурса ка најефикаснијим коришћењима, што може допринијети економском развоју и расту. Тржишни механизми такође могу допринијети управљању ресурсима и услугама на локалном нивоу, допуштајући грађанима и компанијама да учествују у креирању услуга и рјешења која најбоље одговарају њиховим потребама

6. ЛОКАЛНА САМОУПРАВА И РЕГИОНИ

Појам локалне самоуправе означава у Европи и у свијету различита уређења, међу којима су приличне разлике које су примјетне почевши од терминологије, нпр. енглески је израз: „*Local Government*“, француски: „*L administration locale*“, руски: „*mestnoe samoupravlenie*“, њемачки: „*Kommunale Selbstverwaltung*“, италијански: „*amministrazione locale*“, швајцарски: „*autonomie locale*“ итд. Енглески израз значи нешто друго од француског, као „локална влада“ или „локално управљање“, док је француски израз „локална управа“. Енглески појам има, дакле, шире значење и исказује политички садржај, а њемачки појам значи као и наш „локална заједница“. У свим овим земљама локална самоуправа означава истоврсну али не и једнаку институцију.⁹²

Локална самоуправа се односи на систем у којем се одређене политичке, административне и јавне функције врше на нивоу локалне заједнице, као што су градови, општине или мање административне јединице. Локална и регионална самоуправа има

⁹² Враћеш. Н., Лешчен. И. (2013). Локална самоуправа у Републици Српској. “Политеиа”, бр. 5, Бања Лука, стр. 263.

неколико значајних улога. Једна од њих је и учешће у стварању повољних услова за подстицање економског и друштвеног развоја. У тој улози, до изражаја посебно долази провођење пројеката развоја и учешће у провођењу кохезионе политике ЕУ из које се у данашње вријеме и на европском континенту финансира највећи дио пројеката друштвеног и економског развоја. Припрема и provedба пројеката развоја скопчана је са многим управним аспектима дјеловања цјелокупне јавне управе. Кад се као корисници појављују јединице територијалне самоуправе, онда питања њиховог капацитета долази у први план.⁹³

Овај ниво управе омогућава становницима да директније учествују у одлучивању о питањима која се тичу њихових свакодневних живота, као што су инфраструктура, образовање, здравство, комуналне услуге и друге локалне јавне службе. С друге стране, регионализација се односи на организацију територијалне администрације на нивоу регија или већих географских подручја. Ова пракса се примјењује ради ефикаснијег управљања ресурсима, координације и развоја на регионалном нивоу.

Регионализација може укључити формирање регионалних влада, савета или комисија који могу доносити одлуке о регионалном развоју, економским стратегијама, заштити животне средине и другим важним питањима. Предности локалне самоуправе и регионализације укључују боље прилагођавање политика и програма специфичним потребама и карактеристикама локалних заједница и региона. Становници имају већу аутономију и могућност да утичу на приоритете и развој свог локалног окружења. Такође, ови системи омогућавају брже реаговање на локалне изазове и проблеме, те промовишу транспарентност и одговорност у управљању.

⁹³ Ђулабић, В. (2016). Локална и регионална самоуправа и коришћење средстава из фондова Европске уније. Загреб. стр. 1.

Табела 7. Подаци о величини неких земаља ЕУ, њиховој основној територијалној подјели и структури система локалне самоуправе

Податак Земља	Површина у км ² / број становника	Број јединица II степена	Број јединица III степена	Број јединица IIII степена
Аустрија	83.857 8,072.182	2.353	нема	нема
Чешка	78.832 10,248.621	6.251	14	нема
Естонија	43.432 1,445.580	253	нема	нема
Грчка	131.544 10,258.845	1033	50	нема
Италија	301.263 57,563.354	8.099	95	20
Латвија	64.635 2,375.000	552	33	нема
Пољска	312.683 38,600.000	2.489	308	16
Словенија	20.273 1,982.603	192	нема	нема
Шведска	410.934 8,882.792	289	21	нема
Хрватска	56.542 4,437.460	548	20	нема

Извор: Antić, T. (2002). Komparativni prikaz sistema lokalne samouprave u nekim evropskim državama. Politička misao, Vol XXXIX, br. 4, str. 82. <https://core.ac.uk/download/pdf/14396496.pdf> (pristup 27.07.2024.)

6.1. Развој локалне самоуправе

Један од најзначајнијих докумената у развоју локалне самоуправе је Европска повеља о локалној самоуправи.⁹⁴ Европска повеља о локалној самоуправи (енг. *European Charter of Local-Self Government*)) је међународна конвенција која поставља темеље за заштиту права локалних власти и захтијева од земаља чланица Савјета Европе да се усагласе са њеним принципима. Повеља је донесена 15. октобра 1985. године, а на снагу ступила 1. септембра 1988. године. Ратификована је од стране свих 46 земаља чланица

⁹⁴ Evropska povelja o lokalnoj samoupravi, <https://rm.coe.int/european-charter-of-local-self-government-bih-a6/16808d7b2b> (pristup 09.08.2024.)

Савјета Европе. Повеља је пројектовала стандарде за најважније сегменте локалне самоуправе као што су позитивноправни третман односно концепт, организација, контрола, финансирање, однос према централној власти, и др.⁹⁵

Развој локалне самоуправе у земљама средње и источне Европе имао је свој специфичан ток. Све до 1990-их година, када су започеле демократске промене у овим земљама, локална самоуправа била је изразито недемократска и подложна високом степену централизације, што је умањивало њен значај. Комунистичке странке имале су доминантну улогу на локалном нивоу, укључујући избор тела локалне самоуправе и контролу локалних избора, који су били више формалност и показатељ политичке лојалности владајућој партији него стварни одраз воље бирача. Након пада комунистичких режима, ове земље су започеле процес осамостаљења, праћен економском и политичком трансформацијом са социјалистичког, централизованог система планирања на тржишни систем. Локална самоуправа, која је до тада била запостављена, почела је добијати све значајнију улогу.⁹⁶

Настанак, развој и профилисање локалне самоуправе на простору Босне и Херцеговине, а самим тим и Републике Српске одвијао се под утицајем неколико система владавине, почевши од Отоманског царства преко Аустроугарске империје и југословенских заједница па до данашње сложене државне заједнице Босне и Херцеговине, државне заједнице у свему суи генерис карактера. При томе, ваља напоменути, да су различити политички и правни режими под којим се обликовао систем локалне самоуправе оставили дубоке трагове у материјалној и духовној култури локалних заједница.⁹⁷

Локална самоуправа представља основни ниво власти који директно утиче на живот грађана у руралним подручјима, омогућавајући им да активно учествују у

⁹⁵ Врањеш, Н., Пророк, Т. (2024). Извјештај о усклађености финансирања локалне самоуправе у Републици Српској са Европском повељом о локалној самоуправи. стр. 3

⁹⁶ Братић, В. (2008). Локална самоуправа у средишњој и источној Еуропа: снажан, неовисан инструмент управљања на локалној разини или тигар од папира? Финанцијска теорија и пракса. Институт за јавне финансије, Загреб. стр.139-140.

⁹⁷ Врањеш, Н., Лешчен, И. (2013). Локална самоуправа у Републици Српској. "Политеиа", бр. 5, Бања Лука, стр.264.

процесима одлучивања и развоја својих заједница. Значај локалне самоуправе огледа се у томе што она пружа могућност локалним заједницама да самостално управљају својим ресурсима и рјешавају локалне проблеме. Кроз процес регионализације, који укључује децентрализацију одлучивања и премошћавање географских и економских разлика, ствара се окружење за равномјернији развој свих дијелова земље. Оснивање локалних самоуправа је процес који обухвата стварање институционалних механизма за учешће грађана у доношењу одлука, као и за обезбјеђивање ефикасног управљања ресурсима. Овај процес подстиче локални развој кроз појачану инвестициону активност, привлачење националних и међународних фондова и програма за развој руралних подручја.

У контексту Европске Уније, процес интеграције у јединствени политички и економски простор омогућава земљама чланицама да стандардизују своје законодавство о локалној самоуправи и усвоје најбоље праксе из других земаља. Осим тога, развој локалне самоуправе кроз регионализацију утиче на повећање учешћа грађана у јавном животу, јачајући њихову политичку свијест и одговорност према заједници, што је од суштинског значаја за дугорочни одрживи развој руралних и слабије развијених области у земљама чланицама Европске Уније.

6.2. Карактеристике локалне самоуправе

Локална самоуправа има неколико кључних карактеристика које су од суштинског значаја за њену улогу у развоју руралних и недовољно развијених области у земљама чланицама Европске Уније. Основне особине локалне самоуправе које препознаје правна теорија су:⁹⁸

- Постојање одређене територије или простора на којем се локална самоуправа успоставља;
- Грађани који на тој територији слободно бирају своју локалну власт, као што су одборници у општинским вијећима и начелници општина, или непосредно одлучују о важним питањима за локалну заједницу.;

⁹⁸ Мујакић, М. (2016). Локална самоуправа у Босни и Херцеговини. Сарајево, стр. 21.

- Организациона самосталност локалних институција и дјелатности локалних тијела;
- Финансијска самосталност, укључујући прикупљање прихода и буџет јединица локалне самоуправе.;
- Нормативна самосталност у оквиру устава, закона или статута.

Што се тиче простора Републике Српске локална самоуправа је такође регулисана законом у којем пише да је „Локална самоуправа је право грађана да непосредно и преко својих слободно и демократски изабраних представника учествују у остваривању заједничких интереса становника јединице локалне самоуправе, као и право и способност органа јединице локалне самоуправе да регулишу и управљају, у границама закона, јавним пословима који се налазе у њиховој надлежности, а у интересу локалног становништва.“⁹⁹

Локална самоуправа омогућава да се одлуке и активности односе на конкретне потребе и услове у локалној заједници, што доводи до ефикаснијег управљања ресурсима и развојних иницијатива. Одлика локалне самоуправе је активно учешће грађана у процесима одлучивања кроз различите механизме, као што су јавне консултације, локални савјети и органи за учешће. Такође, локалне самоуправе имају одређени степен финансијске аутономије која им омогућава да планирају и управљају својим буџетима у складу са локалним потребама и приликама.

Локална самоуправа сарађује са државним и регионалним нивоима власти, као и са неформалним сектором и међународним организацијама, у циљу постизања општих развојних циљева. Ове карактеристике чине локалну самоуправу кључним актером у процесу регионализације и подстицању одрживог развоја у руралним и малоприходним областима земаља чланица Европске Уније. Локална самоуправа представља кључни институционални ниво у организацији друштвеног живота на локалном нивоу. Она омогућава директно учешће грађана у управљању њиховим заједницама и доношењу одлука које се тичу њихових свакодневних живота. Осим тога, локална самоуправа је одговорна за пружање основних услуга као што су образовање, здравствена заштита,

⁹⁹ Zakon o lokalnoj samoupravi Republike Srpske (“Sl. glasnik RS”, br. 97/2016, 36/2019 i 61/2021) . Član 3. <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/zakon-o-lokalnoj-samoupravi.html> (pristup 03.09.2024.)

инфраструктура и социјалне услуге, прилагођавајући их специфичним потребама локалне заједнице. Кроз своје активности, локална самоуправа такође промовише економски развој, привлачење инвестиција и подршку локалним органима, што доприноси јачању локалне економије и смањењу неједнакости између урбаних и руралних подручја.

Поред тога, локална самоуправа игра важну улогу у одржавању локалног идентитета и културног наслеђа, што је битно за очување унутрашње кохезије и разнообразности у Европској Унији. Кроз развој и имплементацију локалних развојних стратегија и планова, локална самоуправа ствара услове за одрживи раст и напредак у руралним и мање развијеним областима, обезбјеђујући равноправан приступ услугама и могућности за све своје становнике. Локална самоуправа такође игра значајну улогу у заштити животне средине на локалном нивоу, промовишући одрживе праксе у управљању ресурсима и заштити природних богатстава у њиховим заједницама.

6.3. Типологија локалне самоуправе

У теорији и пракси углавном се издвајају три главна типа јединица локалне самоуправе:¹⁰⁰

- **Једностепена локална самоуправа:** Овај модел обухвата само једну врсту јединице локалне самоуправе, најчешће општину, која се сматра основном и незамјењивом јединицом у свим државама.
- **Двостепена локална самоуправа:** Овај систем постоји у државама где, поред општине као основне јединице, постоји још једна виша јединица која се повезује са централном влашћу. Кључно питање у овом моделу је расподјела надлежности између два нивоа. Овај тип локалне самоуправе присутан је у Њемачкој (Gemeinde i Kreis), Италији (comune i provincia), Француској (commune i department), Шведској (comun i lan), Бугарској (opština i okrug) и др.
- **Тростепена локална самоуправа:** Овај систем укључује још два нивоа између општине и централне власти. Примјењује се у Великој Британији (parish, district i county), Пољској (gromada, powiat i wojwodstwo), Албанији, Мађарској, Кини и др.

¹⁰⁰ Мујакић, М. (2016). Локална самоуправа у Босни и Херцеговини. Сарајево, стр. 29.

Локална самоуправа може се посматрати и кроз друге перспективе, укључујући њену функционалну и финансијску организацију. Функционално, она обухвата широк спектар одговорности, укључујући управљање инфраструктуром, образовањем, здравством, заштитом животне средине и развојем заједнице. Осим тога, локална самоуправа игра важну улогу у регулисању локалне економије, привлачењу инвестиција и подршци малим и средњим предузећима. Финансијски, она се финансира кроз локалне таксе, порезе и трансфере од централне власти, што је битно за остваривање њених задатака и функција. Укључивање грађана у процесе одлучивања и употреба нових технологија у администрацији такође су битни аспекти модерне локалне самоуправе који промовишу отвореност и ефикасност у управљању.

Локална самоуправа функционише кроз непосредно учешће грађана и путем слободно изабраних представника у управљању пословима који су од непосредног, заједничког и општег интереса за локално становништво. Она представља аутономан систем управљања локалним заједницама, организованим на мањим дијеловима државне територије, и уједно је основна и изворна форма власти. Степен развијености локалне самоуправе један је од кључних показатеља демократије и владавине права.¹⁰¹

Локална самоуправа има улогу учествовања у међународним и регионалним иницијативама и мрежама, што је значајно за размјену идеја, најбољих пракси и рјешавање заједничких проблема. Она игра и културну улогу у одржавању и промоцији културног наслеђа и идентитета своје заједнице, подстичући умјетничке и културне активности које обогаћују живот локалног становништва.

Важно је нагласити да локална самоуправа може да игра кључну улогу у управљању кризним ситуацијама као што су природне катастрофе или здравствене кризе, организујући брзу и ефикасну реакцију на нивоу заједнице. Кроз све ове функције и улоге, локална самоуправа је неопходан актер у остваривању одрживог развоја, унапрјеђењу квалитета живота грађана и изградњи јачих и уједињених заједница у Европској Унији и широм свијета.

¹⁰¹ Костић, Д., Симоновић, А., Стојановић, В. (2018). Регионални развој и прекогранична сарадња. Зборник радова међународне научне конференције, Привредна комора Пирот. стр. 97.

6.4. Финансирање локалне самоуправе

Финансирање локалне самоуправе у Републици Српској прописано је Уставом те законима и то: Законом о локалној самоуправи,¹⁰² Законом о буџетском систему Републике Српске,¹⁰³ Законом о концесијама,¹⁰⁴ Законом о порезу на непокретности¹⁰⁵ и Законом о задуживању, дугу и гаранцијама Републике Српске.¹⁰⁶

Буџетски систем Републике Српске чине буџет Републике, буџети општина и градова и буџети-финансијски планови фондова. Према Уставу Републике Српске "Граду и општини припадају приходи утврђени Законом и средства за обављање повјерених послова". Такође, Уставом је уређено "да Република и општина буџетом утврђују јавне приходе и јавне расходе те да у буџетска средства улазе порези, таксе и други Законом утврђени приходи". Према Закону о локалној самоуправи финансијски капацитети ЈЛС пропорционални су њиховим изворним надлежностима, а сваки нови пренос или додјелјивање надлежности мора бити подржан алокацијом финансијских средстава за њихову реализацију.¹⁰⁷

Устав Републике Српске у члану 103 предвиђа двије врста прихода: „приходи утврђени законом“ и „средства за обављање повјерених послова“. Закон о локалној самоуправи прописује, да општина „ради извршавања својих задатака (...) обезбјеђује средства из својих прихода“ и да уколико та средства нису довољна, „недостајући дио средстава обезбјеђује се из буџета Републике“.¹⁰⁸

¹⁰² Закон о локалној самоуправи Републике Српске, ("Сл. гласник РС", бр. 97/2016, 36/2019 и 61/2021).

¹⁰³ Закон о буџетском систему Републике Српске, ("Сл. гласник РС", бр. 121/2012, 52/2014, 103/2015 и 15/2016)

¹⁰⁴ Закон о концесијама, Републике Српске, ("Сл. гласник РС", бр. 59/2013, 16/2018, 70/2020 и 111/2021)

¹⁰⁵ Закон о порезу на непокретности, ("Сл. гласник РС", бр. 91/2015)

¹⁰⁶ Закон о задуживању, дугу и гаранцијама Републике Српске, ("Сл. гласник РС", бр. 71/2012, 52/2014, 114/2017, 131/2020, 28/2021 и 90/2021)

¹⁰⁷ Враћеш Н., Пророк Т. (2024). Извјештај о усклађености финансирања локалне самоуправе у Републици Српској са Европском повељом о локалној самоуправи. стр. 5

¹⁰⁸ Враћеш. Н., Лешчен. И. (2013). Локална самоуправа у Републици Српској. "Политеиа", бр. 5, Бања Лука, стр. 271.

Поред основних прихода, локални буџети се пуне и тзв. „примањима“, која укључују новац добијен путем задуживања и новац од продаје финансијске и нефинансијске имовине локалних власти.¹⁰⁹

Финансирање локалне самоуправе представља кључни аспект њеног функционисања и омогућавања испуњавања њених задатака и одговорности према заједници. Локалне таксе и порези су приходи укључују комуналне таксе (нпр. за отпаде, воду, канализацију), порезе на имовину и друге локалне таксе које плаћају грађани и предузећа у локалној заједници.

Централна власт може да просљеђује финансијска средства локалним самоуправама у облику трансфера и дотација за одређене програме и услуге. Ефикасно управљање финансијским ресурсима је од суштинског значаја за одрживост и успјех локалне самоуправе, омогућавајући јој да испуњава своје обавезе према грађанима и доприноси унапрјеђењу квалитета живота у заједници.

Табела 8. Изворни приходи јединице локалне самоуправе, примјер државе Србије

Порез на имовину, као и порез на пренос апсолутних права и порез на наслјеђе и поклон.
Локалне административне таксе
Локалне комуналне таксе
Боравишна такса
Накнаде за коришћење јавних добара, у складу са законом
Концесиона накнада
Друге накнаде у складу са законом
Приходе од новчаних казни изречених у прекршајним поступцима према актима скупштине јединице локалне самоуправе, укључујући одузету имовинску корист
Приходе од закупа или коришћења непокретности и покретних ствари у својини Републике Србије, које користе локалне власти, органи и организације, као и индиректни корисници буџета.
Приходе од закупа или коришћења непокретности и покретних ствари у својини јединице локалне самоуправе.
Приходи настали продајом услуга корисника средстава буџета јединице локалне самоуправе чије је пружање уговорено са физичким и правним лицима
Приходи од камата на средстава буџета јединице локалне самоуправе
Приходи по основу донација јединици локалне самоуправе

¹⁰⁹ Костић, Д., Симоновић, А., Стојановић, В. (2018). Регионални развој и прекогранична сарадња. Зборник радова међународне научне конференције, Привредна комора Пирот. стр. 98.

Приходи по основу самодоприноса

Извор: Zakon o finansiranju lokalne samouprave na primjeru Srbije

https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_finansiranju_lokalne_samouprave.html (pristup 10.08.2024.)

Локалне самоуправе треба да посвећују пажњу унапређењу ефикасности у трошењу средстава и увођењу модерних метода управљања финансијама како би се постигла оптимална алокација ресурса и постигли жељени развојни циљеви. Такође, важно је нагласити значај сарадње са другим нивоима власти, као и са различитим стручним и академским институцијама, у циљу дефинисања најбољих пракси у управљању финансијама. Упркос значају стабилног финансирања, локалне самоуправе се често сусрећу са изазовима у планирању и управљању финансијским ресурсима. Ови изазови укључују финансијска ограничења, неизвјесност у величини и структури прихода, као и потребу за бољим управљањем дугорочним финансијским обавезама. Такође, промјене у друштвеним и економским условима могу значајно утицати на финансирање локалне самоуправе, попут економских криза, демографских промјена или измјена у регулативном окружењу.

Значајна је важност у инвестирању у професионализацију управљања финансијама у локалним самоуправама, укључујући обуку особља и увођење модерних финансијских система и технологија. Ово не само да помаже у ефикасном управљању ресурсима већ и убрзава процесе одлучивања и повећава транспарентност у раду самоуправа. Стабилно финансирање, управљање изазовима и инвестиције у модернизацију су кључни елементи који доприносе успјешном раду и развоју локалних самоуправа у Европској Унији и широм свијета.

7. НЕРАЗВИЈЕНЕ РУРАЛНЕ ОБЛАСТИ И ЗНАЧАЈ КОЈИ РЕГИОНАЛИЗАЦИЈА ИМА ЗА ЊИХ

Етимолошки посматрано, појам „рурално/рурални“ води поријекло од две латинске ријечи: рус, што значи отворен простор, поље или село, и руралис, што значи пољски или сеоски. Термин рурално користи се да би се описао локалитет, односно сеоско подручје.

Овај појам почиње интензивно да се користи у двадесетим и тридесетим годинама XX вијека како би се дефинисале карактеристике руралних подручја. Наиме, у том периоду, услед динамичног процеса индустријализације и урбанизације, рурална подручја доживјела су велику економску и друштвену трансформацију. Рурална, односно сеоска подручја могу се дефинисати из више аспеката: географског, социолошког, агроекономског, антрополошког, етнологског итд. Једна од дефиниција руралног подручја гласи да је рурално подручје оно у коме је у садашњости или ближој прошлости био доминантан екстензиван начин коришћења земљишта, у коме доминирају мала насеља и ниска густина насељености и у коме је присутан стил живота заснован на уважавању животне средине.¹¹⁰ Неразвијене руралне области представљају изазовне околности у многим земљама, укључујући и земље чланице Европске Уније (ЕУ).

Табела 9. Описивање руралног подручја према методологији Европске Уније

Област/Тема	Индикатор
Становништво и миграције – демографска структура и њене промјене	* Нето миграције * Просјечна годишња промјена становништва * Десетогодишња промјена становништва
Социјално благостање и квалитет живота	* Рурална сигурност * Развијеност инфраструктуре * Доходак * Услуге окренуте ка потрошачима * Услови становања
Економска структура и достигнућа	* Структура и перформансе тржишта рада * Предузетништво и иновације * Туризам и рекреација * Мултифункционалност пољопривреде * Пословна инфраструктура

¹¹⁰Đurić, K. (2023). Ruralni razvoj. Poljoprivredni fakultet. Novi Sad, str. 1.
<http://polj.uns.ac.rs/sites/default/files/udzbenici/Ruralni%20razvoj.pdf> (pristup 12.08.2024.)

Животна средина

- * Релјеф и клима
- * Коришћење земљишта
- * Квалитет земљишта и вода
- * Разноврсност станишта и вода

Извор: Đurić, K. (2023). Ruralni razvoj. Poljoprivredni fakultet. Novi Sad. str. 54.
<http://polj.uns.ac.rs/sites/default/files/udzbenici/Ruralni%20razvoj.pdf> (pristup 12.08.2024.)

Савремена политика руралног развоја ЕУ ослања се на искуства из претходних периода и препознаје важност иновација и креативности за становнике руралних подручја и друге кориснике. Програми руралног развоја земаља чланица обухватају активности које подстичу иновације и нове приступе за постизање економског и друштвеног напретка, као и за побољшање опште добробити сеоских заједница и њихових чланова.¹¹¹

Дејан Јанковић истиче да је рурални развој сложен и дугорочан процес који је дуго био поједностављен на економску и аграрну перспективу, фокусирајући се претежно на модернизацију пољопривреде и централизовано управљање. Овај приступ занемаривао је шире друштвене последице које произлазе из међусобног утицаја природних, технолошких, економских, друштвених и институционалних фактора. Зато, уместо да се фокусира само на економски напредак, рурални развој тежи целокупном унапређењу "руралног" подручја и наглашава његов значај и функцију за друштво у цјелини.¹¹²

Ове области се суочавају са различитим проблемима као што су ниска економска активност, висока стопа незапослености, недостатак инфраструктуре, лоши услови живота, миграција становништва у потрази за бољим животом у урбаним центрима и опадање демографске структуре. Регионализација игра кључну улогу у овим контекстима, пружајући ослонац за боље управљање развојем и специфичним потребама руралних области.

Европска Унија, као примјер, активно промовише политике које подржавају регионални развој и кохезију, кроз различите фондове и програме који су на располагању за најслабије развијене регије. Један од кључних аспеката регионализације је финансирање

¹¹¹Revija. (2012). Kreativnost i inovativnost u ruralnom razvoju Evropske unije, br. 2. Publikacija Evropske mreže za ruralni razvoj. str. 7. <https://ec.europa.eu/enrd/enrd-static/fms/pdf/0826A911-CF29-F4B9-93D6-A6C407B2BE63.pdf> (pristup 13.08.2024.)

¹¹² Јанковић, Д. (2020). Друштвене промене и рурални развој: значај социјалног капитала, партиципације и друштвених мрежа. Нови Сад. стр. 1.

развоја. Кроз структуриране финансијске инструменте, руралне области могу добити финансијску подршку за инвестиције у инфраструктуру (као што су путеви, жељезнице, водоснабдијевање), унапређење образовних и здравствених услуга, подршку малим и средњим предузећима, као и улагања у заштиту животне средине и одрживи развој.

Регионализација омогућава прилагођавање политика и програма специфичним потребама руралних заједница. Узимајући у обзир различите друштвене, економске и културне контексте, ове политике могу подстицати локални развој и креирање нових могућности за становнике руралних области. Важно је укључивање локалних заједница у процес доношења одлука и у управљање развојем. Активно учешће грађана и локалних актера у планирању и имплементацији пројеката је кључно за успјех регионалних стратегија и за остваривање одрживог развоја.

Регионализација има значајан утицај на унапређење инфраструктуре у руралним областима. Путем инвестиција у инфраструктуру, регионализација може значајно унаприједити одређене аспекте живота у руралним подручјима. Други битан аспект је подршка развоју малих и средњих предузећа у овим областима. Ове предузетнике често одликује мања приступност финансијским ресурсима, образовању и тржишту рада. Преко програма и фондова које омогућава регионализација, могуће је пружити подршку у стварању пословних могућности, унапрјеђивању производње и побољшању конкурентности у руралним заједницама.

Такође, важно је развити програме који ће подржати образовање и квалификације становника руралних области. Инвестиције у образовни сектор могу доприњети повећању доступности до квалитетног образовања и стварању нових могућности за развој.

Регионализација данас представља моћан механизам за унапрјеђење развоја и живота у неразвијеним руралним областима. Ове области често имају ограничен приступ новим технологијама и иновативним процесима који могу значајно унаприједити њихову економију и створити нове могућности за радна мјеста и развој. Преко инвестиција у истраживање и развој, као и промовисање привлачења технолошких компанија у руралне заједнице, могуће је стимулисати иновације и претворити их у центре за нове технологије и индустрије.

Такође, регионализација може промовисати културни и туристички развој у руралним областима. Ове области често имају богато културно наслеђе и природне љепоте које могу бити привлачне за туристе и посјетиоце. Кроз инвестиције у инфраструктуру, културне догађаје, рекреационе активности и развој туристичке понуде, руралне области могу развити одржив туристички сектор који доприноси економској диверзификацији и расту.

Регионализација омогућава бољу прилагодбу локалним потребама и специфичностима управљања. У руралним подручјима, често је потребно прилагодити се промјенљивим околностима, као што су климатске и демографске промјене, смањење утицаја традиционалних сектора и промјене у политикама. Иако може доћи до отпора према тим промјенама, њихово прихватање може донијети бројне нове развојне могућности за рурална подручја..¹¹³

Успјешна регионализација захтијева континуитет и ангажовање свих актера у развоју. Приватни сектор, грађанско друштво и јавни сектор морају сарађивати и уједињеним напорима радити на стварању услова за одржив раст и процват руралних области. Ове иницијативе нису само од користи за руралне области, већ доприносе и општем економском и социјалном развоју цијелих држава и региона. Важно је такође напоменути да регионализација има потенцијал да унаприједи социјалну кохезију у руралним областима.

Често се дешава да су руралне заједнице различите од урбаних по многим аспектима, укључујући стил живота, културне и друштвене обичаје, али и приступ основним услугама и могућности за развој. Примјена адекватних регионалних политика може допринијети смањењу социјалних и економских неједнакости између различитих региона и уједно омогућити унапређење општег квалитета живота у свим заједницама.

Важно је узети у обзир значај учешћа млађих генерација у процесима одлучивања и развоја руралних области. Исто тако, подстицање равноправности полова и укључивање

¹¹³ Revija. (2012). Kreativnost i inovativnost u ruralnom razvoju Evropske unije, br. 2. Publikacija Evropske mreže za ruralni razvoj. str. 8. <https://ec.europa.eu/enrd/enrd-static/fms/pdf/0826A911-CF29-F4B9-93D6-A6C407B2BE63.pdf> (pristup 13.08.2024.)

млађих генерација у различите сфере друштвеног живота и економске активности може значајно утицати на дугорочни одрживи развој и просперитет руралних заједница. Уважавање принципа одрживог развоја и употреба зелених технологија у развоју инфраструктуре и производње може допринијети унапређењу животне средине и стварању одрживих економских модела у руралним заједницама.

7.1. Фокус на руралним областима

Руралне области су кључан дио сваке земље, али се суочавају с изазовима који се разликују од оних у урбаним подручјима. Европска мрежа за рурални развој (EMPP), која је успостављена крајем 2008. године, представља иновацију у руралној политици јер обухвата све аспекте политике руралног развоја ЕУ-а, док су претходна програмска раздобља била ограничена на иницијативу Заједнице ЛЕАДЕР+. ¹¹⁴

Битно је истаћи да је ЛЕАДЕР програм руралног развоја који је покренут 1991. године од стране тадашњег комесара Европске уније за пољопривреду Реја МекШерија. У циљу економске и социјалне ревитализације руралних подручја, као и њиховог интегрисања, осмишљен је програм који се базира на локалним развојним стратегијама. При томе, у оквиру ЛЕАДЕР програма инсистира се на томе да развојне стратегије за рурална подручја буду: иновативне, интегрисане и партиципативне. ¹¹⁵

Ове области су често дефинисане ниском густином насељености, мањом доступношћу инфраструктуре и услуга, већом зависношћу од примарне производње, као и већим изазовима у вези са економским развојем и посебним потребама становништва. Када је ријеч о фокусу на руралним областима у контексту регионализације, кључно је разумјети како ове области могу бити подржане и стимулисане да постигну свој потенцијал и да осигурају одржив раст.

¹¹⁴ Revija. (2012). Kreativnost i inovativnost u ruralnom razvoju Evropske unije, br. 2. Publikacija Evropske mreže za ruralni razvoj. str. 8. <https://ec.europa.eu/enrd/enrd-static/fms/pdf/0826A911-CF29-F4B9-93D6-A6C407B2BE63.pdf> (pristup 13.08.2024.)

¹¹⁵ Đurić, K. (2023). Ruralni razvoj. Poljoprivredni fakultet. Novi Sad,. str. 144. <http://polj.uns.ac.rs/sites/default/files/udzbenici/Ruralni%20razvoj.pdf> (pristup 14.08.2024.)

Европска Унија, као и многе друге земље, посвећују значајна средства и ресурсе за развој руралних области кроз различите програме и инвестиције. Одрживи развој је један од кључних аспеката који се налази у центру интересова за руралне области. Ово укључује промовисање зелене економије, одрживог управљања природним ресурсима и заштите животне средине. Примјена одрживих пракси у пољопривреди, шумарству и управљању водним ресурсима може значајно допринјети унапрјеђењу квалитета живота у руралним заједницама и стварању нових економских могућности.

Инфраструктура је још један важан аспект који игра кључну улогу у развоју руралних области. Побољшање путне мреже, приступа телекомуникационим услугама и основним услугама као што су образовање и здравствена заштита значајно утиче на повећање доступности и квалитета живота становника руралних подручја. Инвестиције у ове области не само да унапрјеђују инфраструктуру, већ и отварају нове просторе за економски развој и разноликије могућности за запослење.

Уз ово, важно је истакнути улогу локалне самоуправе и учешћа грађана у процесима одлучивања. Подстицање учешћа и укључивања становника у развојне процесе помаже у томе да се пројекти и програми усмјере на стварне потребе и приоритете заједнице, што је основа за одржив развој и дугорочни успјех.

7.2. Специфичне политике за подршку пољопривреди и руралном предузетништву

Рурални развој је кључни дио заједничке пољопривредне политике (ЗПП), који помаже у јачању социјалне, еколошке и економске одрживости руралних подручја. Овај дио политике подржава основне мере за подршку дохотку и тржишту. ЗПП доприноси одрживом развоју руралних области кроз три главна дугорочна циља:¹¹⁶

- Повећање конкурентности у пољопривреди и шумарству
- Одрживо управљање природним ресурсима и борба против климатских промјена

¹¹⁶ Evropska komisija, Ruralni razvoj, https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_hr (pristup 14.08.2024.)

- Остваривање уравнотеженог територијалног развоја у руралним привредама и заједницама, укључујући стварање и очување радних мјеста

Табела 10. Девет циљева Заједничке аграрне политике Европске уније за период од 2023. до 2027. године

Обавезивање на одржив приход за пољопривредна газдинства и стабилно снабдјевање храном
Повећање тржишне оријентације произвођача и конкурентности кроз истраживање, нове технологије и дигитализацију
Побољшање положаја пољопривредних произвођача у прехранбеном ланцу
Допринос ублажавању и прилагођавању климатским променама, као и развоју одрживе енергије
Подстицање одрживог развоја кроз ефикасно управљање природним ресурсима попут земљишта, воде и ваздуха
Допринос заштити биодиверзитета путем очувања екосистема и заштите станишта и пејзажа
Мотивисање младих пољопривредника и пружање повољних услова за пословање у руралним подручјима
Промоција запошљавања, економског раста, социјалне инклузије и локалног развоја у руралним подручјима, укључујући биоeкономију и одрживо шумарство
Задовољавање друштвених захтева за здравствено безбједном храном и допринос добробити домаћих животиња

Извор: Đurić, K. (2023). Ruralni razvoj. Poljoprivredni fakultet. Novi Sad, str. 155.

<http://polj.uns.ac.rs/sites/default/files/udzbenici/Ruralni%20razvoj.pdf> (pristup 14.08.2024.)

Европска Унија и друге земље чланице инвестирају значајне ресурсе и напоре у различите програме и иницијативе које имају за циљ да унаприједи ове секторе. Једна од важних политика је подршка у развоју инфраструктуре и технологије у пољопривреди. Инвестиције у модернизацију пољопривредних капацитета, приступ водоснабдијевању као и употреба нових технологија у ратарству и сточарству, значајно доприносе повећању производње и конкурентности руралних пољопривредних произвођача. Ове инвестиције такође помажу у смањењу утицаја на животну средину и промовишу одрживе методе пољопривреде.

Други аспект је подршка у развоју руралног предузетништва кроз финансијске програме за подршку малим и средњим предузећима. Ове програме укључују кредите са ниским каматама, грантове за почетак пословања, обуку и менторство за предузетнике у руралним областима. Циљ је омогућити приступ капиталу и ресурсима који су често ограничени у овим заједницама и стимулисати развој нових идеја и иновација. Такође, важан је развој специфичних програма за образовање и обуку у пољопривреди и руралном предузетништву. Ове обуке обухватају стицање знања о модерним пољопривредним технологијама, управљању финансијама, маркетингу и управљању пословним процесима.

Важно је напоменути значај подршке у управљању ризицима у пољопривреди. Руралне области су често изложене различитим природним и економским ризицима као што су климатске промјене, болести животиња и биљака, као и флукуације на тржишту. Политике осигурања, стабилизације цијена и заштите од губитака могу значајно помоћи пољопривредним произвођачима да се заштите од ових ризика и осигурају стабилан просперитет.

Уз то, интеграција руралних области у глобалне ланце вриједности представља важан аспект у развоју пољопривреде и руралног предузетништва. Промовисање извоза и учешће у међународној трговини може допринјети повећању прихода и конкурентности руралних произвођача.

Ефикасно управљање и координација између различитих нивоа владе, приватног сектора и грађанског друштва су кључни за успјешно спровођење специфичних политика у пољопривреди и руралном предузетништву. Само таква синергија може осигурати да се политике адаптирају на локалне потребе и да имају стварни утицај на развој и напредак руралних заједница.

7.3. Подстицање образовања и запошљавања

Подстицање образовања и запошљавања у руралним подручјима је кључно за постизање одрживог развоја и побољшање квалитета живота. У руралним областима, често се може наићи на домаћинства чији чланови нису завршили ни основну школу, што

може бити повезано са старијом популацијом. С друге стране, у урбаним подручјима је чешће да се нађу домаћинства у којима дјеца школске доби нису уписана у школе.¹¹⁷

У вријеме глобализације, урбанизације, динамичних економских, политичких и друштвених промјена, рурална подручја се интензивно мијењају. Удио становништва с високим степеном образовања у руралним подручјима и даље је низак упркос повећању са 18% у 2012. на 22% у 2019. Разлика између руралних подручја и већих градова такође се повећала са 17 постотних бодова у 2012. на 19 постотних бодова у 2019. (стабилна је или расте у већини држава чланица). Разлика у основним вјештинама (читање, математика и природне науке) између градских и руралних подручја такође је велика у многим земљама, што показују резултати истраживања ПИСА 2018.¹¹⁸

Дејан Јанковић наглашава да у данашњим друштвеним условима, рурална питања не привлаче толику пажњу друштвених наука. Ово је због тога што појам руралности није довољно прецизан и јасан, али и зато што се разлике између руралних и урбаних области смањују. Ове разлике укључују демографске, културне, економске, политичке и друге аспекте.¹¹⁹

Образовање игра виталну улогу у привлачењу и задржавању талената у руралним заједницама, као и у стварању основе за будући економски напредак. Први корак у подстицању образовања је осигуравање доступности квалитетног образовања у руралним школама. Инвестиције у инфраструктуру образовних установа, као и осигуравање образовних ресурса и квалификованих наставника, кључне су за стварање услова који ће омогућити младим људима да стичу неопходна знања и вјештине. Важно је посебно обратити пажњу на образовање у областима које су релевантне за потребе руралних заједница, као што су пољопривреда, шумарство, рурални туризам и одрживи развој. Програми образовања и стручне обуке који су адаптирани на специфичне потребе и

¹¹⁷ UNDP. (2013). Ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini: Mit i realnost. 2013. str. 19.

https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ba/NHDR_BiH_web.pdf (pristup: 15.08.2024.)

¹¹⁸ Evropska komisija. (2021). Komunikacija komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom I socijalnom odboru i odboru regija. Brisel. str. 5. <https://secure.ipex.eu/IPEXL-WEB/download/file/082d29087c0cba3e017c0dfa777a4d07> (pristup 15.08.2024.)

¹¹⁹ Јанковић, Д. (2020). Друштвене промене и рурални развој: значај социјалног капитала, партиципације и друштвених мрежа. Нови Сад. стр. 141.

могућности ових заједница могу значајно допринјети ојачању локалне економије и запошљавању.

Уз образовање, подстицање запошљавања у руралним областима је од суштинског значаја. Владине иницијативе и програми за подршку малим и средњим предузећима у руралним заједницама могу стимулисати предузетничку активност и креирање нових радних мјеста. Ово укључује финансијску подршку кроз кредите са ниским каматама, грантове за почетак пословања и обуку за предузетнике. Исто тако, важно је осигурати да су руралне заједнице повезане са глобалним тржиштем рада кроз дигитализацију и технологију. Просјечна стопа запослености у руралним подручјима ЕУ-а повећала се од 2012. до 2020. (са 67,5 % на 73,1 %, што је више него у већим градовима), док се просјечна стопа не запослености смањила (са 10,4 % на 5,9 %, тј. мање него у већим градовима). Та повољна свеукупна кретања прикривају другачију стварност, врло разноврсну ситуацију у државама чланицама и чињеницу да је стопа не запослености младих и у руралним подручјима виша у поређењу с општим радноспособним становништвом.¹²⁰

Промовисање дигиталних вјештина и употреба технологије у бизнису и администрацији може отворити нове могућности за запошљавање и економски развој у руралним заједницама. Унапрјеђење образовања и запошљавања у руралним областима може се остварити кроз различите стратегије и иновације. Интернет и дигиталне технологије омогућавају руралним заједницама да се повежу са образовним садржајима, онлајн образовним курсевима и међународним тржиштима рада. Инвестиције у широкопојасну мрежу и обуку из дигиталних вјештина значајно би допринијеле унапређењу образовања и запошљавања у овим заједницама.

Владине подршке за младе предузетнике и иновативне идеје у руралним областима могу стимулисати нове иницијативе. Ово укључује финансијске иницијативе, менторство, приступ мрежи и ресурсима који су кључни за успјешан развој нових пословања. Програми образовања треба да се адаптирају на специфичне потребе руралних заједница и

¹²⁰ Evropska komisija. (2021). Komunikacija komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom I socijalnom odboru i odboru regija. Brisel. str. 4. <https://secure.ipex.eu/IPEXL-WEB/download/file/082d29087c0cba3e017c0dfa777a4d07> (pristup 15.08.2024.)

локалног тржишта рада. Ово укључује образовне програме који подржавају вјештине потребне за пољопривреду, рурални туризам, одрживи развој и друге локалне економске активности.

Инвестиције у образовање и програме за подршку запошљавању су неопходни за постизање одрживог развоја руралних области. Ове мјере не само да унапрјеђују квалитет живота становника, већ и да стварају услове за трајни економски напредак и конкурентност на глобалном тржишту.

7.4. Смањење друштвених неједнакости у руралним областима

Смањење друштвених неједнакости у руралним областима представља изазов који захтијева систематско и комплексно рјешавање, обухватајући различите аспекте друштвеног и економског развоја. Креативност и иновативност врло су важне за различите активности руралног развоја, од програмирања политика до провођења пројеката.¹²¹ (Не)једнакост је један од основних начела циљева одрживог развоја као важна одредница економске и социјалне динамике. Не(једнакост) је прилично суптилан механизам који одређује економску ефикасност, животни стандард и друштвену кохезију кроз обезбјеђивање подстицаја и наметање различитих ограничења појединцима.¹²²

Образовање је основни степен у смањењу друштвених неједнакости. Улагање у квалитет образовања у руралним школама и осигуравање приступа образовању за све узрасне групе, и подршка за стручну обуку су од суштинског значаја. Ово укључује и унапређење доступности онлајн ресурса, што би могло да обезбиједи равноправан приступ знању за све становнике руралних области.

Стимулисање економског развоја у руралним областима кроз инвестиције у инфраструктуру, развој пољопривреде, туризма и других локалних индустрија може допринијети стварању нових радних мјеста и повећању прихода. Обезбјеђивање

¹²¹ Revija. (2012). Kreativnost i inovativnost u ruralnom razvoju Evropske unije, br. 2. Publikacija Evropske mreže za ruralni razvoj. str. 9. <https://ec.europa.eu/enrd/enrd-static/fms/pdf/0826A911-CF29-F4B9-93D6-A6C407B2BE63.pdf> (pristup 15.08.2024.)

¹²² Anić, A., Medić, P. (2023). Smanjenje nejednakosti – put ka održivom razvoju. Centar za visoke ekonomske studije. Beograd. str. 1. <https://ceves.org.rs/wp-content/uploads/2021/03/Smanjenje-nejednakosti-put-ka-odrzivom-razvoju.pdf> (pristup 15.08.2024.)

доступности и квалитета здравствених и социјалних услуга у руралним областима је од суштинског значаја за смањење друштвених неједнакости. Инвестиције у здравствени систем, подршка за старије групе и маргинализоване групе су неопходни да би се омогућило да сви имају равноправан приступ основним услугама. Одрживо управљање природним ресурсима и заштита животне средине су кључни за руралне области.

Смањење друштвених неједнакости у руралним областима захтијева цјелокупан и свеобухватни приступ, у којем ће се узети у обзир различити аспекти развоја и потребе локалних заједница. Ово је неопходно да би се осигурао одржив развој и подигао квалитет живота за све грађане.

8. ЗАКЉУЧАК

Регионализација представља витални механизам кроз који се може ефикасно одговорити на специфичне изазове и проблеме са којима се руралне и недовољно развијене области суочавају. Европска унија, кроз своју регионалну политику и различите фондове намијењене регионалном развоју, ствара оквир за подршку овим подручјима.

Кроз примјере као што је Хрватска и примјену НУТС класификације, видимо како се систематски приступа прерасподјели ресурса и подршци инфраструктурним, економским и социјалним пројектима који подстичу равномернији развој.

Централизација и децентрализација су два кључна концепта која прате регионализацију. Док централизација може доњети ефикасност у управљању, децентрализација омогућава већу аутономију и прилагођавање специфичним потребама локалних заједница. У том контексту, важно је успоставити баланс између централне контроле и локалне иницијативе како би се постигао оптималан развој.

Значај регионализације за неразвијене руралне области огледа се у подршци пољопривреди, руралном предузетништву, образовању и запошљавању, као и у смањењу друштвених неједнакости. Специфичне политике које се фокусирају на ова подручја директно доприносе бољем квалитету живота и одрживом економском расту. Ипак, постоје и препреке као што су административне баријере, недостатак координације између

различитих нивоа власти и ограничени ресурси, које је потребно премостити како би се ефикасно спровела регионализација.

Кроз правилно усмјерене политике и финансијску подршку, ЕУ демонстрира своју посвећеност у смањењу регионалних диспаритета и унапрјеђењу животних услова свих својих грађана. Напредак остварен кроз регионализацију не само да подржава економски раст већ и јача социјалну кохезију између различитих региона. Кроз децентрализацију, омогућава се већа аутономија локалним заједницама да идентификују и реагују на своје специфичне потребе и изазове. Истовремено, централизација пружа механизме за ефикасно управљање и координацију на ширењем нивоу.

Пољопривреда и рурално предузетништво су посебно важни сектори који се могу подстаћи кроз регионалне политике, уз подршку образовања, инфраструктуре и запошљавања. Ове мјере не само да стварају нова радна мјеста већ и повећавају квалитет живота у руралним заједницама, смањујући миграцију становништва ка урбаним центрима. Кључно је континуирано унапрјеђивање политичког оквира и ефикасно кориштење доступних ресурса како би се максимизирао утицај регионализације на одрживи развој. У крајњем смислу, регионализација у ЕУ представља динамичан процес који захтијева стално прилагођавање и еволуцију како би се одговорило на промјенљиве потребе и изазове. Са јасним циљевима и преданим радом, регионализација може постати кључни инструмент за изградњу ефикасније и праведније Европе у 21. вијеку.

Кроз правилно конципирану регионализацију, могуће је не само смањити постојеће економске и социјалне разлике између регија, већ и створити одрживији и инклузивнији модел развоја који ће дугорочно користити свим грађанима ЕУ.

9. ЛІТЕРАТУРА

1. Bachtler, J., Mendez, C., Vironen, H. (2014). Regional development and policy in Europe, Madrid:EPRC.
2. Baptiste Hautdidier (2014) Featured graphic: What's in a NUTS? Visualizing hierarchies of Europe's administrative/statistical regions. *Environment and Planning A*, volume 43.
3. Batista e Silva, F., Dijkstra, L., Viscaino Martinez, P, Lavalle, C. (2016). Regionalisation of demographic and economic projections – Trend and convergence scenarios from 2015. to 2060. European Commission, JRC Science for Policy Report.
4. Best, Edward. (2001). The Treaty of Nice: Not Beautiful but It'll Do. European Institute of Public Administration.
5. Börzel, T. A., Risse, T. (2009). Diffusing (inter-)regionalism: the EU as a model of regional integration, Berlin: Freie Universitat Berlin, Working paper Series, 7.
6. Chung-in Moon. Economic regionalism. International relations<https://www.britannica.com/topic/economic-regionalism>
7. Directorate European Territorial Cooperation, Macro-regions, Interreg and Programme Implementation I, European Commission. (2020). Cross-Border cooperation in the EU, Brussels: Gallup International.
8. ESPON. ULB – Public Seminar – May 2 2012. The European Union and the Regionalization of the World.
https://archive.espon.eu/sites/default/files/attachments/TIGER_Seminar_020512_draft.pdf
9. EU regions with legislative powers: Exploring the appetite, capacity and direction for EU policy influencing and delivery. Alison Hunter str. 10.
https://epc.eu/content/PDF/2021/EPE_EA_Basque_EU_regions_with_legislative_powers_clean3.pdf

10. Fabbrini, S. (2009). European Regionalism in Comparative Perspective: Features and Limits of the new Medievalism Approach to World Order, Miami: European Union Centre.
11. Gómez Díaz, Donato (2009) "European Union", in Charles Wankel (editor) Enciclopedia of Business in Today's World, Thousand Oaks, California: SAGE Publications, vol. 2
12. Ionelia Bianca. "Challenges and opportunities for European Union in the XXIst century." CES Working Papers – Volume XI, Issue 1, 2019.
13. Klaus-Dieter Borchardt. (2011). Abeceda prava Evropske Unije. Luksemburg.
https://archive.europa.ba/wp-content/uploads/2015/05/delegacijaEU_2012081612071809bos.pdf
14. Konrad Lammers. 2018. "European regional policy." Available at: https://www.arl-international.com/sites/default/files/dictionary/2021-12/european_regional_policy.pdf.
15. Laermans, H., Roosens, P. (2007). Regionalization and regional economic cooperation european integration, Dubrovnik: Ekonomska misao i praksa, vol.16, br.2.
16. Lucia Vallecillo Graziatti. "The Treaties of Maastricht, Amsterdam, and Nice." Article in MEST Journal, January 2018.
17. Muhamed I. Mujakić. (2016). Lokalna samouprava u Bosni i Hercegovini. Sarajevo.
18. Ohmae, K. (2007). Nova globalna pozornica: izazovi i prilike u svijetu bez granica, Zagreb: Mate.
19. Öner, Selcen. (2004). Regional Policy of the European Union. str. 113.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/7252>
20. Oprescu, Mihai. (2022). Regional Development's Perspectives in Europe. Strategii Manageriale.
http://www.strategiimanageriale.ro/images/images_site/articole/article_63839bfd9ed5d446c06e5e8f1237afb.pdf.

21. Piedrafita, Sonia. (2008). The Treaty of Lisbon: New Signals for Future Enlargements. str. 1. http://aei.pitt.edu/11045/1/20080509184645_SCOPE2008-1-6_SoniaPiedrafita.pdf
22. Revija: Kreativnost i inovativnost u ruralnom razvoju Evropske unije, br. 2. Publikacija Evropske mreže za ruralni razvoj. (2012) str. 7. <https://ec.europa.eu/enrd/enrd-static/fms/pdf/0826A911-CF29-F4B9-93D6-A6C407B2BE63.pdf>
23. Smith, Karen E. 2003: European Union Foreign Policy in a Changing World, Cambridge.
24. Suha Atatüre. (2008). The historical roots of European Union: Integration, characteristics, and responsibilities for the 21st century. European Journal of Social Sciences – Volume 7, Number 2.
25. Taylor, M., Ersoy, A. (2012). Understanding dynamics of local and regional economic development in emerging economies, Pula: Economic Research.
26. Tomás Mancha-Navarro, Rubén Garrido-Yserte. (2008). Regional policy in the European Union: The cohesion-competitiveness dilemma, ScienceDirect. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1757780223005243>
27. UNDP. Ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini: Mit i realnost. 2013. str. 19. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ba/NHDR_BiH_web.pdf
28. Wil James. (2005). CIVITAS Institute for the Study of Civil Society. Treaty of Amsterdam. <https://www.civitas.org.uk/content/files/TR.4.Treaty-of-Amsterdam.pdf>
29. Will Kenton (2021). Lisbon Treaty: History, Impact and Opinions. <https://www.investopedia.com/terms/l/lisbon-treaty.asp>
30. Woolcock, S. (2009). The EU and the rise of regionalism, London: LSE, EFPU.
31. Yoo-Duk Kang. (2016). Development of Regionalism: New Criteria and Typology. Journal of Economic Integration https://www.ejei.org/upload/JEI_31_2_234_274_2013600097.pdf str. 235.

32. Aksić S. Osnov centralizacije i decentralizacije kao ustavnih principa. Pregledni rad. Vol. 17, broj 1/2015.
33. Aleksandra Anić, Pavle Medić. (2023). Smanjenje nejednakosti – put ka održivom razvoju. Centar za visoke ekonomske studije. Beograd. str. 1. <https://ceves.org.rs/wp-content/uploads/2021/03/Smanjenje-nejednakosti-put-ka-odrzivom-razvoju.pdf>
34. Altić M. (2007). Hrvatska u Evropskoj uniji: Regionalizacija kao integracija i geopolitička moć. "Regionalizacija kao integracija i geopolitička moć. pregledni rad.
35. Bajo, A., Klemenčić, I., & Primorac, M. (2016). Asimetrična decentralizacija... HKJU-CCPA, 16(4).
36. Beširević, N., Cujzek, I., (2013). Regionalna politika Evropske unije prema Zapadnom Balkanu: doseg i ograničenja. Politička misao: časopis za politologiju, Tom 50 Broj 1
37. Bratić. V. (2008). Lokalna samouprava u središnjoj i istočnoj evropi: snažan, neovisan instrument upravljanja na lokalnoj ravini ili tigar od papira? Pregledni naučni članak, institut za javne finansije, Zagreb.
38. Vodeb, K. (2006). Prekogranična suradnja u turizmu na primjeru Slovenije i Hrvatske, Opatija: Tourism and hospitality management.
39. Vukmirica, V., Špirić, N. (2005). Ekonomska i monetarna integracija Evrope, Banja Luka: Ekonomski fakultet.
40. Vukmirica, V., Špirić, N. (2014). Evropska i evroazijska unija: vrijeme promjena, dilema i izazova, Istočno Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
41. Golić, D., Dragojlović, J. (2018). Prekogranična saradnja decentralizovanih jedinica – evropski standardi i iskustva, Beograd: Evropsko zakonodavstvo 64/18.
42. Grbić, V., Antevski, M., Todić, D. (2013). Finansiranje i zajedničke politike Evropske unije, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.

43. Dimitrijević, V. (1972). Regionalizam i univerzalizam u svetlu nekih opštih interesa, Zagreb: Politička misao, vol.9, br.2-3.
44. Đulabić V. (2016). Lokalna i regionalna samouprava i korišćenje sredstava iz fondova Evropske unije. Zagreb.
45. Đulabić, V. (2006). Regionalizam i regionalna samouprava – komparativni prikaz temeljnih dokumenata, Zagreb: Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave, vol.6, br.1.
46. Đurić D. (2009). Kohezionna politika i pretpristupna podrška Evropske unije. Podgorica.
47. Đurić Katarina. (2023). Ruralni razvoj. Poljoprivredni fakultet. Novi Sad, str. 1.
<http://polj.uns.ac.rs/sites/default/files/udzbenici/Ruralni%20razvoj.pdf>
48. Đurić Džakić, M. (2020). Evropska unija na presjeku prošlosti i budućnosti – prilog raspravi o budućnosti Evropske unije, Banja Luka: Defendologija 45/46.
49. Đurić Džakić, M. (2020). Organizacija i funkcionisanje evropskog ekonomskog i socijalnog komiteta, Sarajevo: FPN, Socijalne studije.
50. Đurić Džakić, M. (2021). Organizaciona struktura i rad Savjeta Evropske unije, Banja Luka: FPN, Grafid.
51. Zakić, K., Demirtaş, B. (2021). EUROPE in Changes: The Old Continent at a New Crossroads- zbornik radova, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
52. Ivan Koprić, Anamarija Musa, i Goranka Lalić Novak. (2012). "Europski upravni prostor." Institut za javnu upravu. Zagreb.
53. Ivan Koprić: Upravljanje decentralizacijom kao nov pristup razvoju sistema... Hrvatska javna uprava, god. 8. (2008.), br. 1.
54. Jadranka, J. Đurović, S. (2011). Evropeizacija Srbije: Građansko društvo
55. Janković D. 2020. Društvene promene i ruralni razvoj: značaj socijalnog kapitala, participacije i društvenih mreža. Novi Sad.

56. Jelinčić, J., Đurović, S. (2009). Prekogranična saradnja – instrument razvoja, Beograd: Fond za otvoreno društvo, Centar za primenjene evropske studije.
57. Jurilj, I. (2020). Projekti prekogranične suradnje kao generator razvoja zajednice – projekt „Adriatic Canyoning“, Mostar: Elektronički zbornik radova Građevinskog fakulteta.
58. Kesner Škreb, M. (2009.) Regionalna politika Europske unije, Zagreb: Finansijska teorija i praksa.
59. Kovačević, B. (2009). Mesto i uloga regiona u političkom i ekonomskom sistemu Evropske unije, Beograd: Zavod za udžbenike.
60. Komšić, J. (2007). Principi evropskog regionalizma, Novi Sad: Philia.
61. Kostić, D., Simonović, A., Stojanović, V. (2018). Zbornik radova međunarodne naučne konferencije: Regionalni razvoj i prekogranična saradnja, Pirot: Fakultet za menadžment Zaječar, Univerzitet Metropolitan Beograd, Privredna komora Pirot.
62. Lazarević, G., Knežević, I., Božić, R. (2011). Prekogranična saradnja, Beograd: Evropski pokret u Srbiji.
63. Maldini, P. (2014). Politički i administrativni aspekti regije: regionalizam, regionalizacija i regionalna politika, Dubrovnik: Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku br.1.
64. Marušić, H. (2008). Euroregije i prekogranična suradnja, Rijeka: Pomorski zbornik.
65. Mijatović B. (2002). Ekonomsko finansijski aspekti regionalizacije Srbije. Beograd. <https://doiserbia.nb.rs/img/doi/0352-5732/2002/0352-57320213069M.pdf>
66. Milardović, A. (1995). Regionalizam kao evropski izazov, Osijek: Pan Liber.
67. Mintas Hodak, Lj. (2010). Evropska unija, Zagreb: Mate.
68. Miodrag Vujošević, Slavka Zeković, Tamara Maričić. (2014). Novi evropski regionalizam i regionalno upravljanje u Srbiji. Beograd.

69. Mirić, O. (2009). Regionalna politika Evropske unije kao motor ekonomskog razvoja, Beograd: Evropski pokret.
70. Mladen. M. Bodiroža. (2008) Evropska unija od Rima 1957. do Luksemburga. Banja Luka
71. Muriz Spahić. Regionalizacija Bosne i Hercegovine u svjetlu integracije u Evropsku uniju. <http://geoubih.ba/pdf/vijesti/Regionalizacija%20BiH.pdf>
72. Nevenko Vranješ. Tomas Prorok (2024). Izveštaj o usklađenosti finansiranja lokalne samouprave u Republici Srpskoj sa Evropskom poveljom o lokalnoj samoupravi.
73. Nikola Žarković (2016) Evropska unija - kriza i izazovi razvoja i opstanka, Acta Economica, godina XIV, broj 24, februar.
74. Orešić, O. (2015). Uloga EU projekata u regionalnoj suradnji Hrvatske i Mađarske, Koprivnica: Podravski zbornik.
75. Petrović, R. (2020). Evroregioni – budućnost Evropske unije, Beograd: Administracija i javne politike 2/20.
76. Petrović, R. (2022). Pojam i vrste regiona, regionalizacije i regionalnih država, Beograd: Administracija i javne politike 2/22.
77. Prokopijević, M. (2009). Evropska unija – uvod, Beograd: Službeni glasnik.
78. Ravlić, S., Glavaš, J., Šebo, D. (2020). Upravljanje resursima ruralnih prostora: primjer IPA prekogranične suradnje između Mađarske i Hrvatske, Zagreb: Ekonomski fakultet.
79. Radulović, D. (2013). Regionalna politika i regionalni razvoj: Evropska unija, Beograd: Hesperia edu.
80. Rašić. I. (2003). Introduction of Nomenclature of Territorial Units for Statistics in Croatia
81. Rubić, M. (2015). Uloga Odbora regija u kohezijskoj politici Europske unije, Split: Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu.

82. Savić Božić, D. (2018). Prekogranična saradnja kao deo razvojne politike Evropske unije, Beograd: Evropsko zakonodavstvo 64/18.
83. Sadik Bahtić, Namik Čolaković, Mustafa Mulić, (2017), Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije / Economy and Market Communication, God./Vol. 7, Br./No. 1, Banja Luka, Jun/June 2017.
84. Sadiković, E., Fenomen regionalizma i regionalizacija Evrope, Fakultet Političkih nauka, Sarajevo. Godišnjak 2010/2011
85. Slukan Altić, M. (2008). Hrvatska u europskim regionalizacijama: regionalizacija kao integracija ili geografija moći, Zagreb: Društvena istraživanja 3/08.
86. Stanković, N., Dabić, D., Bandov, G. (2021). Razvojni pravci Evropske unije nakon pandemije Kovid 19 – zbornik radova, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
87. Stančetić, V. (2009). Region kao razvojna perspektiva u Evropskoj uniji, Beograd: Službeni glasnik.
88. Telić, D. (2020). Kohezijska politika Evropske unije s osvrtom na BiH, Sarajevo: DEI 7.
89. Todić, D., Grbić, V., Antevski, M. (2014). Pridruživanje Evropskoj uniji i održivi razvoj, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
90. Čulabić, V. (2007). Regionalizam i regionalna politika, Zagreb: Savremena javna uprava.
91. Hicks, S. (2007). Politički sistem Evropske unije, Beograd: Službeni glasnik.
92. Čehulić Vukadinović, L., Aulić, Lj. (2012). Regionalna politika Evropske unije, Banja Luka: Svarog 4/12.
93. Špirić, N. (2010). Evropska unija: uslovi i uslovljavanja, Banja Luka: Ekonomski fakultet.
94. Šuput, D. (2011). Regionalizacija u Evropi – nema jedinstvenog modela, Beograd: Nova srpska politička misao.

IIHTEPHET:

1. Assembly of European Regions - AER [https://aer.eu/the-history-of-aer/AER Statute](https://aer.eu/the-history-of-aer/AER%20Statute)
<https://aer.eu/aer-statute/>
2. Assembly of European Regions (AER). (2010). Public Consultation on the future Culture programme. Contribution by the Assembly of European Regions (AER)
https://ec.europa.eu/assets/eac/dgs/education_culture/more_info/consultations/culture-2010/eu-orgs/fr-aer_fr.pdf
3. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/centralizam>
4. <https://www.eu-projekti.info/eu/fond/europski-fond-za-regionalni-razvoj-european-regional-development-fund-erdf/>
5. [https://www.reddit.com/r/europe/comments/1cl26oe/may_2024_map_of_the_european_u](https://www.reddit.com/r/europe/comments/1cl26oe/may_2024_map_of_the_european_union_and_its/?rdt=47980)
[nion_and_its/?rdt=47980](https://www.reddit.com/r/europe/comments/1cl26oe/may_2024_map_of_the_european_union_and_its/?rdt=47980)
6. John Van Reenen, "Brexit's Long-Run Effects on the U.K. Economy," Massachusetts Institute of Technology, str. 376. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/02/brexits-long-run-effects-john-van-reenen.pdf>
7. NUTS KLASIFIKACIJA REGIJA <https://infini.hr/novosti/nuts-klasifikacija/>
8. Regionalisation in Europe, Report: Committee on the Environment, Agriculture and Local and Regional Affairs <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=11725&lang=EN>
9. The European Regional Development Fund (ERDF)
https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/erdf_en
10. The Treaty of Lisbon <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon>
11. Direkcija za Evropske Integracije - DEI https://www.dei.gov.ba/uploads/documents/esto-postavljena-pitanja-o-procesu-pristupanja-s_1603372804.pdf
12. Evropska komisija. (2021). Komunikacija komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i odboru regija. Brisel. str. 4.
<https://secure.ipex.eu/IPEXL-WEB/download/file/082d29087c0cba3e017c0dfa777a4d07>

13. Evropska Unija - EU https://european-union.europa.eu/principles-countries-history_en
14. Evropska Centralna Banka - ECB
<https://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/index.hr.html>
15. Potpisani ugovori u EU <https://ius.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2021/10/Dodatni-materijal-br.2-Ugovori.pdf>
16. INTERREG <https://interreg.eu/about-interreg/>
17. Evropska povelja o lokalnoj samoupravi, <https://rm.coe.int/european-charter-of-local-self-government-bih-a6/16808d7b2b>
18. Europski parlament, Europski fond za regionalni razvoj (EFRR),
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/95/europski-fond-za-regionalni-razvoj-efrr->

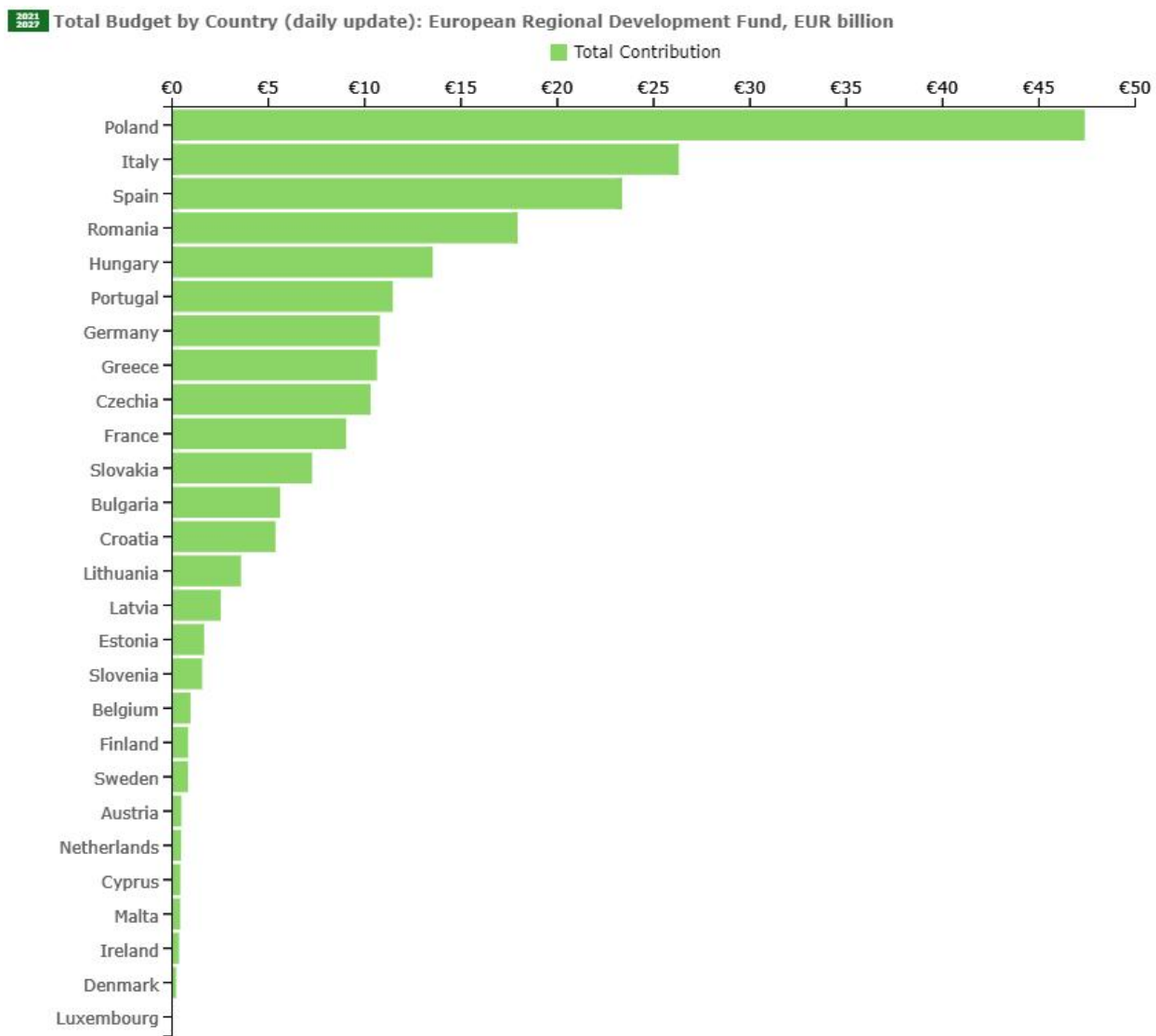
10. ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ 1. Редослијед приступања земаља чланица Европској унији, од ЕЗУЧ, ЕЕЗ, великог проширења и до пуноправног чланства

РЕДНИ БРОЈ	ЗЕМЉА	ГОДИНА ПРИСТУПА
1	Белгија	1952
2	Француска	1952
3	Италија	1952
4	Луксембург	1952
5	Холандија	1952
6	Њемачка	1952
7	Данска	1973
8	Ирска	1973
9	Грчка	1981
10	Португалија	1986
11	Шпанија	1986
12	Аустрија	1995
13	Финска	1995
14	Шведска	1995
15	Естонија	2004
16	Летонија	2004
17	Литванија	2004
18	Пољска	2004
19	Чешка	2004
20	Словачка	2004
21	Мађарска	2004
22	Словенија	2004
23	Кипар	2004
24	Малта	2004
25	Бугарска 2007	2007
26	Румунија	2007
27	Хрватска	2013

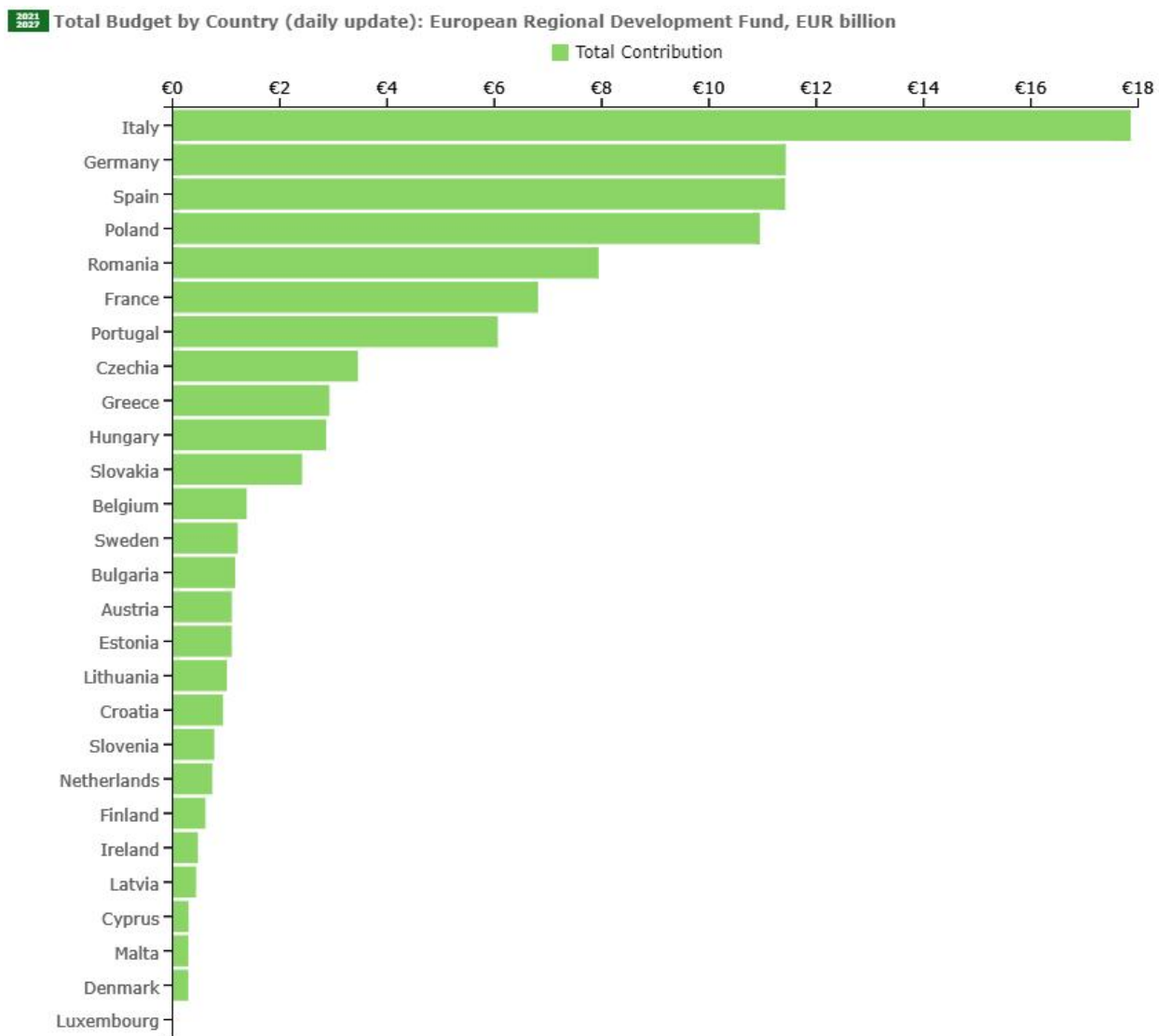
Извор: Ауторски рад

ПРИЛОГ 2. Укупни ЕУ буџет по земљи: Европски фонд за регионални развој, у милијардама евра

Извор: European Commission, European Regional Development Fund (ERDF),
<https://cohesiondata.ec.europa.eu/funds/erdf/21-27> (pristup 20.08.2024.)

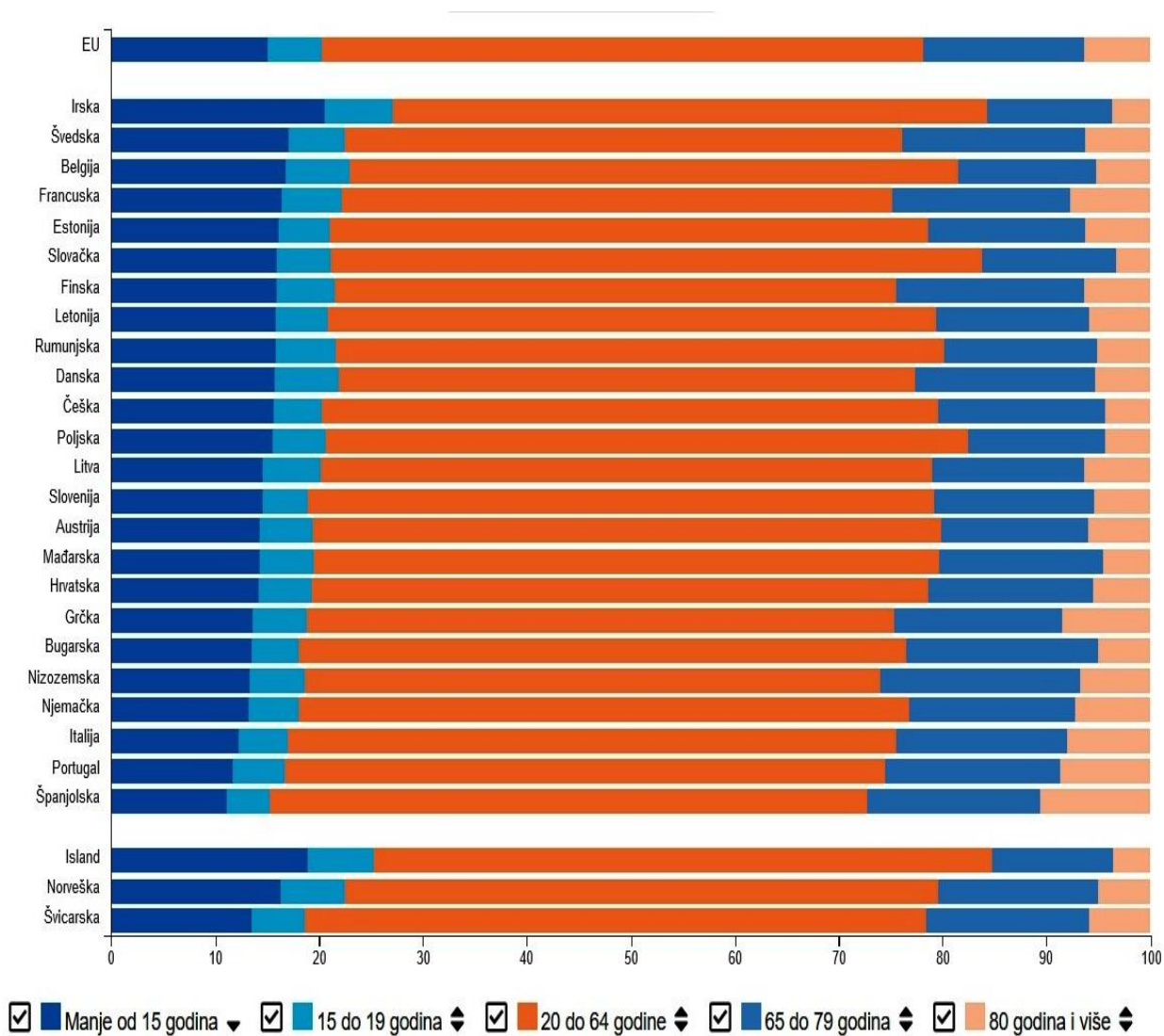
ПРИЛОГ 3. Укупни национални буџет по земљи: Европски фонд за регионални развој, у милијардама

Refresh Date: 20/08/2024

Извор: European Commission, European Regional Development Fund (ERDF),
<https://cohesiondata.ec.europa.eu/funds/erdf/21-27> (pristup 20.08.2024.)

ПРИЛОГ 4. Расподјела становништва у руралним подручјима ЕУ према добним групама, за период од 2020. (као % укупног становништва)

Извор: Ruralna i urbana područja: razlike, Veći udio radno sposobnog stanovništva u urbanim područjima
<https://web.dzs.hr/demography/bloc-3d.html?lang=hr> (pristup 20.08.2024.)

БИОГРАФИЈА

Кандидат Слађан Вукоман рођен је 10. 08. 1999. у Бањој Луци. Средњу Грађевинску школу (Архитектонски смјер) завршио је у Бањој Луци. Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, студијски програм Политикологија, уписао је 2018. године. Основне студије завршио је 2022. године стекавши звање дипломираног политиколога. Мастер студије политикологије, на усмјерењу Локална Самоуправа, уписао је исте године.

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Комисија за оцјену и одбрану завршног рада на другом циклусу студија

НАУЧНО-НАСТАВНОМ ВИЈЕЋУ
ФАКУЛТЕТА ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА	
ПРИМЉЕНО:	09. 09. 2024
	1109/24

Предмет: Извјештај о оцјени мастер рада: „Значај регионализације за развој недовољно развијених и руралних области земаља чланица Европске уније“ кандидата Слађана Вукомана.

Научно-наставно вијеће Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци је на 157. сједници одржаној 14.09.2023. године одлуком, број:08/3.929-1/23, именовало Комисију за оцјену и одбрану мастер рада на другом циклусу студија Политиколошке студије – ЛОКАЛНА САМОУПРАВА, под називом: „Значај регионализације за развој недовољно развијених и руралних области земаља чланица Европске уније“ кандидата Слађана Вукомана у саставу:

1. Проф. др Александар Савановић, редовни професор, ужа научна област Политичка теорија, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, предсједник Комисије,
2. Проф. др Невенко Врањеш, ванредни професор, ужа научна област Политички систем, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан,
3. Проф. др Мања Ђурић Џакић, ванредни професор, ужа научна област Политички систем, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан ментор;

Након извршеног увида у садржај и текст мастер рада кандидата Слађана Вукомана, Комисија подноси Научно-наставном вијећу Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци следећи

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени мастер рада на другом циклусу Студијског програма политикологије, ЛОКАЛНА САМОУПРАВА, под називом „Значај регионализације за развој недовољно развијених и руралних области земаља чланица Европске уније“.

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Слађан Вукоман је рођен 10. августа 1999. године у Бањој Луци. Основне студије политикологије на Факултету политичких наука Универзитета у Бањој Луци је завршио 2022. године. Мастер студије политикологије на смјеру Локална самоуправа уписао је 2022. године. Положио је све испите предвиђене наставним планом и програмом са просјечном оцјеном 8,40. Тренутно је незапослен.

ПРИКАЗ СТРУКТУРЕ РАДА

Завршни рад кандидата има 95 (деведесет и пет) страна, прореда 2.0 фонт 12, Times New Roman. Структура рада је сљедећа:

САЖЕТАК

УВОД

Предмет и циљ истраживања

Методе истраживања

Хипотетички оквир истраживања

Научна и друштвена оправданост истраживања

1. ПРОЦЕС ЕВРОПСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА

1.2. Уговор из Мастрихта

1.3. Уговор из Амстердама

1.4. Уговор из Нице

1.5. Уговор из Лисабона

1.6. Изазови и перспективе ЕУ у 21. вијеку

2. РЕГИОНАЛНА ПОЛИТИКА ЕУ

2.2. Европски фонд за регионални развој

2.3. НУТС класификација

2.4. Хрватска као примјер примјене НУТС класификације

3. СКУПШТИНА ЕВРОПСКИХ РЕГИОНА

4. ПОЈАМ И ВРСТЕ РЕГИОНАЛИЗАЦИЈЕ

4.1. Класификације

4.2. Облици

4.3. Типови

4.4. Правно-историјски оквир европског регионализма

4.5. Политичка регионализација

4.6. Значај регионализације

4.7. Циљеви регионализације

4.8. Препреке за регионализацију

4.9. Економски аспект регионализације

5. ПОЈАМ ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈЕ И ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈЕ

5.1. Појам централизације

5.1.1. Предности и недостаци централизације

5.2. Појам децентрализације

5.2.1. Предности и недостаци децентрализације

5.3. Регионална децентрализација

5.4. Децентрализација - Улога државе и тржиште

6. ЛОКАЛНА САМОУПРАВА И РЕГИОНИ

6.1. Развој локалне самоуправе

6.2. Карактеристике локалне самоуправе

6.3. Типологија локалне самоуправе

6.4. Финансирање локалне самоуправе

7. НЕРАЗВИЈЕНЕ РУРАЛНЕ ОБЛАСТИ И ЗНАЧАЈ КОЈИ РЕГИОНАЛИЗАЦИЈА ИМА ЗА ЊИХ

7.1. Фокус на руралним областима

7.2. Специфичне политике за подршку пољопривреди и руралном предузетништву

7.3. Подстицање образовања и запошљавања

7.4. Смањење друштвених неједнакости у руралним областима

8. ЗАКЉУЧАК

9. ЛИТЕРАТУРА

10. ПРИЛОЗИ

Уводни дио рада је фокусиран на објашњење значаја регионализације као кључног инструмента у остваривању одрживог развоја, посебно када је ријеч о недовољно развијеним и руралним подручјима унутар земаља чланица Европске уније (ЕУ). Она је значајна као одговор на изазове са којима се суочавају мање развијена подручја, чиме се ствара равнотежа између урбаних центара и руралних заједница. Регионализација, као стратешки приступ, не само да подстиче економски развој већ и доприноси социјалном укључивању, очувању културне баштине и одрживом коришћењу ресурса. У контексту ЕУ, регионализација се спроводи кроз политику која има за циљ смањење диспаритета између регија и унапређење равнотеже у развоју. Недовољно развијена подручја често се суочавају са ограниченим приступом инфраструктури, образовању и тржиштима рада, што кулминира економском и социјалном неједнакошћу. Регионализација има улогу да пружи специфична рјешења за локалне изазове, узимајући у обзир посебности сваког подручја.

У овом контексту, регионална политика ЕУ не само да пружа финансијску подршку за пројекте развоја, већ и промовише сарадњу између регија, стварајући синергију између локалних иницијатива и ширег регионалног планирања. Кроз ове напоре, регионализација не само да подстиче економски раст, већ и доприноси очувању културне разноликости и јачању социјалне кохезије.

Предмет истраживања овог рада је улога и значај регионализације у контексту развоја недовољно развијених и руралних подручја унутар земаља чланица Европске уније. Нагласак је на механизмима спровођења регионалне политике и њиховог утицаја на ове специфичне области, са циљем идентификације кључних фактора који доприносе или ограничавају њихов одрживи развој:

1 Регионализација у политичкој и управној организацији европских држава.

2) Процес регионализације је у неким европским државама изразито развијен док у појединим нема напретка иако је то један од приоритета Европске Уније (ЕУ). Постоји потреба за додатним истраживањем о ефекту који процес регионализације ствара на државну управу, друштво као и социо-економске факторе који произилазе као резултат већег, односно, мањег степена регионализације.

3) Истражени су ефекти које регионализација као процес производи у политичкој и управној организацији европских држава.

4) Процес регионализације у ЕУ важан је из више разлога од којих су неки:

Регионализација има за циљ смањење диспаритета и промовисање кохезије међу државама чланицама и регионима ЕУ. Фокусирајући се на регионални развој, ЕУ настоји да ријеша економске, социјалне и територијалне неједнакости. Помаже да се премости јаз између економски напредних региона и оних који заостају, промовишући солидарност међу државама чланицама.

Други разлог значаја процеса регионализације се огледа кроз економски развој. Регионализација подстиче економски раст и конкурентност промовишући инвестиције и развој у мање развијеним регионима. Циљ је максимизирање потенцијала сваког региона и стварање могућности за пословање, иновације и отварање нових радних мјеста. Ово доприноси уравнотеженијој и просперитетнијој европској економији у цјелини.

Наредни разлог значаја регионализације се огледа у демократском представљању. Регионализација помаже да се осигура да гласови и интереси различитих региона буду

адекватно заступљени у процесима доношења одлука у ЕУ. Омогућава веће учешће и укључивање регионалних актера, као што су нпр. регионалне владе, у обликовању политика и програма ЕУ. Ово помаже у јачању демократије и легитимитета у ЕУ осигуравањем инклузивнијег процеса доношења одлука.

Важност процеса регионализације се огледа и у културној и друштвеној интеграцији. Регионализација омогућава културну разноликост и друштвену интеграцију унутар ЕУ. Препознаје јединствено културно наслеђе и идентитете различитих региона, промовишући њихово очување и промоцију. Оснаживањем региона, регионализација подстиче активно укључивање и учешће локалних заједница, подстичући осјећај припадности и солидарности унутар ЕУ.

Важност регионализације се огледа и у ефикасној имплементацији политика. Регионализација олакшава спровођење политика и програма ЕУ тако што их прилагођава специфичним потребама и условима сваког региона. Омогућава ефикаснију алокацију ресурса, циљане интервенције и бољу координацију између регионалних, националних институција и институција на нивоу ЕУ. Ово повећава ефикасност и утицај политика ЕУ, доприносећи укупном успјеху Уније.

Када је ријеч о сарадњи, Европска Унија (ЕУ) има неколико програма намјењених прекограничној сарадњи који доприносе развоју локалних заједница. Ови програми имају за циљ да подстичу сарадњу између сусједних региона преко државних граница и рјешавају заједничке изазове. Један од програма са наведеним циљем је и Интеррег (INTERREG) као низ програма финансирања који промовишу прекограничну, транснационалну и међурегионалну сарадњу унутар ЕУ. Програм подржава пројекте који имају за циљ јачање економске, социјалне и територијалне кохезије рјешавањем заједничких проблема са којима се суочавају сусједни региони. Интеррег програми пружају финансијску помоћ за активности као што су: развој инфраструктуре, подршка пословању, заштита животне средине, културна размјена и истраживачка сарадња.

Главни циљ овог истраживања јесте пружити дубље разумијевање утицаја регионализације на недовољно развијена и рурална подручја унутар Европске уније. Конкретно, истраживање има за циљ анализирати ефекте регионалних политика на економски раст, социјалну инклузију, очување културне баштине, као и одрживо коришћење ресурса у овим специфичним контекстима. Додатно, истраживање ће идентификовати изазове са којима се суочавају ова подручја у процесу регионализације. Циљеви обухватају:

- 1) Анализу модела регионализације: која обухвата проучавање класификација у структурама регионалне управе, овлашћењима и одговорностима регионалних власти и процесима доношења одлука. Циљ је да се оствари већи степен научног разумијевања о институционалним оквирима и механизмима регионализације.
- 2) Разумијевање регионалног развоја: спознавање утицаја регионализације на регионални развој у европским земљама. Ово укључује истраживање социо-економских ефеката политика регионализације, процјену ефикасности стратегија регионалног развоја и идентификацију фактора који доприносе успјешним исходима регионалног развоја.
- 3) Процјена динамике управљања и моћи: Циљ је истражити динамику управљања и моћи између централних и регионалних власти што доводи до спознаје како регионализација утиче на расподјелу моћи, процесе доношења одлука и механизме одговорности те разумијевања интеракције између централизације и децентрализације у контексту регионализације.

У првом поглављу које носи назив *Процес европских интеграција* кандидат описује почетке развоја процеса европске интеграције у погледу утицаја на недовољно развијене и руралне области. Европска интеграција је пружила значајне могућности

кроз фондове и програме који подржавају економски развој, инфраструктурне пројекте, образовање, као и унапређење квалитета живота. Ови фондови често представљају кључни извор финансирања за локалне иницијативе и предузетничке подухвате, што помаже у смањењу економских диспаритета између урбаних центара и руралних подручја. Кандидат истиче да процес европске интеграције није само питање економског и политичког уједињења, већ и промовисања заједничких вриједности као што су демократија, владавина права, људска права и одрживи развој. Процес европских интеграција такође подразумијева континуирано прилагођавање и рјешавање изазова који произилазе из различитих перспектива и интереса држава чланица. То се често постиже кроз сложен сет преговора, компромиса и реформи који рефлектују динамичност политичке ситуације у ЕУ.

У другом поглављу о *регионалној политици ЕУ* даје се детаљан преглед настанка регионалне политике ЕУ, фондова из којих се финансира и истраживање њеног значаја за смањење привредних и социјалних разлика између држава чланица Уније помагањем регионалног развоја. Због тога, кад се говори о регионалној политици Европске уније, треба имати на уму да није ријеч само о регионалном развоју у ужем смислу те ријечи, него о настојању да се постигне повезивање на нивоу Европске уније смањењем постојећих разлика у нивоу развоја између њених региона.

Регионална политика Европске уније (ЕУ) представља кључни механизам за смањење економских, социјалних и територијалних диспаритета између различитих региона унутар ЕУ. Главни циљ ове политике је промовисање равномјерног развоја свих региона и подстицање конкурентности, запошљавања и одрживог раста.

Треће поглавље *Скупштина европских региона* анализира организацију која омогућава својим чланицама да размјењују најбоље праксе, иницирају заједничке пројекте и усмјеравају регионалне политике у складу са захтјевима Европске уније. Мисија СЕР-а је да промовише принцип субвенционисаности и регионалне демократије; повећа политички утицај региона у европским институцијама; подржи регионе у процесу европске интеграције и глобализације; олакшава међурегионалну сарадњу и дјелује као форум за размјену идеја и искустава.

Четврто поглавље носи назив *Појам и врсте регионализације*, гдје је регионализација обрађена као комплексан процес који може укључивати различите нивое аутономије за регионалне јединице у држави. Регионализација може бити резултат потребе за ефикаснијим управљањем ресурсима и услужним пословима на локалном нивоу, усклађивањем развојних потреба различитих дијелова земље или усаглашавањем са културним и етничким идентитетима. Примјена различитих видова регионализације зависи од политичких, економских и културних контекста у конкретној држави.

У земљама са јаким регионалним разликама у развоју, као што је Хрватска, регионализација може помоћи у јединственом распореду ресурса и подстиче бољи економски развој мање развијених области. Исто тако, у мултиетничким државама, регионализација може служити као механизам за уважавање и заштиту различитих културних и језичких права.

Кроз историју, регионализација је играла важну улогу у формирању државних структура и управљању територијом, док данас представља основу за модерни управљачки систем који стреми да обезбиди равноправан развој свих својих дијелова. С обзиром на сложеност и разноврсност њених аспеката, регионализација остаје кључни елемент у савременим друштвима који траже боље рјешење за управљање, и економски развој.

Пето поглавље носи назив *Појам централизације и децентрализације* и у њему је кандидат фокус ставио на истраживање предности и недостатака наведених појмова. У

њему се објашњава да је основна предност централизације стварно политичко јединство заједнице као чвршће и сигурније, да се тенденције распарчавања дјелотворно предупредују, да се јача осјећај припадности заједници, у управи, правосуђу и законодавству, да централизација дјелује против неједнакости и неправичности, и на крају, централизација дјелује против свих партикуларних захтјева и локалних интереса којима су интереси заједнице подређени. Централизација има потенцијал да обезбиједи координацију, конзистентност и ефикасно управљање националним ресурсима и политикама. Ипак, може ограничити локалну аутономију и способност за прилагођавање специфичним потребама различитих региона или заједница.

Централизација управљања у земљама чланицама ЕУ има своје предности и недостатке у контексту развоја недовољно развијених и руралних области. Предности укључују ефикасније управљање ресурсима и стандардизацију одлука које могу довести до конзистентнијег развоја на широком географском подручју. Осим тога, централизација омогућава и бољу координацију у реализацији великих инфраструктурних и развојних пројеката који могу значајно утицати на економски раст и животни стандард. С друге стране, недостаци централизације укључују могућност занемаривања специфичних потреба и услова који владају у руралним областима.

Децентрализација има значајне предности за развој недовољно развијених и руралних области земаља чланица Европске Уније. Управљање процесом децентрализације омогућава економичност, снижење трошкова и бољи однос између постигнутих реформских резултата и уложених средстава.

Првенствено, она омогућава већу аутономију локалним управама да прилагоде политике и програме специфичним потребама својих заједница. Ова флексибилност може стимулисати локалне иницијативе и креативна рјешавања проблема, што је посебно важно у контексту разноврсности и различитости потреба у различитим регионима. Децентрализација такође може допринијети повећању учешћа грађана у процесима одлучивања и управљања, што је кључно за јачање локалне демократије и одговорности у управљању јавним ресурсима. Овакав приступ обично за резултат има боље усмјеравање ресурса ка подручјима и пројектима гдје су најпотребнији, што би могло да повећа ефикасност и утицај развојних програма на локалном нивоу.

Са друге стране, недостаци децентрализације укључују потенцијал за недовољно координисане или неусаглашене активности међу различитим регионима, што може довести до неједнаких услова и резултата у развоју. Такође, локалне управе могу бити мање способне да ефикасно управљају сложеним и финансијски захтјевним пројектима и програмима, што може ограничити њихове могућности за инфраструктурни и економски напредак.

Шесто поглавље даје осврт на *Локалну самоуправу и регионе*. Регионализација може укључити формирање регионалних влада, савјета или комисија који могу доносити одлуке о регионалном развоју, економским стратегијама, заштити животне средине и другим важним питањима. Предности локалне самоуправе и регионализације укључују боље прилагођавање политика и програма специфичним потребама и карактеристикама локалних заједница и региона. Становници имају већу аутономију и могућност да утичу на приоритете и развој свог локалног окружења. Такође, ови системи омогућавају брже реаговање на локалне изазове и проблеме, те промовишу транспарентност и одговорност у управљању.

У седмом поглављу које носи назив *Неразвијене руралне области и значај који регионализација има за њих* кандидат објашњава да регионализација данас представља моћан механизам за унапријеђење развоја и живота у неразвијеним руралним областима. Ове области често имају ограничен приступ новим технологијама и

иновативним процесима који могу значајно унаприједити њихову економију и створити нове могућности за радна мјеста и развој. Преко инвестиција у истраживање и развој, као и промовисање привлачења технолошких компанија у руралне заједнице, могуће је стимулисати иновације и претворити их у центре за нове технологије и индустрије.

Такође, регионализација може промовисати културни и туристички развој у руралним областима. Ове области често имају богато културно наслеђе и природне љепоте које могу бити привлачне за туристе и посјетиоце. Кроз инвестиције у инфраструктуру, културне догађаје, рекреативне активности и развој туристичке понуде, руралне области могу развити одржив туристички сектор који доприноси економској диверзификацији и расту.

Уз ове аспекте, важно је нагласити да регионализација омогућава бољу адаптацију на локалне потребе и специфичности управљања. Суочавање са руралним проблемима често укључује и прилагођавање на промјенљиве околности у руралним подручјима. Њихови узроци могу бити различити, посебно климатске и демографске промјене, смањење утицаја традиционалних сектора и промјене политика. Прихватање тих промјена, које у прво вријеме могу наићи на отпор, може руралним подручјима донијети многе нове развојне могућности.

У закључним разматрањима кандидат потврђује налазе из анализе те наводи да је уз правилно конципирану регионализацију, могуће не само смањити постојеће економске и социјалне разлике између регија, већ и створити одрживији и инклузивнији модел развоја који ће дугорочно користити свим грађанима ЕУ.

У попису *Литературе*, кандидат Слађан Вукоман наводи 94 (деведесет и четири) теоријска извора литературе, те 18 (осамнаест) интернет извора који су кориштени у раду. Већина извора је актуелна и референтна у односу на тему рада.

МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

1)Анализа садржаја: Ово укључује преглед релевантних научних чланака, књига, извјештаја и политичких докумената како би се стекло разумијевање постојећег знања, теорија у вези са регионализацијом у земљама Европске уније. Помаже у идентификацији истраживачких празнина, теоријских оквира и методологија коришћених у претходним студијама.

2)Компаративна анализа: Упоредно истраживање укључује систематско поређење више региона или земаља да би се идентификовале сличности, разлике и обрасци у њиховим искуствима регионализације. Овај приступ помаже да се анализирају како различити фактори, као што су политички системи, историјско наслеђе или друштвено-економски контексти који утичу на исходе регионализације.

3)Аналитички метод: Анализа формулације, имплементације и евалуације регионалних политика у европским земљама односно проучавање политичких докумената и анализу утицаја регионалних политика на различите аспекте као што су економски развој, структура управљања и социјална кохезија.

4) Метод анализе и синтезе: Анализа сложених политичких система европских држава односно њихових саставних дијелова, а затим интеграција тих дијелова да би се стекло свеобухватно разумијевање или развили нови увиди о политичкој и управној организацији европских држава.

ХИПОТЕТИЧКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

На основу предмета и циља истраживања поставља се **општа хипотеза** од које се полази приликом истраживања:

- Регионализација има значајну развојну улогу као политички и управни процес у организацији европских држава.

У конкретизацији опште хипотезе истраживања значајну улогу су имале и **слједеће помоћне хипотезе**:

- Регионализација побољшава партиципацију грађана и локалну демократију.
Претпоставка је да када се моћ и овлашћења за доношење одлука децентрализују на регионалне нивое управљања, то може довести до повећаног ангажовања и укључивања грађана у политичке процесе и побољшања локалне демократије.
- Регионализација подстиче прекограничну сарадњу и европске интеграције.
Претпоставка је да регионализација подстиче сарадњу и интеграцију између сусједних региона и доприноси укупном процесу европских интеграција.
- Регионализација утиче на однос између централних власти и регионалних власти.
Претпоставка је да када се доношење одлука децентрализује на регионалне нивое, то може имати значајан утицај на динамику и интеракцију између централних власти (као што су националне владе) и регионалне власти.
- Регионализација утиче на очување културе и права мањина.
Претпоставка је да када се доношење одлука децентрализује на регионалне нивое, то може имати импликације на заштиту и промоцију културне разноликости и мањинских права унутар земље или региона.
- Регионализација доприноси бољем одређењу политика и прилагођеним рјешењима.
Претпоставка да када се доношење одлука децентрализује на регионалне нивое, то може довести до ефикаснијих процеса креирања политике и развоја рјешења која су посебно прилагођена потребама и карактеристикама различитих региона.
- Регионализација смањује регионалне диспаритете и промовише уравнотежен развој.
Претпоставка да када се доношење одлука децентрализује на регионалне нивое, то може да допринесе смањењу економских, друштвених и развојних разлика између различитих региона унутар земље или региона.

РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНА ОПРАВДАНOST ИСТРАЖИВАЊА

- 1) Научна оправданост истраживања се огледа у разумијевању структуре управљања: Европа је разнолик континент са различитим политичким системима и административним структурама. Истраживање регионализације помаже да се разумије како се моћ дистрибуира и примјењује у овим земљама.
- 2) Промовисање демократије и партиципације грађана односно истраживања у овој области помажу да се процијени ефикасност регионализације у промовисању демократије, подстицању учешћа грађана у обезбјеђивању одговорне управе на локалном нивоу.
- 3) Рјешавање регионалних неједнакости: Европа показује значајне регионалне разлике у погледу економског развоја, инфраструктуре и друштвеног благостања. Истраживање регионализације омогућава идентификацију политика и стратегија које могу помоћи у рјешавању ових неједнакости и промовисању уравнотеженог регионалног развоја.

- 4) Управљање културном и језичком разноврсношћу: Европа је позната по својој језичкој и културној разноликости. Процес регионализације узима у обзир ове различитости, пружајући могућности за културно и језичко очување и промовисање права мањина.
- 5) Европске интеграције и кохезија: Европска унија (ЕУ) има за циљ да промовише интеграцију и кохезију међу својим државама чланицама. Истраживање регионализације у европским земљама пружа увид у регионалне политике ЕУ и њихов утицај на политичке и управне структуре држава чланица.
- 6) Развој политика: Резултати истраживања о регионализацији могу дати податке о развоју политика и процесима доношења одлука на различитим нивоима власти.

ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Комисија за оцјену и одбрану мастер рада „Значај регионализације за развој недовољно развијених и руралних области земаља чланица Европске уније“, сматра да је кандидат Слађан Вукоман извршио истраживање у складу са пријављеном темом и да његов рад задовољава све елементе квалитетног завршног рада на студијама другог циклуса.

У претходном поступку извршена је провјера мастер рада путем софтвера за откривање плагијата, а у складу са чланом 3 Правилника о поступку провјере завршних радова студената на II и III циклусу студија Универзитета у Бањој Луци о чему достављамо потврду у прилогу.

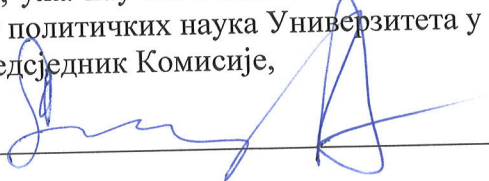
Комисија сматра да је тема логички досљедно и методолошки коректно обрађена, да су истраживања и налази доведени у везу са хипотетичким оквиром, те да сазнања и анализе у раду могу да користе будућим истраживањима из ове области.

Имајући у виду претходно наведено, Комисија сматра да кандидат Слађан Вукоман испуњава све законске услове за одбрану завршног рада на другом циклусу студија политикологије – на смјеру Локална самоуправа те предлаже Научно-наставном вијећу Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци да кандидату Слађану Вукоману одобри јавну одбрану мастер рада на тему „Значај регионализације за развој недовољно развијених и руралних области земаља чланица Европске уније“.

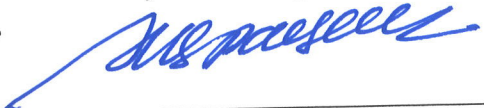
Бања Лука, 5. септембар 2024. године

Комисија:

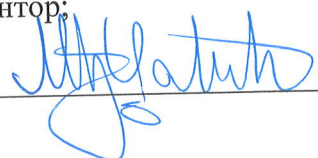
1. Проф. др Александар Савановић, редовни професор, ужа научна област Политичка теорија, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, председник Комисије,

2. Проф. др Невенко Врањеш, ванредни професор, ужа научна област Политички систем, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан,

3. Проф. др Мања Ђурић Џакић, ванредни професор, ужа научна област Политички систем, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан ментор;

Број:08/1.1083/24

Датум:04.09.2024.

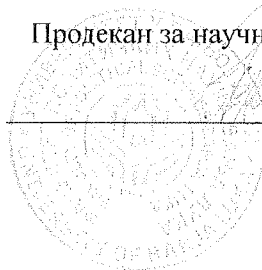
На основу члана 3. Правилника о поступку провјере оригиналности завршних радова студената на II и III циклусу студија Универзитета у Бањој Луци број 02/04-3.121-3/23 од 26.01.2023. године издаје се

У В Ј Е Р Е Њ Е

Овим се потврђује да је мастер рад кандидата Слађана Вукомана под називом „Значај регионализације за развој недовољно развијених и руралних области земаља чланица Европске уније“ провјерен путем званичног софтвера за откривање плагијата дана 04.09.2024. године.

Шеф Библиотеке

Продекан за научноистраживачки рад

ДОСТАВЉЕНО:

- Ментору
- А/А

УНИВЕРЗИТЕТУ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПОДАЦИ О АУТОРУ ОДБРАЊЕНОГ МАСТЕР/МАГИСТАРСКОГ РАДА

Име и презиме аутора мастер/магистарског рада: Слађан Вукоман;

Датум, мјесто и држава рођења аутора: 10.08.1999. године, Бања Лука, Босна и Херцеговина;

Назив завршеног факултета/Академије аутора и година дипломирања: Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци, дана 04.07.2022. године;

Датум одбране завршног/дипломског рада аутора: -

Наслов завршног/дипломског рада аутора: -

Академско звање коју је аутор стекао одбраном завршног/дипломског рада:
Дипломирани политиколог - 240 ECTS

Академско звање које је аутор стекао одбраном мастер/магистарског рада: Мастер политикологије - 300 ECTS – локална самоуправа;

Назив факултета/Академије на коме је мастер/магистарски рад одбрањен: Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци;

Наслов мастер/магистарског рада и датум одбране: „Значај регионализације за развој недовољно развијених и руралних области земаља чланица Европске уније“, датум одбране: 07.10.2024. године;

Научна област мастер/магистарског рада према CERIF шифрарнику: Политичке и управне науке (S 170);

Имена ментора и чланова комисије за одбрану мастер/магистарског рада:

1. Проф. др Александар Савановић, председник Комисије;
2. Проф. др Мања Ђурић Џакић, члан-ментор;
3. Проф. др Невенко Врањеш, члан;

У Бањој Луци, дана 10.10.2024. године;

Декан

Проф. др Ранка Перић Ромић

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је
мастер/магистарски рад

Наслов рада ЗНАЧАЈ РЕГИОНАЛИЗАЦИЈЕ ЗА РАЗВОЈ НЕДОРАЗВИЈЕНИХ И РУРАЛНИХ ОБЛАСТИ
ЧЛАНИЦА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Наслов рада на енглеском језику THE IMPORTANCE OF REGIONALIZATION FOR THE DEVELOPMENT OF
UNDERDEVELOPED AND RURAL AREAS OF EUROPEAN UNION
MEMBER STATES

- ☒ резултат сопственог истраживачког рада,
- ☒ да мастер/магистарски рад, у цјелини или у дијеловима, није био предложен за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- ☒ да су резултати коректно наведени и
- ☒ да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Бањој Луци 12.12.2024

Потпис кандидата

Слава Вукотич

Изјава којом се овлашћује ~~Факултет политичких наука~~ факултет/ Академија умјетности
Универзитета у Бањој Луци да мастер/магистарски рад учини јавно доступним

Овлашћујем ~~Факултет политичких наука~~ факултет/ Академију умјетности Универзитета у Бањој
Луци да мој мастер/магистарски рад, под насловом

ЗНАЧАЈ РЕГИОНАЛИЗАЦИЈЕ ЗА РАЗВОЈ НЕДОВОЛНО РАЗВИЈЕНИХ И РУРАЛНИХ ОБЛАСТИ
ЗЕМЉА ЧЛАНИЦА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

који је моје ауторско дјело, учини јавно доступним.

Мастер/магистарски рад са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату,
погодном за трајно архивирање.

Мој мастер/магистарски рад, похрањен у д и г и т а л н и р е п о з и т о р и ј у м Универзитета
у Бањој Луци, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце
Креативне заједнице (*Creative Commons*), за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
- ☒ 3. Ауторство - некомерцијално - без прераде
4. Ауторство - некомерцијално - дијелити под истим условима
5. Ауторство - без прераде
6. Ауторство - дијелити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је
на полеђини листа).

У Бањој Луци 12.12.2024.

Потпис кандидата

Славан Вукочаћ

Изјава о идентичности штампане и електронске верзије
мастер/магистарског рада

Име и презиме аутора Слајан Вукман

Наслов рада ЗНАЧАЈ РЕГИОНАЛИЗАЦИЈЕ ЗА РАЗВОЈ НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ И РУРАЛНИХ
ОБЛАСТИ ЗАПАДНОГ ЧЛАНКА ЕВРОПСКЕ
УНИЈЕ

Ментор НАЊА БУРИЋ-ЏАКИЋ

Изјављујем да је штампана верзија мог мастер/магистарског рада идентична електронској верзији коју сам предао/ла за дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци.

У Бањој Луци 12.12.2024.

Потпис кандидата

Слајан Вукман